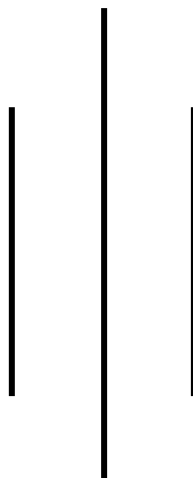
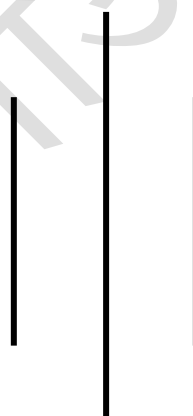

मंगला गाउँपालिका

मध्यमकालीन खर्च संरचना Medium Term Expenditure Framework (आर्थिक वर्ष २०८२/८३-२०८४/८५)

मंगला गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
बाबियाचौर, म्याग्दी
info@mangalamun.gov.np
mangalarumun1127@gmail.com
website: www.mangalamun.gov.np

सल्लाहकार समिति

सत प्रसाद रोका, गाउँपालिका अध्यक्ष

श्री प्रेम कुमारी क्षेत्री, गाउँपालिका उपाध्यक्ष

श्री गोपाल शर्मा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

श्री सुदर्शन पौडेल, प्रशासकीय अधिकृत (सातौं), (प्रशासन योजना तथा अनुगमन शाखा)

श्री प्रकाश शर्मा, लेखा अधिकृत (आर्थिक प्रशासन शाखा)

श्री सगुन बराल, पशु विकास अधिकृत

श्री बालकृष्ण शर्मा, स्वास्थ्य संयोजक

श्री कृष्ण प्रसाद भुसाल, रोजगार संयोजक

श्री बिमल रोका, कृषि शाखा प्रमुख

श्री रुचेन्द्र अधिकारी, (पूर्वाधार विकास तथा वातावरण व्यवस्थापन शाखा)

श्री डिल्ली रमण सुवेदी, शिक्षा शाखा प्रमुख

परिच्छेद १ : परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपाल अधिराज्यको वर्तमान संविधानले संघ र प्रदेशलाई भै स्थानीय तहलाई पनि आफ्नो भूगोल, स्थानीय विशिष्ट आवश्यकता र समयको गति अनुसार विकासको मार्गचित्र निर्धारण गरी आवश्यक नीति, ऐन, निर्देशिका, कार्यविधि, मापदण्ड, रणनीति, कार्यक्रम र योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने अधिकार दिएको छ। अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ को परिच्छेद ६ को दफा १७ मा नेपाल सरकार, प्रदेश तथा स्थानीय तहले दफा १६ बमोजिमको सार्वजनिक खर्चको विवरण तयार गर्दा आगामी तीन आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नु पर्नेछ भनेर उल्लेख गरेको छ। त्यसैगरी, स्थानीय आवधिक योजना, क्षेत्रगत गुरुयोजना र योजना बैंक तयार गरी समष्टिगत आर्थिक परिसूचक तथा विषयगत लक्षहरू निर्धारण गर्न विभिन्न मार्गदर्शनहरू प्रदान गरिएको छ। त्यस्ता उद्देश्य र लक्षहरू हाँसिल गर्न आवश्यक लगानी तथा श्रोत व्यवस्थापनको जिम्मेवारी समेत स्थानीय तहलाई नै दिइएको छ। विनियोजन कुशलता, कार्यान्वयन दक्षता र वित्तीय सुशासन जस्ता सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनका आधारभुत सिद्धान्तलाई आत्मसाथ गरेर स्थानीय तहले आफ्नो आवश्यकता अनुसार पहिचान भएका योजना तथा कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि श्रोत व्यवस्थापन गर्नु पर्दछ।

स्थानीय तहको आवधिक योजना र योजना बैंकमा सूचिकृत भएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरू वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा समावेश भै श्रोत सुनिश्चितता भएपछि मात्र कार्यान्वयनमा जान्छन्। आवधिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना र वार्षिक विकास कार्यक्रम बीच तादात्म्यता कायम गरी मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ। मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रमुख उद्देश्य खर्चको श्रोत सुनिश्चितता गर्ने, योजना र कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण गर्ने र श्रोतको कुशलतापूर्वक योजना र कार्यक्रममा विनियोजन गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने हो। त्यसैले मध्यमकालीन खर्च संरचनाले योजना तथा कार्यक्रमका लक्षित नतिजा हासिल गर्नको निमित्त उपलब्ध श्रोत साधनको प्रभावकारी विनियोजन, पारदर्शीता र मितव्ययी खर्च प्रणाली अवलम्बन गरी वित्तीय सुशासनमा सुधार ल्याउन महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ।

यस सन्दर्भमा मंगला गाउँपालिकाको कार्यपालिका, विषयगत समिति, मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी कार्यदल, विषयगत शाखामा रहेका तथ्याङ्क, आवधिक योजना, गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण, राजस्व सुधार कार्ययोजना, गाउँपालिकाको गत पाँच वर्षको उपलब्धि समिक्षा प्रतिवेदनमा उपलब्ध सूचना र आर्थिक वर्ष २०८०/०८१ को वार्षिक कार्यक्रमलाई यस मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाको आधारहरूको रूपमा लिई मंगला गाउँपालिकाको चक्रीय वर्षको खर्च प्रक्षेपण सहित दिगो विकास लक्षमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०८२/८३-२०८४/८५) तयार गरिएको छ।

१.२ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अवधारणा

मध्यमकालीन खर्च संरचनामा तीन आर्थिक वर्षको स्थानीय सरकारको श्रोत (राजस्व, अनुदान र ऋण) को आंकलन गरिन्छ। गाउँपालिकाको आवधिक योजनाले निर्धारण गरेका प्राथमिकताका क्षेत्रमा तीन आर्थिक वर्षको अवधिको लागि श्रोतको कुशलतापूर्वक विनियोजन गरिन्छ। आवधिक योजना र वार्षिक बजेटलाई जोड्ने पुलको रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचनाको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। नेपाल सरकारले विभिन्न अन्तराष्ट्रिय मञ्चहरूमा व्यक्त

गरेका प्रतिवद्धता अनुरूपमा लक्षहरू (दिगो विकास लक्ष, लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन) हाँसिल गर्न आवश्यक योजना तथा कार्यक्रमका लागि समेत खर्च सुनिश्चित गर्ने औजारका रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई उपयोग गरिन्छ। यसरी मध्यमकालीन खर्च संरचनामा चक्रीय हिसाबले प्रत्येक आर्थिक वर्षको शुरुमा तीन आर्थिक वर्षको बजेटको आंकलन र प्राथमिकताका आधारमा विनियोजन गरिन्छ। त्यसैले, मध्यमकालीन खर्च संरचनाले बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई बढी यथार्थपरक र वस्तुनिष्ठ बनाई वित्तीय सुशासन कायम गर्न महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ।

मध्यमकालीन खर्च संरचनामा मुलतः समष्टिगत आर्थिक खाका, नतिजा खाका र बजेट खाका गरी तीन अवयवहरू समावेश गरिएका हुन्छन्। आवधिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना र वार्षिक विकास कार्यक्रमको उपलब्धि र अपेक्षित नतिजाको आधारमा स्थानीय तहसँग सम्बन्धित आर्थिक तथा सामाजिक परिसूचक समावेश गरी मध्यमकालीन आर्थिक खाका (Medium Term Fiscal Framework - MTFF) तयार गरिन्छ। स्थानीय तहलाई संघ तथा प्रदेशबाट प्राप्त हुने अनुदान, आन्तरिक आय र ऋण तथा अन्य श्रोतको समेत आंकलन गरी क्षेत्रगत प्राथमिकता अनुरूप विषयगत शाखा र वडागत आयोजनामा लाग्ने खर्चको अनुमान सहितको मध्यमकालीन बजेट खाका Medium Term Budgetary Framework - MTBF) तयार गरिन्छ। त्यसै अनुसार, वार्षिक रूपमा बजेटको कार्यान्वयनबाट तीन वर्षमा प्राप्त हुने प्रतिफलको पनि अनुमान गरी मध्यमकालीन नतिजा खाका (Medium Term Result Framework - MTRF) तयार गरिन्छ।

१.३ मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारीको उद्देश्य

मध्यमकालीन खर्च संरचनामा प्राथमिकता प्राप्त योजनाको लागि श्रोत साधन तथा बजेटको सुनिश्चितता गर्ने हो। मध्यमकालीन खर्च संरचनाले स्थानीय तहको सार्वजनिक खर्चलाई व्यवस्थित, प्रभावकारी बनाई अपेक्षित प्रतिफलको सुनिश्चित पनि गर्दछ। मध्यमकालीन खर्च संरचनाले बहुवर्षीय आयोजना कार्यान्वयन र खरिद व्यवस्थापनलाई सहयोग गर्ने गर्दछ।

यसबाट गाउँपालिकाको आवधिक योजना अनुरूपका समृद्धिको संवाहक र प्राथमिकता प्राप्त योजना तथा कार्यक्रमहरूमा लगानी सुनिश्चित हुने अपेक्षा गरिएको छ। बहुवर्षीय आयोजना र दिगो विकासमैत्री कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनको माध्यमबाट दिगो विकासका लक्षहरू हाँसिल गर्न सहयोग पुऱ्याउने हेतुले यसको तर्जुमा गरिएको छ। यस गाउँपालिकाले तयार गरेको दीर्घकालीन विकासको सोच “कृषि, पर्यटन, पूर्वाधार समृद्ध सुखी मंगला गाउँपालिकाको मूल आधार” संघीय सरकार र गण्डकी प्रदेशले निर्धारण गरेका विकास र समृद्धिका दीर्घकालिन लक्षहरू प्राप्त गर्न समेत योगदान पुऱ्याउने आशा एवं विश्वास लिइएको छ।

यस मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई सरल र यथार्थपरक बनाउन विषयक्षेत्रगत आधारमा मध्यमकालीन लक्ष निर्धारण गरी सोही बमोजिम श्रोत तथा खर्चको अनुमान तथा प्रक्षेपण गरिएको छ। यसबाट गाउँपालिकालाई आर्थिक वर्षहरूको बजेट तर्जुमा प्रक्रियामा समेत बढी यथार्थपरक र वस्तुनिष्ठ बनाउन सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ। यसका अतिरिक्त मध्यमकालीन खर्च संरचनाको तयारीबाट निम्नानुसारको उद्देश्य हासिल हुने अपेक्षा गरिएको छ।

- (क) मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई दिगो विकास र समृद्धिमैत्री बनाई नेपाल सरकारले निर्धारण गरेका लक्ष सन् २०३० सम्ममा प्राप्त गर्न सहयोग गर्नु।
- (ख) गाउँपालिकाको विकास र समृद्धिका लागि उपलब्ध आन्तरिक श्रोत र नेपाल सरकार तथा गण्डकी प्रदेशबाट हस्तान्तरण भएर आउने श्रोतको वास्तविक अनुमान गरी बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई सहज बनाउनु।

- (ग) स्थानीय नीति, आवधिक योजनाको लक्ष र उद्देश्य तथा वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम बीच तादात्म्यता कायम गरी श्रोत र साधनको विनियोजनलाई यथार्थपरक र प्रभावकारी बनाउनु ।
- (घ) कार्यक्रम तथा योजनाको दिगो विकास लक्ष तथा अन्य परिसूचक अनुरूप वर्गिकरण गरी प्राथमिकता प्राप्त आयोजना तथा कार्यक्रममा श्रोतको सुनिश्चितता गर्नु।
- (ङ) गाउँपालिकाको सार्वजनिक खर्च तथा वित्त व्यवस्थापन प्रणालीलाई बढी प्रभावकारी र नतिजामुखी बनाई लक्षित प्रतिफल प्राप्त गर्न सहयोग गर्नु।

१.४ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका आधारहरु

सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन सम्बन्धमा संविधानले व्यवस्था गरेका प्रावधानहरू एवं मंगला गाउँपालिकाको अधिकारक्षेत्र भित्रका आर्थिक, सामाजिक, वातावरणीय तथा राजनीतिक पक्षसँग सम्बन्धित विभिन्न नीति, ऐन, नियमको कार्यान्वयन तथा दीर्घकालीन योजना, आवधिक योजना, विषयगत रणनीतिक योजना र दिगो विकासको लक्ष हाँसिल गर्ने पक्ष महत्वपूर्ण हुने भएकोले यस मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा तपशिल बमोजिम उल्लेखित श्रोतहरूलाई प्रमुख मार्गदर्शक तथा आधारका रूपमा लिइएको छ ।

- नेपालको संविधान, २०७२
- स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
- आर्थिक कार्यविधी तथा वित्तिय उत्तरदायित्व ऐन-२०७६ र नियमावली २०७७
- स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ (परिमार्जित)
- राष्ट्रिय योजना आयोगले जारी गरेको स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८
- मंगला गाउँपालिकाको आवधिक योजना (२०७८/७९-२०८२/८३)
- स्थानीय तहको दिगो विकास लक्षमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न सहयोगी स्रोत पुस्तिका, २०७९
- स्थानीय सरकारको बजेट तथा योजना तर्जुमा हाते पुस्तिका, २०७७
- नेपालको राष्ट्रिय दीर्घकालीन सोच, पन्ध्रौँ राष्ट्रिय योजना (२०७६/७७-२०८१/८२)
- गण्डकी प्रदेशको पहिलो आवधिक योजना (२०७६/७७-२०८१/८२)
- मंगला गाउँपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, विषय क्षेत्रगत नीति र योजनाहरु
- मंगला गाउँपालिकाको आ.व. २०७९/०८० र २०८०/०८१ को नीति, कार्यक्रम, योजना र बजेट पुस्तिका
- मंगला गाउँपालिकाको आर्थिक ऐन २०७९/०८० र २०८०/०८१
- मंगला गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण/पार्श्वचित्र (Profile), २०७५
- मंगला गाउँपालिकाका सान्दर्भिक नीति, कानून तथा प्रतिवेदनहरु ।

१.५ मध्यमकालीन खर्च संरचना र दिगो विकास लक्ष

दिगो विकास लक्ष गरीबीको अन्त्य, समग्र पर्यावरण तथा धरतीको संरक्षण र सबै मानिसमा शान्ति एवं समृद्धिको भावनाले संयुक्त राष्ट्र संघको १५ औँ साधारण सभाद्वारा विश्वको साझा, दिगो र सुरक्षित भविष्यका लागि ग्रहण गरिएको विश्वव्यापी लक्ष हो । सहस्राब्दी विकास लक्ष (MDGs) मा आधारित रही तर्जुमा गरिएको दिगो विकास लक्ष (SDGs) मा सन् २०३० सम्ममा हाँसिल गर्ने गरी १७ वटा विश्वव्यापी लक्ष्यहरू, १६९ परिमाणात्मक गन्तव्य र २३२ वटा सूचक निर्धारण गरिएका छन । यी दिगो विकासका लक्षहरू संघीय सरकार, प्रदेश सरकार तथा

स्थानीय सरकारका काम, कर्तव्य अधिकार तथा दायित्वसँग प्रत्यक्ष, परोक्ष रूपमा सम्बन्धित रहेका छन् । नेपाल सरकारको दीर्घकालीन सोच “समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली” सँग सम्बन्धित राष्ट्रिय लक्षहरू पनि दिगो विकास लक्षसँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित छन् । त्यसैले, तीनै तहका (संघ, प्रदेश र स्थानीय) सरकारहरूले दिगो विकासको लक्ष प्राप्तमा प्रयत्न गर्नुपर्ने देखिएको छ । यसको अलवा, दिगो विकास लक्षलाई देशको आवधिक, मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा वार्षिक विकास योजनामा समाहित गरी कार्यान्वयन गर्ने प्रतिवद्धता जाहेर गरिएको छ । गाउँपालिकाको बजेटलाई दिगो विकास मैत्री बनाई, दिगो विकासका लक्षहरूलाई स्थानीकरण गर्नको लागि मध्यमकालीन खर्च संरचनाले योगदान गर्नेछ ।

१.६ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा विधि तथा प्रक्रिया

मध्यमकालीन खर्च संरचना मुख्य गरी, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले जारी गरेको स्थानीय तहको मध्यमकालीन खर्च संरचना दिग्दर्शन २०७८, (परिमार्जित), स्थानीय तहको बजेट तथा कार्यक्रममा दिगो विकास लक्षको साङ्केतिकरण श्रोत पुस्तिका २०७९, स्थानीय तहको दिगो विकास लक्षमैत्री मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्न सहयोगी श्रोत पुस्तिका २०७९ मा निर्देशित मार्गदर्शनमा आधारित रही तयार गरिएको छ । यसका साथै, राष्ट्रिय योजना आयोगले जारी गरेको स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ मा समाविष्ट मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी सम्बन्धी अवधारणा, मार्गदर्शन तथा औजारहरू समेतलाई मध्यनजर गरी तयार गरिएको छ । यसै क्रममा, यस मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गर्दा अवलम्बन गरिएका विधि तथा प्रक्रिया तपशिल बमोजिम रहेका छन् ।

१. शाखा प्रमुखहरूको बैठक तथा अभिमुखिकरण (मिति २०८२/०२/१९)
२. त्रिवर्षिय खर्चको प्रक्षेपणसहित बजेटको आकार र स्रोत आँकलन (मिति २०८२/०२/२२)
३. बजेट सिमा निर्धारण तथा स्रोत बाँडफाँड (मिति २०८२/०२/२२)
४. बजेट सीमा र मार्गदर्शन स्वीकृत तथा सम्प्रेषण (मिति २०८२/०२/२२)
५. विषय उपक्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रारम्भिक मस्यौदा तयारी (मिति २०८२/०२/३०)
६. विषय क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचना मस्यौदा विषयगत समितिमा छलफल (२०८२/०३/०८)
७. मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अन्तिम मस्यौदा तयारी (२०८२/०३/०८)
८. मध्यमकालीन खर्च संरचनाको स्वीकृति (२०८२/०३/०८)
९. मध्यमकालीन खर्च संरचना र बजेट पुस्तिका प्रकाशन

परिच्छेद २: मध्यमकालीन खर्च संरचना

२.१ पृष्ठभूमि

सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनका माध्यमबाट उपलब्ध सीमित श्रोतलाई कुशलतापूर्वक विनियोजन गर्न, कार्यान्वयन दक्षतामा सुधार ल्याउन तथा वित्तीय अनुशासन कायम गर्न समेत महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई नेपालमा दशौं योजना (आ.व. २०५९/६०) देखि कार्यान्वयनमा ल्याइएको हो ।

संघीय संरचना अनुरूप बनेको अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन सम्बन्धी कानूनले तिनै तहका सरकारले प्रत्येक आर्थिक वर्षमा आ-आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्रका विषयगत क्षेत्रहरूमा हुने लगानीको अनुमानित विवरण सहित आगामी तीन आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण भर्लिकने मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । उक्त संरचनामा चालु खर्च, पूँजीगत खर्च र वित्तीय व्यवस्थाका लागि आवश्यक पर्ने रकम समेत खुलाउनुपर्ने व्यवस्था छ । उक्त संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था अनुसार मंगला गाउँपालिकाले तय गरेको दीर्घकालिन सोच सहितको प्रथम आवधिक योजनाले पहिचान गरेका प्राथमिकताका क्षेत्रमा आवश्यक स्रोतको विनियोजन सहित वार्षिक बजेट तर्जुमा गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना आवश्यक रहेको छ ।

संविधानले आत्मसात गरेको समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्रको अवधारणा, समृद्ध नेपाल: सुखी नेपालीको दीर्घकालीन सोच, नेपाल सरकारको चालु पन्ध्रौं आवधिक योजना र गण्डकी प्रदेश सरकारको प्रथम आवधिक योजनाका साथै यस गाउँपालिकाको प्रथम आवधिक योजनाका रणनीति तथा कार्यक्रमलाई खर्च संरचनामा आत्मसात गर्ने प्रयास गरिएको छ । संघियताको सफलता वित्तीय स्रोतको कुशल व्यवस्थापन, तीव्र आर्थिक वृद्धि एवम् विकास कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा निर्भर रहन्छ । यसर्थ, यस मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०८२/८३-२०८४/८५)ले मंगला गाउँपालिकालाई त्यसतर्फ मार्गदर्शन गर्नेछ ।

मंगला गाउँपालिकाको समृद्धीका संवाहक क्षेत्रहरू, स्थानीय प्राथमिकता, दिगो विकास लक्ष्य हासिलमा योगदान पुऱ्याउने कार्यक्रम र स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्रका अनिवार्य कार्यक्रम तथा आयोजनालाई यस खर्च संरचनामा समेट्ने प्रयास गरिएको छ ।

२.२ चुनौती तथा अवसर

संघीय संरचना अनुरूप स्थानीय सरकारको रूपमा स्थापित मंगला गाउँपालिकाले संविधान प्रदत्त अधिकारको प्रयोग गर्दै सुशासन र समृद्धी सहित नागरिकहरूको आवश्यकता अनुरूप विकास व्यवस्थापन र सेवा प्रवाह गर्नु पर्ने हुन्छ । समग्रमा मंगला गाउँपालिका सामु खडा भएका केही चुनौतीहरू निम्नानुसार रहेका छन् ।

- नेपालको संविधानले स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको अधिकारहरूको व्यापक प्रयोग गर्नु ।
- सिमित श्रोत र साधनबाट असिमित आवश्यकताको संबोधन गर्नु ।
- स्थानीय राजस्व परिचालन क्षमता विकास गरी वित्तिय रूपमा आत्मनिर्भर हुने मार्ग तय गर्नु ।
- जनआकांक्षा अनुरूप आम नागरिकको जीवनस्तरमा गुणात्मक सुधार, आर्थिक सामाजिक रुपान्तरण र सामाजिक न्याय सहितको मर्यादित जीवनयापनको वातावरण सिर्जना गर्दै समुन्नत समाजको निर्माण गर्नु
- बढ्दो वातावरणीय असन्तुलन र जलवायु परिवर्तनको कारण सिर्जित विपदहरू को जोखिमलाई न्यूनीकरण गरी समृद्ध, सुरक्षित र परिष्कृत समाज निर्माणका लागि उपलब्ध स्रोत साधनको समुचित परिचालन गर्नु ।
- व्यापक भौगोलिक विविधता सहित दशकौंदेखिको स्थापित बजार केन्द्र र विकट ग्रामिण वस्तीबिच सन्तुलन कायम गर्नु ।

- वित्तीय संघीयतको मर्म अनुरूप स्थानीय तहको मानव संसाधन र संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्नु र उपलब्ध सार्वजनिक स्रोतको कुशल, समन्यायिक र नतिजामूलक व्यवस्थापन गरी विनियोजन दक्षता, कार्यान्वयन कुशलता र वित्तीय अनुशासन कायम गर्नु ।

नेपालको संविधानले केही हदसम्म वित्तीय स्वायत्तता सहितको अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ । जनताहरूले आफ्नो स्थानीय प्रतिनिधि चयन गरी साशनमा सहभागी हुने अवसर प्राप्त गरेका छन् । सो सँगै नागरिकको साशनमा सहभागिता स्थापना भएको छ । यसरी गाउँपालिकाको लागि प्राप्त अवसरहरू देहाय बमोजिम रहेका छन् ।

- स्थानीय आवश्यकता र प्राथमिकता अनुरूप योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वय गर्ने अवसर रहेको ।
- गाउँपालिकालाई नेपालको संविधान र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले प्रदान गरेको अधिकारको विषयमा स्थानीय कानून बनाई सोही अनुरूप साशन सञ्चालन गर्ने अवसर हुनु ।
- स्थानीय राजस्व परिचालनको लागि अधिकार प्राप्त हुनु । राजस्वका स्रोतहरू सुनिश्चित हुनु ।
- गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय मार्फत शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी, कृषि, पशुसेवा, पूर्वाधार विकास लगायतका सेवा प्रवाह दिने अवसर हुनु । सो को लागि शाखागत व्यवस्था र कर्मचारीको व्यवस्था हुनु ।
- संघीय सरकार र प्रदेश सरकार मार्फत वित्तीय हस्तान्तरणको रूपमा अनुदान रकम प्राप्ति हुनु ।
- गाउँपालिकाको अधिकार क्षेत्रका विषयमा ६० भन्दा बढि कानून निर्माण भइ कार्यान्वयन भई रहेको ।
- संघीय सरकार र प्रदेश सरकारबाट वित्तीय हस्तान्तरणको रूपमा अनुदान प्राप्त हुने । स्थानीय तह निर्वाचन

२.३ सोच, उद्देश्य तथा रणनीति

प्रस्तुत मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्दा मंगला गाउँपालिकाको आवधिक योजनामा प्रस्तुत गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोचलाई प्रमुख आधारको रूपमा लिइएको छ । आवधिक योजनामा उल्लेख नभएका विवरण यस गाउँपालिकाका अन्य योजना दस्तावेजका साथै चालु आर्थिक वर्षको नीति तथा कार्यक्रम, नेपाल सरकारको सोही योजना, गण्डकी प्रदेश सरकारको आवधिक योजना एवं संघ, प्रदेश र यस गाउँपालिकाको विषयगत नीतिको समेत उपयोग गरिएको छ । यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाको समष्टिगत सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीतिहरू निम्न बमोजिम रहेका छन् ।

२.३.१ दीर्घकालीन सोच

यस गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच “कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार समृद्ध र सुखी मंगला गाउँपालिकाको आधार” रहेको छ । यसलाई तपशिल बमोजिम परिभाषित गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

कृषि: कृषि उत्पादनलाई पहिलो प्राथमिकता राखी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गरी गाउँपालिकालाई खाद्यान्न बालीमा आत्मनिर्भर बन्ने र वस्तु तथा सेवाको बजारीकरणबाट नागरिकको जीवनस्तर उकास्ने ।

पर्यटन: कृषिलाई पर्यटनसँग आवद्ध गरी स्थानीय आर्थिक वृद्धि र विकास हाँसील गर्ने । साँस्कृतिक तथा ऐतिहासिक सम्पदाको संरक्षण, संबर्धन गरी साँस्कृतिक पर्यटनलाई प्रोत्साहन गर्ने ।

पूर्वाधार: विकास र समृद्धिको लागि प्रमुख आधार बनेको नै पूर्वाधार विकास हो । खानेपानी, सिंचाई सेवा, सडक यातायात, विद्युत, विद्यालय, अस्पताल र उद्योगको स्थापनाबाट विकासको आधार तयार गरी उत्पादन तथा रोजगारीका अवसर श्रृजना गर्ने गाउँपालिकाको सोच रहेको छ ।

समृद्ध र सुखी: आर्थिक, सामाजिक तथा पूर्वाधार विकास र सुशासन प्रवर्धन मार्फत गाउँपालिकालाई सुखि र सम्मृद्ध बनाउने ।

२.३.२ दिर्घकालिन लक्ष

मंगला गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच प्राप्त गर्ने आधार योजनाको रूपमा तय गरिएको मंगला गाउँपालिकाको प्रथम पञ्चवर्षीय आवधिक योजनाले तय गरेको “मंगला गाउँपालिकाबासीको आय र जीवनस्तरमा गुणात्मक र दीगो सुधार ल्याउने” लक्षलाई यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मुल लक्ष्यको रूपमा लिइएको छ । साथै कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार विकास क्षेत्रको विकास मार्फत मंगला गाउँपालिकाबासीको आय र जीवनस्तरमा गुणात्मक र दीगो सुधार ल्याउने शिक्षा, स्वास्थ्य तथा रोजगारी प्रवर्द्धन एवम् प्रभावकारी विपद् जोखिम न्यूनिकरण गरि समृद्ध र सुन्दर मंगला गाउँ निर्माण गर्ने यस गाउँपालिकाको लक्ष्य रहेको छ ।

२.३.३ मंगला गाउँपालिकाको विकास उद्देश्य

यस गाउँपालिकाको आवधिक योजनाले निर्धारित गरेका विकासका उद्देश्यहरु निम्न बमोजिम रहेका छन् ।

- १। कृषि क्षेत्रको दिगो विकास मार्फत उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि आर्थिक विकास हाँसिल गर्नु,
- २। पर्यटन क्षेत्रको विकास मार्फत रोजगारी सिर्जना गरि गाउँ को समृद्धि हासिल गर्नु,
- ३। जलवायु परिवर्तनसँग अनुकूलित हुँदै विपद् उत्थानशील भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्नु,
- ४। दिगो विकास लक्ष्यको स्थानीयकरण गरि राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक लक्षलाई सहयोग पुर्याउनु,
- ५। शिक्षा, स्वास्थ्य, सामाजिक न्याय, सामाजिक समावेशिकरण (महिला, बालबालिका, अपांगता भएका व्यक्ती, दलित, जेष्ठ नागरिक, युवा लगायत समाजका विपन्न समुदायहरु)को संस्थागत विकास मार्फत सुशासन सहितको समतामूलक समाज निर्माण गर्नु ।

२.३.४ मंगला गाउँपालिकाको विकास रणनीति

मंगला गाउँपालिकाको विद्यमान आवधिक विकास योजनाले लिएको लक्ष तथा उद्देश्य हाँसिल गर्न आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन र संस्थागत सुशासनकोक्षेत्र विकासलाई समेटिने गरी क्रमशः निम्नानुसारका प्रमुख रणनीति अवलम्बन गरको छ

१. पर्यटनलाई आर्थिक समृद्धीको पहिलो सम्भाव्य क्षेत्रको रूपमा विकास गर्न पर्यटनलाई उद्योगको रूपमा प्रवर्द्धन गर्ने र लगानी अभिवृद्धि गर्न निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गर्ने,
२. गाउँपालिकाको आन्तरिक राजस्व वृद्धिका लागि करका दायराहरु विस्तार गर्ने,
३. गाउँपालिका, वडा र समुदाय तहमा विपद् जोखिम सम्बन्धी क्षमता विकास र संस्थागत संरचना निर्माण गर्ने
४. सबै क्षेत्रमा लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशितालाई मुलप्रवाहिकरण गर्ने,
५. जोखिमबाट पिडित वा जोखिममा रहेका समुदायहरुलाई भविष्यमा हुन सक्ने विपद्बाट बचाउन उनीहरुको क्षमता विकास गर्ने
६. विकास प्रकृत्यामा समाजमा रहेका कमजोर वर्ग लगायत सबै समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,
७. “अभै राम्रो र अभू बलियो पुनर्लाभ, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनिकरणका लागि गाउँपालिका, समुदाय, विकास साभेदारहरु, निजी क्षेत्रलगायत सबै सरोकारवालाहरुको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

२.४ मध्यमकालीन आर्थिक खाका

“समृद्ध नेपाल र सुखी नेपाली” को दिर्घकालिन राष्ट्रिय सोच तथा संकल्प, गण्डकी प्रदेशको “समृद्ध प्रदेश र सुखी नागरिक” को सोच र मंगला गाउँपालिकाको “कृषि, पर्यटन र पूर्वाधार, समृद्ध र सुखी मंगला गाउँपालिकाको आधार”

विकासको सोच तथा लक्ष अनुरूप आर्थिक वर्ष २०८२/८३-२०८४/८५ को मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रमुख लक्ष तथा नतिजा सूचक निर्धारण गरिएको छ । सो अनुसार आगामी ३ वर्षको समष्टिगत आर्थिक लक्ष तालिका नं. २.१ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.१: समष्टिगत मध्यमकालीन आर्थिक लक्ष

क्र.सं.	सूचक/लक्ष	एकाई	२०१/८२ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८२/ ८३	२०८३/ ८४	२०८४/ ८५
१	वार्षिक उत्पादन	रु.ला खमा	11774.21	12362.92	12981.07	13630.12
	कृषी क्षेत्र	रु.ला खमा	2232.04	2338.64	2468.57	2591.10
	गैर कृषी क्षेत्र	रु.ला खमा	9642.17	10124.27	10630.49	11162.02
२	औसत पारिवारिक आय (वार्षिक)	रु.हजा रमा	327.06	343.41	360.58	378.61
३	गाउँ पालिकामा दर्ता भएका उद्यम व्यवसाय	संख्या	505	530	557	678
४	व्यवसायिक क्षेत्रको रोजगारी	संख्या	600	640	680	700
५	आफ्नो उत्पादनले वर्षभरी खानपुग्ने परिवार	प्रति शत	50	51	52	60

श्रोत: मध्यमकालीन खर्च संरचना सर्भेक्षण २०८२

२.५ मध्यमकालीन नतिजा खाका

नेपाल सरकारको १६ औं आवधिक योजना तथा मंगला गाउँपालिकाको विद्यमान आवधिक योजनाले लिएको समष्टिगत तथा विषयगत लक्ष प्राप्त गर्न सहयोग पुग्ने गरी आगामी तीन आर्थिक वर्षको समष्टिगत नतिजा खाका तर्जुमा गरिएको छ । सो खाकामा विगत आर्थिक वर्षहरूको उपलब्धि र चालु आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को अनुमानित उपलब्धिको आधारमा आगामी आ.व. २०८२/२०८३-२०८४/८५ को लक्ष निर्धारण गरिएको छ । खर्च संरचनामा समावेश दोश्रो र तेश्रो वर्षको लक्ष वर्तमान आवधिक योजना र विगत वर्षहरूको उपलब्धिका साथै प्रस्तावित आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको अपेक्षित नतिजाको आधारमा निर्धारण गरिएको छ । मंगला गाउँपालिकाको मध्यमकालीन समष्टिगत नतिजा खाका तालिका २.३ मा प्रस्तुत छ ।

तालिका २.२: समष्टिगत मध्यमकालीन नतिजा खाका

क्र.सं.	सूचक/लक्ष्य	एकाई	२०८०/८१ सम्मको उपलब्धि	२०८१/८२ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
					२०८२/ ८३	२०८३/ ८४	२०८४/ ८५
१	प्रतिव्यक्ति खाद्यान्न उत्पदन (केजी)	के.जी.	१६०	१६२	१७०	१७८	१८०
२	कृषी पकेट क्षेत्र	संख्या	३	४	५	६	७
३	कुल खेतीयोग्य भूमिमध्ये वर्षैभरी सिचाइ सुविधा उपलब्ध जमीन	प्रतिशत	२९	३१	३४	३५	३६
	निरपेक्ष गरिवीको दर	प्रतिशत	२६	२५	२४.५	२४	२२
४	साक्षरता दर (१५ वर्ष माथिको)	प्रतिशत	९८.५	९९	९९.५	१००	१००
५	आधारभूत तह (१-८) खुद भर्ना दर	प्रतिशत	९३.५	९५	९६	९७	१००
६	माध्यमिक तह (९-१२) खुद भर्ना दर	प्रतिशत	७२	७३	७४	७५	७६
७	संस्थागत सुत्केरी गराउने गर्भवती महिला	प्रतिशत	२३	२५	२६	२८	३०
८	४ पटकसम्म नियमित गर्भजाँच गराउने महिला	प्रतिशत	६२	६२.५	६५	६६	६७
९	५ वर्षमुनिको बाल मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्म)	जना	०	०	०	०	
१०	कृपोषणको अवस्था (५ वर्ष मुनीका औसतभन्दा कम तौल हुने बालबालिका)	प्रतिशत	०.२९	०.२८	०.२५	०.२२	०.२०
११	आधारभूत खानेपानी (पाईप धारा)को पहुँच पुगेको घरपरिवार	प्रतिशत	८९	९०	९१	९२	९३
१२	सेफ्टी ट्यांकी सहितको सौचालय भएको घरपरिवार	प्रतिशत	९८	९९	१००	१००	१००
१३	सुरक्षित आवासमा बसोबास गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	२५	२७	२८	२९	३०
१४	स्वच्छ उर्जा (विद्युत)मा पहुँच प्राप्त घरपरिवार	प्रतिशत	९१	९२	९३	९४	९५
१५	इन्टरनेट र इमेल लगायत सूचना प्रविधिमा पहुँच भएका जनसंख्या	प्रतिशत	५०	५५	६०	६५	७०
१६	हरियाली (बन) क्षेत्र	हे/प्रतिशत	४९	४९.१	४९.२	४९.३	४९.४
१७	महिला हिंसाका उजुरी (वार्षिक)	संख्या	३	१	१	१	१
१८	कुल बजेटमा आन्तरिक स्रोतको हिस्सा	प्रतिशत	१.०४	१.१	१.२	१.२५	१.३
१९	स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन (कुल औसत प्राप्तांक)	प्रतिशत	७०.५	७४	७६	७८	८०

श्रोत: मध्यमकालीन खर्च संरचना सर्भेक्षण २०८२

२.६ मध्यमकालीन बजेट खाका

मंगला गाउँपालिकाको त्रिवर्षीय बजेट खाका तर्जुमा गर्दा गाउँपालिकाको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमको प्रवृत्ति, वार्षिक योजना तथा कार्यक्रमहरूको प्राथमिकता, दिगो विकास लक्षको मार्गचित्र, क्रमागत तथा विस्तृत अध्ययन भएका आयोजना तथा कार्यक्रम, स्थानीय प्राथमिकता, विनियोजन कुशलता, अनुमान योग्यता र वित्तीय सुशासनलाई मुख्य आधारका रूपमा लिइएको छ। गाउँपालिकाका गौरवका आयोजना, चालु तथा विस्तृत अध्ययन भएका, तुलनात्मक लाभका आयोजना तथा कार्यक्रमका लागि आवश्यक रकम सुनिश्चित हुने गरी बजेट सीमा

र सोको आधारमा विषयगत बजेट खाका तर्जुमा गरिएको छ । क्रमागत कार्यक्रम, आयोजना कार्यान्वयनको अवस्था र आगामी कार्यान्वयन योजनाको आधारमा खर्च गर्न सक्ने क्षमता तथा श्रोतको आवश्यकता एवं उपलब्धतालाई मध्यनजर गरिएको छ । मध्यम अवधिको श्रोत अनुमान गर्दा आन्तरिक आय तथा राजस्व परिचालनको विगत प्रवृत्ति र विपदबाट श्रोत परिचालनमा परेको चाप र आगामी वर्षहरूमा पर्न सक्ने असर तथा प्रभाव, श्रोतको आवश्यकता लगायतका पक्षहरूलाई ध्यान दिइएको छ । विगत आर्थिक वर्षहरूको यथार्थ आय तथा खर्च, आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को बजेट तथा विनियोजनका आधारमा खर्च संरचनाको पहिलो वर्षको राजस्व तथा खर्च आँकलन गरिएको छ । प्रक्षेपणका क्रममा गाउँपालिकाको प्राथमिकताका क्षेत्र तथा रणनीतिक महत्वका आयोजना तथा कार्यक्रमलाई प्रयाप्त श्रोत व्यवस्था गरिएको छ । आन्तरिक श्रोत, राजस्व बाँडबाँटबाट उपलब्ध हुने श्रोत र आवश्यकता समेतका आधारमा अन्य कार्यक्रम तथा प्रशासनिक खर्च अनुमान गरिएको छ । नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने रकम, रोयल्टी (वन तथा अन्य) र आन्तरिक श्रोत समेतका आधारमा गाउँपालिकालाई प्राप्त हुने राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ । नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट हस्तान्तरण हुने वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपुरक अनुदान र विशेष अनुदान रकम नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट गत वर्षमा प्राप्त भएको रकमको आधारमा अनुमान तथा प्रक्षेपण गरिएको छ । यस आधारमा गाउँपालिकाको गत तीन वर्षको यथार्थ आय र आगामी तीन वर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण तपशिल बमोजिम रहेको छ ।

तालिका २.३ : समष्टिगत मध्यमकालीन बजेट खाका

विवरण	२०८०/८१ को यथार्थ	२०८१/८२ को संशोधित अनुमान	आय अनुमान र प्रक्षेपण			३ वर्षको जम्मा
			२०८२/८३ अनुमान	२०८३/८४ प्रक्षेपण	२०८४/८५ प्रक्षेपण	
१. आय अनुमान	४२०२८६७३.१	५१४९३३९६०.१४	४४४८६६४५१.००	४६४८३६९६०.०२	४७३७५६७३७.२२	१३८३४५९३४८.२४
आन्तरिक आय	६१७००५४.४८	५९२५८००.००	५६५६०००	६२०००००	६२००००१	१८०५६००१.००
राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय	६१५२१७७७	७८८२००००	७८१९५४५१	७९९०७९६०.०२	८१४४५६२०.२२	२३९५४९०३१.२४
दत्तर वत्तरबाट प्राप्त राजस्व	८०५८८८	२८२००००	२८२००००	३०२५०००	३०२५००१	८८७०००१.००
संघिय सरकार	६०७५५८८९	७६००००००	७५३७५४५१	७६८८२९६०.०२	७८४२०६१९.२२	२३०६७९०३०.२४
मूल्य अभिवृद्धि कर	४१६३३१७२.३८	५५७५०२१०	५६५३१५८८	५७६६२२१९.७६	५८८१५४६४.१६	१७३००९२७१.९२
अन्तशुल्क	१९०८२७६.६२	२०२४९७९०	१८८४३८६३	१९२२०७४०.२६	१९६०५१५५.०७	५७६६९७५८.३३
प्रदेश सरकार	६४६७८४८.४१	६६०४०००	९५४००००	९८२६२००	१०१२०९८६	२९४८७१८६.००
बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	५७७४९६४	६००४०००	८९४००००	९२०८२००	९४८४४४६	२७६३२६४६.००

घर जग्गा रजिस्ट्रेशन	६९२८८४.४९	६०००००	६०००००	६९८०००	६३६५४०	९८५४५४०.००
रोयल्टी बाँडफाँटबाट प्राप्त राजस्व	९६९८८.४६	०	९३५०००	९४०४००	९४६०९६	४२९४९६.००
वन रोयल्टी	९६९८८.४६	०	५३०००	५५९२०	५७३२४.८	९६५४४४.८०
विद्युत रोयल्टी	०	०		०	०	०.००
पर्वरोहण	०	०	८२०००	८५२८०	८८६९९.२	२५५९७९.२०
खानी तथा खनिज	०	०		०	०	०.००
पानी तथा अन्य प्राकृतिक श्रोत	०	०	०	०	०	०.००
नेपाल सरकार अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरण	४८७०९०८५७	३६९९३९०००	३९९८०००००	३२९२०२०००	३३६२९०९३०	९७७२९२९३०.००
वित्तीय समानीकरण अनुदान	७५९८९०००	८०५०००००	७८९०००००	७९६८९०००	८०४८५८९०	२३९०७४८९०.००
सशर्त अनुदान	९९९२७३८८४	२९५९३९०००	२०३६०००००	२९४७०८०००	२२०९९९२४०	६३९३०७२४०.००
चालु	९७८२६६५२५	९९६९३९०००	२०३६०००००	२०९७०८०००	२९५९९९२४०	६२९३०७२४०.००
पूजीगत	९३००७३५९	९९००००००		५००००००	५००००००	९०००००००.००
समपुरक अनुदान	९३६७३२७५	३९००००००	२२४०००००	२४८०५०००	२४८०५०००	७२०९००००.००
विशेष अनुदान	९४८०८८९४	२६५०००००	६९०००००	९०००००००	९०००००००	२६९०००००.००
प्रदेश सरकार वित्तीय हस्तान्तरण	२०७०५०००	९९६५९०००	९९६७५०००	९९७०००००	९९७०००००	५९०७५०००.००
वित्तीय समानीकरण अनुदान	९७०५०००	९६५९०००	९६७५०००	९७०००००	९७०००००	२९०७५०००.००

सशर्त अनुदान	०	०	०	०	०	०.००
समपुरक अनुदान	६००००००	६००००००	६००००००	६००००००	६००००००	१८००००००.००
विशेष अनुदान	५००००००	४००००००	४००००००	४००००००	४००००००	१२००००००.००
अन्य अनुदान		०		०	०	०.००
मौज्दात रकम	३४९,०७७३१.२	४२००२१६०.१४	२०००००००	२०००००००	२०००००००	६०००००००.००
२. खर्च अनुमान	३७८३५९५५३	५१४९३३९६०.१	४४४८५२	४६४८२६	४७३७५०	१३८३४२८
चालु खर्च	२५१५६४७६४	३००१३०९६०.१	२५९२८२	२७०९२४	२७६१२६	८०६३३२
पूँजीगत खर्च	१२६७९४७८९	२१४८०३०००	१८५५७०	१९३९०२	१९७६२४	५७७०९६
वित्तीय व्यवस्था	०			०	०	०
बचत वा न्यून (वा -)	४२००२१६०.१४	०	०	०	०	०

श्रोत: मध्यमकालीन खर्च संरचना सर्भेक्षण २०८२

२.७ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट

आगामी तीन वर्षको बजेट अनुमान र प्रक्षेपणको विभिन्न आधारमा गरिएको तुलनात्मक विवरण तपशिल बमोजिम रहेको छ ।

ख. प्राथमिकताक्रमको आधारमा बाँडफाँट

योजना अवधिभर सञ्चालन हुने आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई प्रथम प्राथमिकता प्राप्त (P1) र द्वितीय प्राथमिकताप्राप्त (P2) गरी २ वटा प्राथमिकताक्रममा वर्गीकरण गरिएको छ । यसअनुसार पहिलो प्राथमिकताप्राप्त आयोजनाको सङ्ख्या ५२ रहेको छ भने दोस्रो प्राथमिकता प्राप्त आयोजनाको सङ्ख्या २३ वटा रहेको छ । मंगला गाउँपालिकाको आ.व. २०८१/८२ को अनुमानित बजेट र तत्पश्चात दुई आर्थिक वर्षको प्रक्षेपित बजेट तालिका नं. २.४ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.४ : प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

प्राथमिकताक्रम	आयोजना/कार्यक्रम संख्या	०८२/८३ को व्यय अनुमान		०८३/८४ को खर्च प्रक्षेपण		०८४/८५ को खर्च प्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
प्राथमिकता पहिलो (P1)	५१	३७६५७१.९७	८४	३८९२०१.६१	८४	३९२९०९	८४
प्राथमिकता दोस्रो (P2)	२३	७३०४२.१२	१६	७५४९१.८४	१६	७६२११	१६
जम्मा	७४	४४४८५२	१००	४६४८२६	१००	४७३७५०	१००

श्रोत: मध्यमकालीन खर्च संरचना सर्भेक्षण २०८२

ग. दिगो विकास लक्षको आधारमा बाँडफाँट

दिगो विकास अवधारणका कूल १७ वटा लक्ष/सङ्केतहरूमध्ये, सङ्केत नं. १४ (जमिनमुनिको जीवन) बाहेकका अन्य १६ वटै लक्ष/सङ्केतहरूमा यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाले बजेट विनियोजन गरेको छ । सामाजिक सुरक्षा अन्तर्गतको बजेटले गाउँपालिकाको समग्र बजेटको ठूलो हिस्सा ओगटने भएकाले यसले सम्बन्धित दिगो विकास लक्ष/सङ्केत अन्तर्गतको बजेट हिस्सालाई उल्लेख्य रूपमा बढाएको छ । गाउँपालिकाका विभिन्न क्षेत्रहरूमा विपन्नता उल्लेख्य मात्रामा भएको र विपन्नता उल्लेख्य भएको स्थानमा सामाजिक सुरक्षाको रकमले भोकमरी न्यूनीकरणमा महत्वपूर्ण योगदान गर्ने भएकाले यो रकमलाई यही शीर्षक अन्तर्गत साङ्केतिकरण गरिएको छ । समग्रमा दिगो विकास लक्ष बमोजिम आगामी तीन आर्थिक वर्षको व्यय अनुमान तथा प्रक्षेपण निम्नानुसार तालिका नं. २.५ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.५ : दिगो विकास लक्षको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

संकेत नम्बर	दिगो विकासका लक्ष्यहरू	आयोजना / कार्यक्रम संख्या	०८२/८३ को व्यय अनुमान		०८३/८४ को खर्च प्रक्षेपण		०८४/८५ को खर्च प्रक्षेपण	
			रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	गरिबीको अन्त्य	५	३६९८.२१४५	०.८३१३३५९३	३८६३.८५७७	०.८३१२४८१९	३९३८.६२७२	०.८३१३७२५
२	शुन्य भोकमरी	८	३५३६.५	०.७९४९८३५	३६९४.९	०.७९४८९९६	३७६६.४	०.७९५०१८४७
३	स्वस्थ जीवन	१२	७७३३.३६१	१.७३८४१२१	८०७९.७३८६	१.७३८२२८६३	८२३६.०८९६	१.७३८४८८५७
४	गुणस्तरीय शिक्षा	१७	१६८६७२.७२	३७.९१६५९३५	१७६२२७.५८	३७.९१२५९१७	१७९६३७.७६	३७.९१८२६१४
५	लैंगिक समानता	७	६८०.९३७	०.१५३०७०४६	७११.४३६२	०.१५३०५४३	७२५.२०३२	०.१५३०७७१९
६	सफा पानी र स्वच्छता	५	६४००.४२२	१.४३८७७५५९	६६८७.०९७२	१.४३८६२३७४	६८१६.४९९२	१.४३८८३८८८
७	आधुनिक उर्जामा पहुँच	२	३९९.९४६	०.०८९९०५४१	४१७.८५९६	०.०८९८९५९२	४२५.९४५६	०.०८९९०९३६
८	समावेशी आर्थिक वृद्धि र मर्यादित काम	३	४०८३.०५	०.९१७८४४५९	४२६५.९३	०.९१७७४७७२	४३४८.४८	०.९१७८८४९६

९	उद्योग, नविन खोज र पूर्वाधार	३	१०९५.३५० ५	०.२४६२२८० ७	११४४.४११ ३	०.२४६२०२० ८	११६६.५५६ ८	०.२४६२३८९
१०	असमान ता न्यूनीकरण I	४	११९१.१५७ ५	०.२६७७६४९	१२४४.५०९ ५	०.२६७७३६६४	१२६८.५९२	०.२६७७६६८
११	दीगो शहर र समुदाय	१४	१५२४१६.० ८	३४.२६२१९.८९	१५९२४२.८	३४.२५८५८२ ८	१६२३२४.३१	३४.२६३७०६
१२	दीगो उपभोग र उत्पादन	२	६४३	०.१४४५४२४ ५	६७१.८	०.१४४५२७२	६८४.८	०.१४४५४८८ १
१३	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	५	९५८.७१३	०.२१५५१२८	१००१.६५३ ८	०.२१५४९०० ५	१०२१.०३६ ८	०.२१५५२२२८
१४	पानी मुनीको जिवन	०	०	०	०	०	०	०
१५	जमीन माथिको जीवन	२	१५८९.४९६	०.३५७३०८९ ५	१६६०.६८९६	०.३५७२७१२ ४	१६९२.८२५ ६	०.३५७३२४६६
१६	शान्ति, न्यायपूर्ण र सशक्त समाज	६	२१८५.५५७	०.४९१२९९८	२२८३.४४८ २	०.४९१२४७९ ५	२३२७.६३५ २	०.४९१३२१४१
१७	दीगो विकासका लागि साभेदारी	२	१७०२.०२१	०.३८२६०३८ ८	१७७८.२५४ ६	०.३८२५६३५	१८१२.६६५ ६	०.३८२६२०७१
	जम्मा	७५	३५६९.८६.५ ३		५७६४९.८		३८०१९३.४ ३	

श्रोत: मध्यमकालीन खर्च संरचना सर्भेक्षण २०८२

घ. लैंगिक सङ्केतको आधारमा बाँडफाँट

यो योजना अवधिभर सञ्चालन हुने कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूलाई नेपाल सरकार अर्थ मन्त्रालयबाट जारी प्रदेश तथा स्थानीय तहका लागि लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट नमूना निर्देशिका, २०७७ अनुसार सम्बन्धित आयोजना तथा कार्यक्रमले लैङ्गिक समानताका लागि पुर्‍याउन सक्ने योगदानका आधारमा तीन तहमा वर्गीकरण गरिएको छ। यस अनुसार महिला तथा बालबालिकाप्रति स्पष्टरूपमा लक्षित आयोजना तथा कार्यक्रमलाई निर्दिष्ट तहमा वर्गीकृत गरी सङ्केत १ प्रदान गरिएको छ भने महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानताप्रति उत्तरदायी तथा सोका लागि सहज वातावरणको सिर्जन गर्नेखालका आयोजना तथा कार्यक्रमलाई सहयोगी तहमा वर्गीकृत गरी सङ्केत २ प्रदान गरिएको छ। तर, महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानताका अवरोधहरूको पहिचान नगर्ने वा सम्बोधन नगर्ने आयोजना तथा कार्यक्रमलाई तटस्थ तहमा वर्गीकरण गरी सङ्केत ३ प्रदान गरिएको छ। यसअनुसार आगामी तीन आ.व.मा सञ्चालन हुने आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको विस्तृत विवरण अनुसूची- १ मा प्रस्तुत गरिएको छ। यस अनुसार लैङ्गिक सङ्केत बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपणको सारांश तालिका नं. २.६ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.६ : लैंगिक उत्तरदायी बजेटको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

लैंगिक संकेत	२०८२/८३ को व्यय अनुमान		२०८३/८४ को खर्च प्रक्षेपण		२०८४/८५ को खर्च प्रक्षेपण	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
निर्दिष्ट (१)	२६६९१.१२	६	२७८८९.५६	६	२८४२५	६
सहयोगी (२)	४०४८१५.३	९१	४२२९९१.७	९१	४३१११२.५	९१
तटस्थ (३)	१३३४५.५६	३	१३९४४.७८	३	१४२१२	३
जम्मा	४४४८५२	१००	४६४८२६	१००	४७३७५०	१००

ङ. जलवायु सङ्केतको आधारमा बाँडफाँट

आगामी तीन वर्षमा कार्यान्वयन गरिने आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा पर्नसक्ने असर न्यूनीकरणका दृष्टिकोणले अत्यन्त सान्दर्भिक, सान्दर्भिक र तटस्थ गरी तीन तहमा वर्गीकरण गरिएको छ। प्रस्तावित आयोजना कार्यक्रमको ५० प्रतिशतभन्दा बढी बजेट जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित भएमा अत्यन्त सान्दर्भिक स्तरमा वर्गीकरण गरी तिनलाई बजेट सङ्केत १ प्रदान गरिएको छ। त्यसैगरी, प्रस्तावित आयोजना तथा कार्यक्रमको २०-५० प्रतिशत सम्म बजेट जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित भएमा सान्दर्भिक स्तरमा वर्गीकरण गरी तिनलाई बजेट सङ्केत २ प्रदान गरिएको छ। प्रस्तावित आयोजना तथा कार्यक्रमको २० प्रतिशत भन्दा कम बजेट जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित भएमा वा प्रस्तावित आयोजना कार्यक्रम जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित नभएमा तटस्थ स्तरमा वर्गीकरण गरी उक्त आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई बजेट सङ्केत ३ प्रदान गरिएको छ। आगामी तीन वर्षको अवधिमा सञ्चालन गर्न प्रस्तावित आयोजना कार्यक्रमहरूलाई जलवायु सङ्केत बमोजिम तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.७ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका २.७ : जलवायु सङ्केतको बजेटको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

लैंगिक संकेत	०८२/८३ को व्यय अनुमान		०८३/८४ को खर्च प्रक्षेपण		०८४/८५ को खर्च प्रक्षेपण	
	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
प्रत्यक्ष लाभ (१)	६८१३६.५७	१५.३	७०४२१.७७	१५.३	७१०९३	१५.३
अप्रत्यक्ष लाभ (२)	१४१९९९.६५	३१.९	१४६७६२.०९	३१.९	१४८१६०	३१.९
तटस्थ (३)	२३९४७७.८७	५३.८	२४७५०९.५९	५३.८	२४९८६८	५३.८
जम्मा	४४४८५२	१००	४६४८२६	१००	४७३७५०	१००

च. विषय क्षेत्रको आधारमा बाँडफाँट:

विषयगत क्षेत्रका आधारमा आगामी तिन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका २.८ मा प्रस्तुत छ ।

तालिका २.८ : विषयगतक्षेत्रको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण (रु. हजारमा)

विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	आ.व. २०८१/८२ संशोधित अनुमान			आ.व. २०८२/८३			आ.व. २०८३/८४			आ.व. २०८४/८५			जम्मा		
	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत
आर्थिक क्षेत्र	३६४०८	७०८८७	४३६७	७४७७७	१७७७७	२८८३३	२६४५७	२७३७७	१७७३३	६१८८७	७४८७७	२४०७७	२७७४४	३७४४४	४१४०८
सामाजिक क्षेत्र	४०७७०८	१०४८८७	३३७८७	४३७७७७	६७४७७७	२७८३७	२७४७७७	१७४७७७	०४७७७७	४०८७७७	०८७७७७	४३७७७७	४७४०४४	२३००४४	७७४०४
पूवाधार क्षेत्र	२८०४७७	०	२२०४७७	२८०४७७	०	२८०४७७	०४७७७७	०	०४७७७७	२८०४७७	०	२८०४७७	३७८०४४	०	३७८०४४
वन तथा वातावरण क्षेत्र	०८७७७	०८७७७	०००७	३३८७७	२०४७७	४३७७	२७४७७	१०४७७	३०७७	३४७७७	२४७७७	०८७७	४४७७७	१७४७७	२८७७७
संस्थागत विकास र सेवा प्रवाह	४७७७७	४७७७७	०००७	०००७७	४७७७७	४०७७	०४७७७	४७७७७	२३७७	०४७७७	३७७७७	४४७७	०८७७७	४३७७७	१२७७७
कार्यालय संचालन तथा प्रशासनिक	४०७७७७	४४४००७	०४७७७७	२४४७७७	६७७७७७	४३००७	३७७७७७	०८७७७७	३७७७७७	१०७७७७	१८४७७७	१०७७७७	३०७७७७	२३७७७७	३७७७७७
जम्मा	६६४७७७	०६७००७	६०७७७७	२४७७७७७	२४७७७७७	१०७७७७७	३८७७७७७	४८७७७७७	२०७७७७७	०४७७७७७	३८७७७७७	१०७७७७७	४३७७७७७	२३७७७७७	४३७७७७७

विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	बा.व. २०८१/८२ संशोधित अनुमान			बा.व. २०८२/८३			बा.व. २०८३/८४			बा.व. २०८४/८५			जम्मा		
	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत
आर्थिक क्षेत्र	२०४३६	१२८७	७६५	१७७१	१११११	६६२२	१८३८	११६१८	६९१९	१८८३	११८७	७०४२	४५१७२	३४४९	२०४९४
सामाजिक क्षेत्र	२०११७	१८२४०९	१८६६	१७७४४	१४७८८	१६२१२	१८१४९८	१६४६४९	१६९४०	१८०८४	१६७८२०	१७६६४	४४०४७९	४९००६२	४०४७७
पूँजीगत क्षेत्र	१७०२२	०	१७०२२	१४१२०२	०	१४१२०२	१४७९१०	०	१४७९१०	१६१०२४	०	१६१०२४	४०२९१६	०	४०२९१६
वन तथा वातावरण क्षेत्र	३७८०	२७८०	१०००	३२६६	२४०२	८६४	३४१२	२४०९	९०३	३४७८	२४५८	९२०	१०१४४	७४६९	२६८७
संस्थागत विकास र सेवा प्रवाह	२३१४	१६१४	७००	२०००	१३१४	६०४	२०९०	१४५८	६३२	२१३०	१४८६	६४४	६२२०	४३३९	१८८१
कार्यालय संचालन तथा प्रशासनिक	११२१०४	१००४४४	११६४०	१६८४८	८६७८३	१००६४	१०११९६	९०६८०	१०४१६	१०३१३९	९२४९१	१०७१८	३०११८२	२६९८८३	३१२९९
जम्मा	४१४९३३	३००१३०	२१४८०३	४४४८४२	२४९२८२	१८४४७०	४६४८२६	२७०९२४	१९३९०२	४७४७४०	२७९२६	१९७२४	१३८३४२८	८०६३३२	४७०९६

श्रोत: मध्यमकालीन खर्च संरचना सर्भेक्षण २०८२

२.८ विषय उपक्षेत्रगत बाँडफाँड

विषय उपक्षेत्रगत रुपमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण तालिका नं. २.११ मा प्रस्तुत गरिएको छ । विषय उपक्षेत्रगत आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट, खर्च तथा श्रोतको अनुमान, कार्यक्रम तथा आयोजनागत बजेट, प्राथमिकीकरण र सांकेतिकीकरण सम्बन्धी विवरण अनुसूची ३ समावेश गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को विनियोजन र त्यसपछिका दुई वर्षको बजेट प्रक्षेपण विषय उपक्षेत्रगत नतिजा, विषय उपक्षेत्रगत कार्यक्रम तथा आयोजनाको विवरण, अपेक्षित उपलब्धि र विषय उपक्षेत्रगत अनुमानित बजेट परिच्छेद ३ देखि परिच्छेद ७ सम्म प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २.९ : आगामी तीन आ.व.को विषय उपक्षेत्रगत खर्चको बाँडफाँड तथा प्रक्षेपण (रकम रु. हजारमा)

विषय क्षेत्र/उपक्षेत्र	आ.व. २०८१/८२ संशोधित अनुमान			आ.व. २०८२/८३			आ.व. २०८३/८४			आ.व. २०८४/८५			जम्मा		
	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत	कुल	चालू	पूँजीगत
आर्थिक क्षेत्र	२०५३६	१२८७१	७६६५	१७७४१	११११९	६६२२	१८५३८	११६१८	६९१९	१८८९३	११८४१	७०५२	५५१७२	३४५७९	२०५९४
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	५६१०	४०१०	१६००	४८४६	३४६४	१३८२	५०६४	३६२०	१४४४	५१६१	३६८९	१४७२	१५०७२	१०७७३	४२९९
सिंचाई	४०९५	०	४०९५	३५३८	०	३५३८	३६९७	०	३६९७	३७६७	०	३७६७	११००२	०	११००२
पशुपक्षी सेवा	२८४२	२६४२	२००	२४५५	२२८२	१७३	२५६५	२३८५	१८१	२६१५	२४३१	१८४	७६३५	७०९८	५३७
उद्योग तथा व्यापार	९२०	९२०	०	७९५	७९५	०	८३०	८३०	०	८४६	८४६	०	२४७२	२४७२	०
पर्यटन तथा संस्कृती	१००	०	१००	८६	०	८६	९०	०	९०	९२	०	९२	२६९	०	२६९
भूमी व्यवस्था सहकारी तथा वित्तीय सेवा	१६७०	०	१६७०	१४४३	०	१४४३	१५०७	०	१५०७	१५३६	०	१५३६	४४८७	०	४४८७
श्रम रोजगार तथा गरिवी निवारण	५२९९	५२९९	०	४५७८	४५७८	०	४७८३	४७८३	०	४८७५	४८७५	०	१४२३६	१४२३६	०
सामाजिक क्षेत्र	२०११७५	१८२४०	१८७६६	१७३७९५	१५७५८३	१६२१२	१८१५९८	१६४६५९	१६९४०	१८५०८५	१६७८२०	१७२६५	५४०४७९	४९००६२	५०४१७
शिक्षा कला भाषा तथा साहित्य	१८१८९१	१७४५८५	७३०६	१५७१३६	१५०८२४	६३१२	१६४१९१	१५७५९६	६५९५	१६७३४३	१६०६२२	६७२२	४८८६७०	४६९०४२	१९६२८
स्वास्थ्य तथा पोषण	६५९४	६५९४	०	५६९७	५६९७	०	५९५२	५९५२	०	६०६७	६०६७	०	१७७१६	१७७१६	०

मंगला गाउँपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०८२/८३-२०८४/८५)

खानेपानी तथा सरसफाई	७४१०	०	७४१०	६४०१	०	६४०१	६६८९	०	६६८९	६८१७	०	६८१७	१९९०८	०	१९९०८
महिला बालबालिका सामाजिक सुरक्षण तथा समावेसीकरण	३००	०	३००	२५९	०	२५९	२७१	०	२७१	२७६	०	२७६	८०६	०	८०६
युवा खेलकुद तथा नवप्रवर्तन	४९८०	१२३०	३७५०	४३०२	१०६३	३२४०	४४९५	१११०	३३८५	४५८२	११३२	३४५०	१३३७९	३३०५	१००७५
पूर्वार्ध क्षेत्र	१७५०२२	०	१७५०२२	१५१२०२	०	१५१२०२	१५७९९०	०	१५७९९०	१६१०२४	०	१६१०२४	४७०२१६	०	४७०२१६
वस्ती विकास, भवन आवास तथा शहरी विकास	६५५००	०	६५५००	५५७८५	०	५६५८५	५८२९०	०	५९१२६	५९४०९	०	६०२६१	१७३४८५	०	१७५९७३
सडक तथा यातायात	१०८४२२	०	१०८४२२	९३६६६	०	९३६६६	९७८७१	०	९७८७१	९९७५०	०	९९७५०	२९१२८८	०	२९१२८८
जलस्रोत, विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	०	०	०	४००	४००	०	४१८	४१८	०	४२६	४२६	०	१२४४	१२४४	०
सम्पदा पुर्बधार	११००	०	११००	९५०	०	९५०	९९३	०	९९३	१०१२	०	१०१२	२९५५	०	२९५५
सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	०	०	०	४००	३५०	५०	४१८	३६६	५२	४२६	३७३	५३	१२४४	१०८८	१५५

मंगला गाउँपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०८२/८३-२०८४/८५)

वन तथा वातावरण क्षेत्र	३७८०	२७८०	१०००	३२६६	२४०२	८६४	३४१२	२५०९	९०३	३४७८	२५५८	९२०	१०१५५	७४६९	२६८७
वन पार्क हरियाली र भूसंरण, नदी नियन्त्रण	०	०	०	४५६	४००	५६	४७६	४१८	५९	४८६	४२६	६०	१४१८	१२४४	१७४
वातावरण तथा फोहरमैला व्यवस्थापन	०	०	०	४००	३५०	५०	४१८	३६६	५२	४२६	३७३	५३	१२४४	१०८८	१५५
विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	३७८०	२७८०	१०००	२४१०	१६५२	७५८	२५१८	१७२६	७९२	२५६६	१७५९	८०७	७४९३	५१३६	२३५७
संस्थागत विकास र सेवा प्रवाह	२३१५	१६१५	७००	२०००	१३९५	६०५	२०९०	१४५८	६३२	२१३०	१४८६	६४४	६२२०	४३३९	१८८१
नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन	०	०	०	७७०	७७०	०	८०८	८०८	०	८२९	९२९	०	२४०७	२४०७	०
संगठन, मानव संसाधन र क्षमता विकास	८९०	८९०	०	७६९	७६९	०	८०३	८०३	०	८१९	८१९	०	२३९१	२३९१	०

मंगला गाउँपालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना (२०८२/८३-२०८४/८५)

राजस्व तथा स्रोत परिचालन	०	०	०	५००	०	५००	५५५	०	५५५	६०५	०	६०५	१६६०	०	१६६०
अनुगमन मुल्यांकन	४५	४५	०	३९	३९	०	४१	४१	०	४१	४१	०	१२१	१२१	०
गरिवी निवारण	१३८०	६८०	७००	११९२	५८७	६०५	१२४६	६१४	६३२	१२७०	६२६	६४४	३७०८	१८२७	१८८१
तथ्यांक, योजना तथा विकास परिचालन	०	०	०	४५०	३५०	५०	४५६	४००	५६	४५६	४००	५७	१३१२	११५०	१६२
कार्यालय संचालन तथा प्रशासनिक	११२१०५	१००४५५	११६५०	९६८४८	८६७८३	१००६४	१०११९६	९०६८०	१०५१६	१०३१३९	९२४२१	१०७१८	३०११८२	२६९८८३	३१२९९
जम्मा	५१४९३३	३००१३०	२१४८०३	४४४८५२	२५९२८२	१८५५७०	४६४८२६	२७०९२४	१९३९०२	४७३७५०	२७६१२६	१९७६२४	१३८३४२८	८०६३३२	५७७०९६

परिच्छेद ३ : आर्थिक क्षेत्र

यस परिच्छेदमा कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, सिंचाई, पशु विकास, उद्योग तथा व्यापार, पर्यटन तथा संस्कृति, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी र श्रम रोजगारी तथा गरिबी निवारण जस्ता उप-क्षेत्रहरूको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चुनौति, लक्ष्य, रणनीति सहित नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा श्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम र पूर्वानुमानित जोखिम पक्षहरू समावेश गरिएको छ ।

३.१ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

३.१.१ पृष्ठभूमि

मंगला गाउँपालिकाका अधिकांश घरपरिवारको मुख्य पेशा कृषि नै रहेको छ । ऐतिहासिक काल देखिनै यहाँका मानिसहरू कृषि उत्पादन प्रति आश्रित रहेका छन् । यहाँ अग्लो पहाड र भिरालो जमिन भएकोले म्याग्दी (मंगला) नदीको वारी र पारीको समथर जमिन खेतीयोग्य र उर्वर रहेको छ । सिंचाई सुविधा र मध्यमस्तरको हावापानी भएका कारण कृषि उत्पादन र आत्मनिर्भर अर्थतन्त्र निर्माणको लागि प्रमुख संवाहकहरू मध्ये एक हो । यस गाउँपालिकामा उत्पादन हुने अन्नबालीहरू मध्ये धान करिब ४० प्रतिशत, मकै ४५ प्रतिशत, कोदो २८ प्रतिशत र गहुँ २६ प्रतिशत रहका छन् । त्यसैगरी तेलहन बाली तर्फ तोरी र सूर्यमुखीको पनि उत्पादन गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ । दलहन बालीहरूमा बोडी, केराउ, सिमी, भट्टमास, केराउ, तनेबोडी र मास मुख्य रूपमा रहेका छन् । तरकारी बालीमा खुर्सानी, भन्टा, काउली, बन्दा, मुला, साग, गाजर, आलु, गोलभेडा, रामतोरिया, च्याऊ, धनिया, घिरौला, काक्रो, तरुल आदि रहेका छन् । त्यसैगरी अदुवा, बेसार, लसुन, प्याज, अलैची र खुर्सानी जस्ता मसला प्रजातीका बाली पनि यहाँ उत्पादन हुने गर्दछन् । फलफूलमा कागती, सुन्तला, किवी, अम्बा, एभोकाडो, केरा खेती गर्न सकिन्छ ।

यस गाउँपालिका क्षेत्रमा किबि, लप्सी, कफि, कागती, अलैची, च्याउ, दाँते ओखर, तथा मौरीपालनको सम्भावना छ र उत्पादन बढाउनको लागि नागरिकहरूले गाउँपालिकाको विषयगत (कृषि) शाखामा सम्पर्क गरी उत्पादन बढाउने अभ्यास पनि गर्दै आएको पाइन्छ । फलफूल खेतीमा केरा, सुन्तला, किवी, भुईकटर, एभोकाडो, दाते ओखर, अम्बा खेती हुँदै आएको छ । यस गाउँपालिकामा कृषि तथा पशु व्यवसायमा सम्लग्न घरपरिवारको २५ प्रतिशत रहेको छ । गाउँपालिकामा दर्ता भएका कृषि तथा पशुपंक्षी फर्महरू करिब ६८ रहेका छन् ।

३.१.२ समस्या तथा चुनौती

जमिनको उर्वरा शक्ति घट्दै गएको यस गाउँपालिकामा पछिल्लो समय कृषिमा प्रयोग भएको क्षेत्रफल संकुचित हुँदै गएको छ । सडक विस्तार तथा भवन आवास निर्माणको गतिले गर्दा खेतीयोग्य जमिन् घट्दै गएको छ ।

गुणस्तर शिक्षा, बजारको सुविधा, सडक तथा यातायातको सुविधा, स्वास्थ्य सेवामा पहुँच प्राप्तिको लागि आन्तरिक बसाइसराइले स्थान पाएको अवस्था छ । यसले गर्दा खेतीमा आश्रित कृषकको संख्या घट्दै गएको छ भने भवन र आवास विस्तारको क्रम पनि बढ्दै गएको छ । आन्तरिक बसाइसराइ तथा युवा रोजगारीको अवसरको लागि सहर तथा विदेश पलायन हुनेक्रम जारी नै रहेकोले गाउँवास्तिका कृषियोग्य जमिन बाँझो रहेको र कृषि उत्पादन र जमिनको उत्पादकत्व वृद्धिमा समस्या देखिएको बजेटको कमी, कृषि उत्पादनको भण्डारण तथा प्याकेजिङको व्यवस्था हुन सकेको छैन । समयको विकासक्रमसँगै हिजोको आत्मनिर्भर समाज आज आएर कृषि उपज आयात गरेको खाने अवस्थामा पुगेको देखिन्छ । गाउँपालिका क्षेत्रमा कृषि उपज संकलन केन्द्र नहुनु, बजार अनुगमन संयन्त्र प्रभावकारी नहुनु, कृषि उत्पादनको बजारीकरणमा स्थानीय तहले सहयोगी भूमिका निर्वाह गर्न नसक्नु, कृषि उत्पादन र बजारीकरणमा सहकारी संस्थाहरू प्रभावकारी

हुन नसक्दा कृषि पेशा सम्मानित र फलदायी बन्न सकेको छैन । यसै कारणले गर्दा युवा जनशक्तीलाई यस क्षेत्रमा आकर्षित गर्न सकिएको छैन ।

अर्को तर्फ जलवायु अनुकूलित बाली प्रणालीको अभ्यासको कमी, सुरक्षित भण्डारणका लागि चिस्यान केन्द्रहरु नहुनु, बालीनालीमा रोग तथा किराहरुको प्रकोप बढ्दै जानु, गुणस्तरीय मल, बिऊ र कृषि सामग्रीहरु सुपथ मूल्यमा उपलब्ध नहुनुले कृषी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि हुन सकेको छैन ।

सरकारको तर्फबाट प्रदान गरिने कृषि प्रसार सेवा, कृषि सूचना, कृषि बीमा र सर्वसुलभ कृषि ऋणको सहजिकरण जस्ता कार्यक्रम ग्रामीण कृषकहरुसम्म सहजरूपमा नपुग्नु, दिगो रुपमा बजारीकरणको अभ्यास हुन नसक्नु, उत्पादनको न्यूनतम समर्थन मूल्य तोक्न नसक्नु, कृषकलाई क्षतिपूर्ति दिने व्यवस्था नहुनु, कृषिमैत्री ढुवानी प्रणाली नहुनु, वास्तविक कृषकसम्म सहूलियत तथा अनुदान नपुग्नु जस्ता समस्या र चुनौतीहरु कृषि क्षेत्रमा रहेका छन ।

३.१.३ सोच

“उत्पादनशील दिगो तथा व्यावसायिक, कृषि”

३.१.४ उद्देश्य

१. कृषिमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरी उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्नु ।
२. जलवायु अनुकूलित दिगो कृषी प्रणालीको विकास गर्नु ।
३. जमिन र हावापानि अनुकूल कृषि बालिको प्रवर्धन गरी कृषिको व्यवसायिकरण गर्नु ।

३.१.५ रणनीति

१. तुलनात्मक रुपमा बढी लाभ दिन सक्ने कृषि बालिको उत्पादनलाई प्राथमिकता दिने ।
२. वातावरण संरक्षणलाई समेत केन्द्र बिन्दुमा राखि कृषि व्यवसायको प्रवर्धन र विकास गर्ने ।
३. कृषि र पर्यटन बिच सामन्जस्यता कायम गरी आन्तरिक रोजगारीको प्रवर्धन गर्ने ।
४. भुगोल अनुकूल कृषि बालि प्रवर्धनको लागि अध्ययन अनुसन्धान गर्ने ।
५. कृषि उपजको बजारिकरणको व्यवस्था गर्ने ।

३.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार भएको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजिगत	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	४८४६	३४६४	१३८२	०	१	४८३५	१०	०
२०८३/८४	५०६४	३६२०	१४४४	०	२	५०५१	११	०
२०८४/८५	५१६१	३६८९	१४७२	०	४	५१४५	१२	०

३.१.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरणका आधारमा कृषि तथा खाद्य सुरक्षा उप-क्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार रहेको छ ।

३.१.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको कृषि उपक्षेत्रको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	कृषि भूमी चक्काबन्दी, टनेल खेती र यान्त्रीकरण कार्यक्रम	कृषिको लागत घटाई कृषि व्यवसायमा प्रोत्साहन गर्नु,	सालबसाली	९०००	२५ % कृषियोग्य भूमिमा यन्त्र उपकरण प्रयोगमा आउनेछ ।
२	कृषक वर्गिकरण, विउ वैक मार्फत सामुहिक विउ उत्पादन कार्यक्रम र व्यावसायिक कृषि प्रवर्द्धन कार्यक्रम	कृषि क्षेत्रको व्यवसायीकरण, उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि गर्नु,	सालबसाली	२०००	उत्पादकत्व २०% ले बृद्धि हुनेछ र व्यवसायिक कृषकहरु २०% ले बढ्नेछन् ।
३	कृषि उत्पादनको बजारीकरण, हाट बजार स्थापना र आपूर्ती श्रृंखला सर्वाङ्गीकरण कार्यक्रम	कृषि उपजको बजारको विकास र विस्तार गर्नु	सालबसाली	२०००	कृषि उपज संकलन केन्द्र १ वटा र हाट बजार स्थापना १ वटा गरी कृषि उपजको विक्रि सुनिश्चित हुनेछन् ।
४	कृषि प्रसार, संचार, प्रविधि हस्तान्तरण तथा नियमन कार्यक्रम	आधुनिक प्रविधि तथा सूचनामा कृषकको पहुँच वृद्धि गर्नु	सालबसाली	१०००	एक मोबाइल एप्स स्थापना र व्यवस्थित हुने र १० नयाँ प्रविधि प्रदर्शन हुनेछन्
५	रैथाने वाली संरक्षण, चिया खेती कार्यक्रम तथा प्रांगारिक र वातावरणमैत्री वाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	रैथाने वालीको संरक्षण, प्रांगारिक र वातावरणमैत्री उत्पादनमा वृद्धि गर्नु	सालबसाली	१०७२	प्रांगारिक र वातावरणमैत्री खेती अवलम्बन भएको क्षेत्रफल १०% पुगेको हुनेछ
जम्मा				१५०७२	

३.१.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघीय शासन प्रणाली अनुसार तीन तह (संघ, प्रदेश र स्थानीय तह) का सरकारका नीति, योजना तथा कार्यक्रम बीच सामाञ्जस्यता, समन्वय र सहकार्यमा कृषि पूर्वाधार, प्रविधि तथा सीप विकास हुनेछ । यस

गाउँपालिकाको ग्रामीण क्षेत्रमा वैदेशिक रोजगारबाट प्राप्त पुँजी कृषि व्यवसायमा परिचालन हुनेछ । सक्षम युवाहरु कृषिमा आधारित व्यवसायमा आकर्षक हुनेछन् ।

कृषि, प्रविधि, मल, गुणस्तरीय बिऊ, कृषि सामग्री, भरपर्दो सिंचाई प्रणाली, कृषि प्रसार, कृषि भूमिको संरक्षण र एकीकृत व्यवस्थापन गर्न नसकिएको खण्डमा अपेक्षित नतिजा हाँसिल हुने जोखिम रहन्छ । यसैगरी कृषि क्षेत्रमा जलवायु परिवर्तन र प्रकोपको असरको जोखिम संभावना अधिक रहन सक्दछ ।

३.२ सिंचाई

३.२.१ पृष्ठभूमि

मंगला गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेको खेतीयोग्य जमिनमा परम्परागत श्रोत (मुल, सिमसार, ठाडोखोला) र साना कुलाहरु मार्फत सिंचाई हुँदै आएको छ । सिंचाईको श्रोतका रुपमा प्रसस्त खोला नाला र म्याग्दी नदी समेत रहेको भए पनि गाउँपालिकाको अधिकांश जमिन भिरालो पहाडी धरातलमा रहेकोले ठूला आयोजना निर्माण र सञ्चालनमा कठिनाई हुँदै आएको छ । यसले गर्दा जिल्लाकै उर्वर फाँट र टारहरुमा समेत सहज रुपमा सिंचाईको पहुँच हुन सकेको छैन ।

३.२.२ समस्या तथा चुनौती

सिंचाईका आयोजनाहरु आवश्यकता अनुसार विस्तार गर्न नसकिएको देखिन्छ । परम्परागत कृषक कुलोहरुको आधुनिकीकरण तथा सुधार हुन सकेको छैन । सिंचाई सुविधा पुगेको भूमिमा खण्डीकरण हुनगै पानीको अधिकतम प्रयोग हुन नसक्नु तथा आवश्यकता रहेको ठाउँमा सिंचाईको व्यवस्था गर्न सकिएको छैन । थोरै पानीको प्रयोग गरी धेरै भू-भागमा सिंचाई गर्न सकिने नयाँ प्रविधिहरुको प्रयोग हुन सकेन । शहर बजार नजिकका नदीनालाहरुबाट अनियन्त्रित रुपमा नदीजन्य निर्माण सामग्री निकाल्ने प्रवृत्तिले गर्दा कुलोको बाँध भन्दा खोलाको बेड लेभल गहिरिँदै जाँदा सिंचाई योजनाहरु जोखिममा पर्ने र भूक्षय बढ्दै गएको अवस्था छ । सडक पूर्वाधार निर्माण गर्ने क्रममा सिंचाई कुलोका संरचनाहरुमा क्षति पुग्न जाने तर पुननिर्माण कार्यमा ध्यान जान सकेको छैन । भौतिक पूर्वाधारहरुको तुलनामा सिंचाई पूर्वाधार प्रति समुदाय तथा गाउँपालिकाको पूर्णचासो नदिनु सिंचाई क्षेत्रका समस्याहरु हुन् । संचालित सबै प्रकारका प्रविधि अपनाएका सिंचाई आयोजनाहरुको नियमित मर्मत सम्भार हुन नसक्नु एवं सिंचाई सुविधा नपुगेका ठाउँका लागि बैकल्पिक सिंचाई सुविधाको व्यवस्था हुन नसक्नु मुख्य चुनौती रहेको देखिन्छ ।

३.२.३ सोच

“खाद्य सुरक्षाका लागि व्यवस्थित दिगो सिंचाई”

३.२.४ उद्देश्य

१. सञ्चालनमा रहेका परम्परागत सिंचाई प्रणाली, कुला र Lifting सिंचाईहरुको समुचित संरक्षण, संवर्द्धन र व्यवस्थापन गरेर दिगो तथा सर्वसुलभ सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउनु,
२. नयाँ आयोजनाहरुको विकास गरी सिंचाई सुविधा नपुगेका क्षेत्रमा सिंचाई सुविधा पुर्याउनु ।

३.२.५ रणनीति

१. गाउँपालिकामा उपलब्ध प्राकृतिक सिंचाईका श्रोत र मुहानहरुको संरक्षण र संवर्द्धन गर्ने,
२. समथर फाँट र टारहरुमा ठूला नहरहरुको विकास गर्दै लैजाने,
३. ग्रामीण र भिरालो क्षेत्रमा लिफ्ट तथा अन्य नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाई प्रणालीको विकास गर्ने ।

४. सिंचाइ सुविधा नपुगेका ग्रामीण र भिरालो क्षेत्रमा लिफ्ट तथा अन्य प्रविधिमा आधारित सिंचाइ प्रणालीको प्रवर्द्धन गर्ने ।

५. सिंचाइ आयोजनाको मर्मत सम्भार कोषलाई प्रभावकारी बनाई सुरु भएका आयोजनाको दिगोपन सुनिश्चित गर्ने

३.२.६ नतिजा सूचक र मध्यमकालीन लक्ष

यस उपक्षेत्रका लागि अगामी तीन आर्थिक वर्षको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
कूल खेतीयोग्य भूमिमध्ये वर्षेभरी सिंचाइ सुविधा उपलब्ध भूमि	प्रतिशत	२९	३१	३४	३५	३६
कच्ची कुलो निर्माण	संख्या	७	८	९	१०	११
पाईप कुलोबाट सिंचाइ	संख्या	३	४	५	६	७
साना सिंचाइ कार्यक्रम	संख्या	७	८	९	१०	११
कुलो मर्मत तथा स्तरोन्नती	संख्या	६	७	८	९	१०
लिफ्टङ्ग सिंचाइ	संख्या	१	२	३	४	५

३.२.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रम र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा सिंचाइ उपक्षेत्रको खर्च र उक्त श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजिगत	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजश्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	३५३८	३४६४	१३८२	०	६	३५२२	१०	०
२०८३/८४	३६९७	०	३६९७	०	३	३६८१	१३	०
२०८४/८५	३७६७	०	३७६७	०	२	३७४८	१७	०

३.२.८ आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	आयोजना/कार्यक्रम	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	कोत्रवाड सिंचाई , भ्याप्रे खोला विसाउने सिंचाई कुलो सहित सालबसाली अन्य सिंचाई कुलो निर्माण तथा मर्मत सम्भार कार्यक्रम	वर्षभरी सिंचाई सुविधा उपलब्ध गराउनु	सालबसाली	११२००२	कुल खेती योग्य जमिनको ५०% मा वर्षभरी सिंचाई सुविधाको हुनेछ ।
	जम्मा			११२००२	

३.२.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

भिरालो पहाडी भूभाग भएकोले वर्षेनी आउने बाढी पहिरोका कारण पुराना कुला र सिंचाई प्रणालीमा क्षति पुग्ने र सिंचाई सुविधा लामो समयसम्म प्रभावित हुने जोखिम छ । त्यसैगरी, अफ्ठ्यारो भूगोल र श्रोत (खोला नदी नाला) गहिरो स्थानमा हुने भएकोले ठूला सिंचाई आयोजना विकास गर्न र दिगो रूपमा व्यवस्थापन गर्ने काम बढी खर्चिलो छ, जसका लागि गाउँपालिकासँग आवश्यक श्रोतको अभाव भएता पनि विस्तारै प्रविधिको प्रयोग र उर्जा (विद्युत) को सुविधा भएकोले लिफ्ट प्रणालीबाट सिंचाई सुविधाको विकास गर्न सकिने सम्भावना प्रशस्त रहेको छ ।

३.३ पशुपंछी विकास

३.३.१ पृष्ठभूमि

पशुपंछी पालन मंगला गाउँपालिका क्षेत्रको प्रमुख आर्थिक गतिविधि मध्ये एक हो । यस गाउँपालिकाको क्षेत्रमा उन्नत जातका गाई, भैँसी तथा स्थानीय जातका भैँसी, बाख्रा, भेडा, सुँगुर, बंगुर, गाईगोरु तथा विभिन्न जातका पंक्षीहरू बटुटाई, कुखुरा, हाँस, परेवा आदिको प्रबल सम्भावना रहेको छ । गाई, भैँसीमा कृत्रिम गर्भाधान सेवा उपलब्ध हुनु तथा बाख्रा र बडगुर पनि उन्नत जातका भालेसँग प्रजनन गराउने परिपाटी बसेको हुँदा पशुपालनमा उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन योगदान पुगेको भए पनि गाउँपालिकाको समग्र पशुपालनको चरित्रमा उल्लेख्य फरक आउन सकेको छैन । गाउँपालिकाको सबै वडाहरूलाई खास खास किसिमका पशुपंक्षीको पकेट क्षेत्र घोषणा गरी सोही अनुसार किसानहरूलाई आवश्यक पर्ने प्राविधिक सहयोग र बजारको व्यवस्थित गर्न सकेमा पशुपंक्षी पालनका क्षेत्रमा मंगला गाउँपालिका आत्मनिर्भर भै पशुपंछी निर्यातका क्षेत्रमा समेत योगदान गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ ।

३.३.२ समस्या तथा चुनौती

तीनै तहका सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान तथा सहयोग वास्तविक किसान समक्ष पुग्नु पर्दछ तर अनुदान सहयोग लिनको लागि अनुदान लिने हिसावले मात्र आउने भएकोले सरकारी अनुदान र सहयोग वास्तविक किसान सम्म पुग्न नसकेको अवस्था छ । गाउँपालिकामा केन्द्रित पशु प्राविधिक भएकाले किसानहरूको माग अनुसार सेवा उपलब्ध गराउन कठिन छ । त्यसैगरी, पशुपालन पेशा सम्मानित हुन नसक्नु, र

लगानीमैत्री नहुँदा उन्नत जातका पशुपालनको विकास विस्तार हुन नसक्नु पनि चुनौतीका रूपमा रहेको छ ।

उत्पादित वस्तु बजारीकरणमा विचौलियाहरूको हावी हुनाले कृषकले उचित मूल्य प्राप्त गर्न सकेका छैनन् । पशु विकास सेवाका लागि पर्याप्त मात्रामा बजेटको उपलब्धता हुन नसक्नु जस्ता समस्याहरू पशुपंक्षी विकास क्षेत्रमा व्याप्त छ । पशुपंक्षी विमा सेवा प्रभावकारी रूपमा विस्तार हुन नसक्नु, घाँसबाली रोपण, संरक्षण र विस्तार गर्न नसक्नाले पशुको लागि चाहिने आहाराको अभाव समय समयमा खड्किएको छ । पशु आहारका लागि स्थानीय रूपमा दाना तथा घाँसको उत्पादनमा कमी रहेको छ । उन्नत नश्लका पशुपन्छीपालन, पशुपन्छीका लागि विमा अनुदान, सहूलियतपूर्ण पशु पालन ऋणको व्यवस्थामा कमी हुनुका साथै पशुपालनमा समेत मासु, दूध, अण्डामा आत्मनिर्भर हुन सकेको छैन । पशुआहारका लागि उन्नत घाँसको बीउ तथा डालेघाँसको उत्पादनमा कमी रहेको छ । कृषि उत्पादनको लागि कृषकलाई साथ सहयोग गर्न नसक्नाले उत्पादन वृद्धि हुन सकेको छैन भने उत्पादित दुध, घिऊ, मासु, अण्डाले बजार पाउन नसक्नु पनि एउटा ठूलो चुनौतीको रूपमा रहेको छ ।

३.३.३ सोच “मंगला गाउँपालिकाको समृद्धिको आधार पशुपंक्षी र मत्स्यपालन क्षेत्रमा प्रविधि र पूर्वाधार”

३.३.४ उद्देश्य

१. पशुपंक्षी र मत्स्य विकास पकेट क्षेत्र घोषणा गरी उत्पादन र बजारीकरणलाई सबल बनाउने
२. युवा तथा निजीक्षेत्रलाई पशुपंक्षी र मत्स्य विकासका क्षेत्रमा संलग्न हुन प्रोत्साहन गर्ने
३. पशुपंक्षी तथा मत्स्यपालन व्यवसायलाई प्रविधिमैत्री र प्रतिस्पर्धी बनाउने
४. विद्यमान जीवननिर्वाहमुखी पशुपालनलाई आधुनिक, व्यावसायिक र नाफामूलक व्यवसायका रूपमा रूपान्तरण गर्नु

३.३.५ रणनीति

१. गाउँपालिकाको सबै वडाहरूलाई सम्भाव्यताका आधारमा स्थानीय हावापानी, भू-बनोट, प्राकृतिक स्रोत र बजारको आधारमा व्यावसायिक पकेट क्षेत्र निर्माण गर्ने
२. महिला, युवा तथा अन्य लक्षित समुदायका लागि राहत तथा उद्यममा आकर्षित गरी पशु उद्यममा आकर्षित गर्ने ।
३. यस क्षेत्रमा यान्त्रीकरण र प्रविधि हस्तान्तरण मार्फत उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्ने
४. स्थानीय प्रजातिका पशुपन्छीहरूको संरक्षण र सम्बर्द्धन गरी मासु एवम दूध उत्पादन वृद्धि गर्ने ।
५. पशुजन्य उत्पादनको प्रशोधन र गुणस्तर परीक्षण गरी उद्यमशीलता तथा बजारीकरण सुनिश्चितता गर्ने
६. वडा तहसम्म भौतिक पूर्वाधार तथा कार्यक्रम बजेट सहितको पशुपक्षी सेवा एकाइ विस्तार गर्ने

३.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालू आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
व्यावसायिक पशुपालन पकेट क्षेत्र	संख्या	२	२	४	५	६

व्यवसायिक पशु फर्मको संख्या	संख्या	२०	२२	२३	२५	२९
वार्षिक दूधको उत्पादन	मे.६न	६२	७०	९६	१०८	११८
वार्षिक मासु उत्पादन	मे.६न	११२	११९	१३३	१४१	१५०
वार्षिक अण्डा उत्पादन (हजारमा)	संख्या	६१	६५	७५	८२	९०
नश्ल सुधार, आहार, स्वास्थ्य तथा बिमा सहितको प्राविधिक सेवा प्राप्त गर्ने पशुपंक्षी तथा मत्स्य पालक	प्रतिशत	३०	३५	३८	४०	४३
व्यवसायिक पशुपालनमा महिला युवा र लक्षित समूहको उपस्थिति	प्रति शत	५८	६०	६५	६८	७०
वन्दा तहमा पशु सेवा ईकाइको स्थापना	संख्या	३	३	४	५	५
वार्षिक प्रतिव्यक्ति औसत दूध उपभोग	लिटर	१४	१४।५	१५	१७	१८
वार्षिक औसत प्रतिव्यक्ति मासु उपभोग	के.जी	१८	१९	२१	२३	२४

३.३.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

प्राप्त बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा पशुपंक्षी उपक्षेत्रको खर्च र उक्त श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	२४५५	२२८२	१७३	०	०	२४४५	१०	०
२०८३/८४	२५६५	२३८५	१८१	०	४	२५४६	१५	०
२०८४/८५	२६१५	२४३१	१८४	०	०	२६०१	१४	०

३.३.८ आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

आयोजना तथा कार्यक्रमको उद्देश्य, अवधि, लागत र अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	आयोजना/कार्यक्रम	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
---------	------------------	----------	-----------------------	----------------------	----------------

१	पशुपालन व्यवसायको आधुनिकीकरण कार्यक्रम (नशल सुधार, ल्याव स्थापना)	पशुपक्षीपालन व्यवसायलाई आधुनिक व्यावसायिक बनाउनु	सालबसाली	३०००	वार्षिक १००० पशुपक्षीको उपचार तथा ३० उन्नत नशलका पशु वितरण भई १२०० उन्नत नशलका पशु उत्पादन भएका हुने र २५ व्यावसायिक पशुपक्षी फर्म लाभान्वित भएका हुने
२	पशुपक्षी रोग नियन्त्रण, बीमा, क्षमता अभिवृद्धि लगायत नियमित पशु सेवा कार्यक्रम	पशुपक्षीको मृत्युदर घटाउनु, कृषकको जोखिम बहन क्षमता वृद्धि गर्नु	सालबसाली	२०००	१००० वटा पशुपक्षीको बीमा भएको हुने र कर्मचारी तथा कृषक गरी कुल ४०० जनाको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने
३	पकेटक्षेत्र विस्तार र पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	यस क्षेत्रमा निजी लगानी आकर्षित गर्नु	सालबसाली	२६३५	व्यवसायिक फार्मको संख्या १०% ले वृद्धि हुनेछ।
जम्मा				७६३५	

३.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघीय सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट यस क्षेत्रमा आउने बजेट र कार्यक्रममा विस्तार भै गाउँपालिकासँगको सहकार्यमा पूर्वाधार, प्रविधि तथा सीप विकास हुनेछ। वैदेशिक रोजगारबाट फर्केका युवा पशुपक्षी पालन व्यवसायमा आकर्षित हुनेछन्। प्रविधि, पशु प्रसार, चरन क्षेत्र, आहार, पशुपक्षी उपचार एकीकृत व्यवस्थापन गर्न नसकिएमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुने जोखिम रहन्छ। निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षित गर्ने विषयमा जोखिम कायमै रहनेछ, देखिएको छ।

३.४ उद्योग तथा व्यापार व्यवसाय

३.४.१ पृष्ठभूमि

म्याग्दी जिल्लाको सदरमुकाम बेनीबजारबाट १५ किलोमिटरको दुरीमा रहेको मंगला गाउँपालिका क्षेत्रमा जिविकोपार्जनको लागि कृषि उत्पादन, व्यापार व्यवसाय, लघु, घरेलु उद्योग सञ्चालन र विकासका केही कार्यहरु भैरहेका छन्। गाउँपालिकामा ७ वटा स-साना प्रमुख बजार केन्द्रहरू रहेका छन् जहाँ आर्थिक कारोवार गर्ने व्यापार व्यवसायको संख्या करीव ४४१ रहेका छन् भने रोजगारी पाउनेको संख्या ८८२ छ। स्थानीयस्तरमा पाउरोटी उद्योग, चित्रा खुँगा, भोला, भाङ्गा, ढाक कपडा, स्विटरा निर्माणजस्ता लघु प्रकृतिका उद्योगहरू संचालनमा रहेका छन्। परम्परागत आरन व्यवसाय संचालन भैरहेको पाईन्छ। साना ठूला गरी कम्तिमा ७ वटा फर्निचर संचालनमा रहेको देखिन्छ। कच्चा पदार्थको रुपमा प्रयोग गर्न सकिने निगालो, फलफूलमा आरुबखडा, चिराईतो जस्ता जडिबुटीको उत्पादन प्रचुर मात्रामा हुन सक्ने देखिन्छ। यसैगरी वैदेशिक रोजगारबाट प्राप्त विप्रेषणलाई उत्पादनशिल क्षेत्रमा लगानी गरी स्वरोजगार र रोजगारी श्रृजना गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ। वैदेशिक रोजगारीबाट भित्रिएको दक्ष जनशक्तिलाई स्थानीय स्तरमा उपलब्ध कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरूको स्थापना गरी उत्पादन र रोजगारी बढाउन सकिने सम्भावना रहेको छ।

लघु, घरेलु उद्योगको विकासले साना उद्योग स्थापना र सञ्चालन गर्ने वातावरण निर्माण हुन सक्दछ। मंगला गाउँपालिकाको बाबियाचौर, बरंजा, रणबाङ्ग, सिमलचौर, आरबाङ्ग, कुहुँ, पाखुँ जस्ता साना साना बजारकेन्द्र रहेका छन्। यी बजारकेन्द्रबाट स्थानीय नागरिकले सेवा सुविधा पाएका छन्। साना साना बजारकेन्द्रबाट स्थानीय नागरिकले कच्चा पदार्थ, औजार उपकचण, नयाँ प्रविधि खरिद गर्ने कार्यको अतिरिक्त स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तु तथा सेवाको बजारीकरण गर्ने अवसर पनि उपलब्ध भएकोले स्थानीय

अर्थतन्त्रको विकास गर्न उत्पादनमा वृद्धि, बजारकेन्द्रको विकास, वस्तु बजारीकरण गर्ने कृयाकलापले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ। समयको गतिसँगै स्थानीय तहले उद्यम व्यवसाय श्रृजना र विकासको साथ साथै स्थानीय स्तरमा रोजगारी श्रृजना गर्न आधुनिक सीप विकासका कार्यक्रमहरु संचालन गर्दै जानु पर्ने देखिन्छ।

३.४.२ समस्या तथा चुनौती

कोभिड १९ पछि विश्वव्यापी रुपमा आर्थिक मन्दी भयो। यसले गर्दा औद्योगिक उत्पादन तथा कृषि उत्पादनमा नकारात्मक असर पऱ्यो। उत्पादन र रोजगारी घट्यो। नागरिकले रोजगारी गुमाए। कमजोर औद्योगिक पूर्वाधार, दक्ष जनशक्तिको कमी, उपयुक्त प्रविधिको अभाव, बजार तथा बजारीकरणको कमी, स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुको आकर्षक लेबलिङ्ग, प्याकेजिङ्ग नहुनु, युवाहरु स्वदेशमा श्रम गर्न नचाहने प्रवृत्ति, बजारमा आयातित वस्तुहरुको सहज आपूर्ति, स्थानीय तहमा उत्पादित वस्तुहरुको मूल्य सुनिश्चि नहुनु जस्ता समस्या यहाँका उद्योग व्यवसायहरुले भोग्दै आएका छन्। कमजोर ब्रान्डिङ्ग र प्याकेजिङ्गका कारण स्थानीय तहमा उत्पादित वस्तुप्रति उपभोक्ताको आकर्षण कम हुनु, उद्योगहरुको न्यून उत्पादकत्व, निर्यातयोग्य वस्तुको विविधिकरणको कमीले गर्दा जनमानसमा उद्योगमा सफलता हाँसिल गर्न नसकिने मनस्थिति छ भने त्यसलाई चिरेर अगाडि बढ्ने वातावरण नहुनु जस्ता समस्याहरु उद्योग तथा व्यापार व्यवसाय क्षेत्रमा रहेका छन्। उत्पादन र रोजगारी श्रृजना गर्ने प्रकारका उद्योग व्यवसाय स्थापना र विकासका लागि निजीक्षेत्र र गाउँपालिका बीच सहकार्य र साभेदारी हुन नसक्नु चुनौतीको रुपमा रहेको छ।

३.४.३ सोच “लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको विकास उत्थानशील स्थानीय अर्थतन्त्रको दिगो आधार”

३.४.४ उद्देश्य

१. औद्योगिक उत्पादन वृद्धि गरी आयत प्रतिस्थापनमा योगदान पुऱ्याउने
२. उद्योग व्यवसायक्षेत्रमा निजीक्षेत्रको लगानी र युवाहरुको आकर्षण वृद्धि गरी रोजगारी श्रृजना गर्ने

३.४.५ रणनीति

१. प्रतिष्पर्धी र तुलनात्मक लाभ भएका वस्तु उत्पादन गर्ने उद्योगहरुलाई प्रोत्साहन गर्ने
२. लघु तथा घरेलु उद्योगहरुको संरक्षण र विकास गर्ने
३. आवश्यक पूर्वाधारसहितका सुविधासम्पन्न औद्योगिक ग्रामहरु निर्माण गर्ने
४. स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्यम व्यवसायहरुको विकासका लागि संघ तथा प्रदेश सरकारसँग सहकार्य र समन्वय गर्ने

३.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजनाको लक्ष र यस खर्च संरचनाका लागि प्राप्त कार्यक्रमको उद्देश्य र अपेक्षित नतिजाको आधारमा उद्योग तथा व्यापार व्यवसाय उपक्षेत्रको मध्यमकालीन नतिजा खाका निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएकोछ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८२/ ८३	२०८३/ ८४	२०८५/ ८६
गाउँपालिकामा दर्ता भएका उद्योग व्यवसायहरु	संख्या	४४१	५१९	५९७	६७५	७५३

व्यवसाय करबाट संकलित राजस्व	रु.हजारमा	४२२	४५०	५५०	६५०	७५०
सञ्चालित औद्योगिक तथा व्यापार मेला (वार्षिक)	पटक	१	२	३	३	३
हस्तकला तथा औद्योगिक ग्राम	संख्या	०	०	०	०	१
व्यवसाय विकास तथा व्यवस्थापनमा तालिम प्राप्त गर्ने घरेलु तथा साना उद्यमीहरु	थप संख्या	७६	१०५	१३४	१६३	१९२

३.४.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा उद्योग तथा व्यापार उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजित	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	७९५	७९५	०	०	१०	६८५	१००	०
२०८३/८४	८३०	८३०	०	०	१०	७२०	१००	०
२०८४/८५	८४६	८४६	०	०	१०	७३६	१००	०

३.४.८ कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र. सं.	कार्यक्रम/आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	लघु, घरेलु तथा साना उद्योग प्रवर्द्धन र सम्वर्द्धनका लागि उद्यमशिलता, सीप विकास तालिम, उपयुक्त प्रविधिको व्यवस्था र बजारीकरणमा सहयोग कार्यक्रम	क्षमता अभिवृद्धि, उत्पादकत्व वृद्धि भै स्थानीय अर्थतन्त्र विकासमा योगदान गर्ने	सालब साली	७००	लघु घरेलु तथा साना उद्योगको संख्या र रोजगारी २०% ले वृद्धि हुनेछ ।
२	उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय विकास र नियमन कार्यक्रम	उद्योग व्यवसाय गर्न अनुकूल वातावरण श्रृजना गरी लगानी आकर्षित गर्नु	सालब साली	१०००	व्यवसाय करबाट संकलित राजस्वमा वार्षिक २०% ले वृद्धि हुनेछ ।

३	एक गाउँपालिका एक औद्योगिक/हस्तकला ग्राम कार्यक्रम	स्थानीय श्रोतको सदुपयोग, रोजगारी श्रृजना र आयात प्रतिस्थानमा सहयोग गर्नु	सालव साली	७७२	मध्यमकालीन अवधिको अन्तिम वर्ष एक वडामा औद्योगिक ग्राम वा हस्तकला ग्राम स्थापना भै सञ्चालनमा आउनेछ ।
	जम्मा			२४७२	

३.४.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघ तथा प्रदेश सरकारसँगको सहकार्यमा उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय क्षेत्रमा उचित प्रोत्साहन सहित प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम सञ्चालन, युवा उद्यमी र लगानी आकर्षित भै व्यवसायको विस्तारको गति सुदृढ हुने अनुमान छ । स्थानीय स्तरमा औद्योगिक विकासका लागि आवश्यक योजना र सहज वातावरण तयार हुन नसक्दा चुनौती भने कायमै छन् । केन्द्रीकृत सरकारी कार्यालयको कार्यसम्पादनमा ढिलासुस्ती र भ्रष्टाचारको प्रक्रियाका कारण पनि नयाँ लगानी, उद्यमशीलता विकास र व्यवसाय गर्ने वातावरणमा अबै प्रक्रियागत जटिलता कायमै रहेको देखिन्छ ।

३.५ पर्यटन तथा संस्कृती

३.५.१ पृष्ठभूमि

पर्यटन उद्योगको विकासका लागि प्राकृतिक सुन्दरताका साथै मनोरञ्जन स्थल, न्यानो आतिथ्यता, होटेल, रेष्टुरेण्ट, रिसोर्ट जस्ता सेवा सुविधा र साहसिक खेल, रमणीय पदमार्ग जस्ता पर्यटकीय उपजको ठूलो योगदान रहेको हुन्छ ।

विकास सँग जोडिएको पर्यटकीय क्षेत्रको महत्वको दृष्टिकोणले पर्यटन क्षेत्रको विकास र विस्तारको प्रचुर संभावना मंगला गाउँपालिकामा नरहेको हैन । करीव २५ कि.मि लम्बाई भएको पदमार्ग भएको ८ वटा पर्यटकीय पदमार्ग पहिचान भैसकनुले पनि पर्यटकीय क्षेत्रको विकासको संभावना देखिन्छ नै । गाउँपालिकामा बसोबासका लागि करिब ३ वटा होटल संचालनमा रहेको तथा वडा नं. १ र ३ मा होमस्टेको संचालन हुनुले यस क्षेत्रमा पर्यटन विकासका लागि एउटा आधारशिला बन्न लागेको देखिन्छ । पर्यटकीय स्थलको रूपमा टोड्के, वरंजामा रहेको भाग्रे पानी जस्ता पर्यटनको संभावना भएकोले यसले पर्यटन विकासमा योगदान पुग्ने सम्भावना छ । अधिकांश हिन्दु र केही बौद्ध धर्मावलम्बीको बसोबास र रहनसहन रहेको यस क्षेत्रमा मगर,क्षेत्री, ब्राम्हण, र दलित समुदायमा आ-आफ्नै धार्मिक र साँस्कृतिक विविधता रहेको छ । परम्परागत सोरठी, कौडा, चुडका, दोहरी जस्ता गीत तथा नृत्यको अभ्यास हुने गर्दछ । चाडवाडका रूपमा ल्होसार, दशैं तिहार, क्रिशमस डे, माघे सक्रान्ती, चैतेदशै यहाँका प्रमुख चाडका रूपमा रहेका छन् ।

३.५.२ समस्या तथा चुनौती

पर्यटन विकास सम्बन्धी नयाँ संरचनाको विकास र विस्तार नहुनु, स्थानीय उत्पादनसँग पर्यटन व्यवसायलाई जोड्न नसक्नु, पर्यटकहरुको लागि स्तरीय होटल नहुनु, अन्तर्राष्ट्रिय गुणस्तरको पर्यटन सेवा नहुनु, पर्यटकीय गन्तव्यस्थल तथा सम्पदाको संरक्षण, सुरक्षा तथा पूर्वाधार अभाव हुनुले पर्यटन विकास गर्न बाधा पर्दछ । पर्यटकका लागि न्यूनतम मापदण्डका होटल पर्याप्त मात्रामा नहुनु, पर्यटकीय सेवा तथा गन्तव्यको विविधीकरण नहुनु, आन्तरिक पर्यटक भित्र्याउने बजार नीति विकास नहुनु आदि पर्यटन क्षेत्रका समस्याहरू

हुन । ऐतिहासिक एवं धार्मिक क्षेत्रको संरक्षण एवं प्रवर्द्धन प्रभावकारी हुन सकेको छैन । पर्यटकीय क्षेत्रको पहिचान एवं संभावनाका लागि कुनै नयाँ योजना बन्न सकेको छैन । उपलब्ध पर्यटकीय संभावना भएका सम्पदाहरूको प्रचार प्रसार भएको छैन । व्यवस्थित होमस्टे लगायत पर्यटकीय सुविधाहरूको उपलब्धतामा कमी रहेको छ । सुरक्षित पर्यटन प्रति आश्वस्त पार्न नसक्नु तथा पर्यटन प्रवर्द्धनको निम्ति आवश्यक नीति, नियम, निर्देशिका बनि प्रभावकारी कार्यान्वयनमा कमी रहेको छ ।

३.५.३ सोच “गाउँपालिकाको समृद्धीको आधार दिगो पर्यटकीय पूर्वाधार”

३.५.४ उद्देश्य

१. पर्यटन, संस्कृतिका क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गर्नु, पर्यटकीय सेवा सुविधा तथा पर्यटकमैत्री पूर्वाधारमा वृद्धि गर्ने
२. बाह्य पर्यटकहरूको सङ्ख्यात्मक तथा गुणात्मक वृद्धि गर्नु र पर्यटकहरूको औसत बसाइ अवधि लम्ब्याउने
३. पर्यटन मार्फत गाउँवासीको आय र रोजगारी वृद्धि गर्ने

३.५.५ रणनीति

१. आकर्षक पर्यटकीय गन्तव्यमा बाह्र महिना पहुँच स्थापित गर्न रणनीति महत्वका पूर्वाधारहरू विकासमा जोड दिने
२. ग्रामीण क्षेत्रमा पर्यटकीय उपजहरूको विविधिकरण गर्ने
३. स्थानीय सम्भावना र आवश्यकतालाई मध्यनजर गरी पर्यटन क्षेत्रको समुचित नीति तर्जुमा गरी पर्यटकीय सेवा, क्षमताको विस्तार गर्ने
४. प्राकृतिक, सांस्कृतिक तथा ऐतिहासिक कला र सम्पदाहरूको संरक्षण र संवर्द्धन गरी आवश्यक प्रचार प्रसारका साथ पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने
५. पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि निजी क्षेत्र, पर्यटन बोर्डलगायतका सरोकारवालासँगको समन्वय, सम्पर्क तथा साभेदारीमा वृद्धि गर्ने
६. पर्यटन उद्योग सम्बद्ध निजी सङ्घ-संस्था र अन्य सरोकारवालाहरूसँगको सहकार्यमा पर्यटकीय सेवाको गुणस्तर सुधार तथा प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
७. छिमेकी स्थानीय तहहरू, निजी व्यावसायिक संघ/संस्थाहरू र समुदायको सहकार्यमा पर्यटकीय स्थल र पूर्वाधारहरूको संरक्षण संवर्द्धन र विस्तार गर्ने ।

३.५.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

पर्यटन क्षेत्रको लागि आवधिक योजना र प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको उद्देश्यका आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएकोछ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
पहिचान भएका पदमार्ग	संख्या	९	१०	११	१२	१३

नियमित सञ्चालनमा रहेका व्यवस्थित होमस्टे	संख्या	०	३	४	५	६
होटल रेष्टुरेण्टहरुमा हुने खाद्यान्न, फलफूल र तरकारीमा स्थानीय उत्पादनको हिस्सा	प्रति शत	६१	६२	६३	६६	६९
पर्यटन तथा आतिथ्य सेवा सम्बन्धी तालिम प्राप्त जनशक्ती	संख्या	४१	४५	५६	६४	७८
भगिनी सम्बन्ध स्थापना भएका स्वदेशी तथा विदेशी शहर	संख्या	०	०	०	१	०
सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय मेला महोत्सव आयोजना (वार्षिक)	संख्या	१७	१८	१९	२०	२२

३.५.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रमको महत्व र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा पर्यटन तथा संस्कृति उप-क्षेत्रको खर्च र सो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजित	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	८६	०	८६	०	१०	५६	२०	०
२०८३/८४	९०	०	९०	०	५	७५	१०	०
२०८४/८५	९२	०	९२	०	१५	६४	१३	०

३.५.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	पर्यटन गुरुयोजना तयारी	पर्यटन विकासको स्पष्ट खाका तयार गर्नु	आ.व. २०८१/०८२ मा निर्माण गर्ने	१५०	पर्यटन गुरुयोजनाको मार्गचित्र तयारी भएको हुने
२	पर्यटन प्रवर्द्धन अन्य सालबसाली कार्यक्रम	पर्यटकीय सेवा, सुविधाको विकास र विस्तार गर्नु	सालबसाली	५०	पर्यटक आगमनमा वार्षिक २०% ले वृद्धि हुनेछ ।
३	होमस्टे कार्यक्रम	मौलिक संस्कृति र पहिचान संरक्षणमा	सालबसाली	६९	१०० वटा घरमा होमस्टे सञ्चालनमा आउने

	आधारित पर्यटन वृद्धि गर्नु			
जम्मा			२६९	

३.५.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

अन्तर सरकार, निजी क्षेत्र तथा नागरिक साभेदारीमा पर्यटन पूर्वाधार विकास, पर्यटन प्रवर्द्धन तथा सेवा सुविधाको विकास र विस्तार हुनेछ । मंगला गाउँपालिकाक्षेत्र भित्र रहेका पर्यटकीय गन्तव्यस्थल, पर्यटन विकासमा सहयोग पुर्याउने पुरातात्विक सम्पदाको संरक्षण, शान्ति सुरक्षा, पर्यटकका लागि न्यूनतम मापदण्डका प्रयाप्त होटल तथा रेस्टुरेन्ट, सबै पर्यटकीय क्षेत्रमा सुविधाजनक सडक यातायातको संजालले जोडिनु, पर्यटन विकासको लागि श्रोत व्यवस्थापन गर्नु र पर्यटकीय सेवा अनि गन्तव्यको विविधिकरण गरेर पर्यटन विकासमा अगाडि बढ्न लागि समस्या तथा चुनौती रहेको छ ।

३.६ भूमि व्यवस्था, सहकारी र वित्तीय सेवा

३.६.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान २०७२ ले स्थानीय तहहरूलाई आफ्नो सिमाना भित्रको भूमि व्यवस्थापन र प्रशासन सम्बन्धी अधिकार दिएको भए पनि त्यसको काम अहिलेसम्म जिल्ला मालपोत कार्यालय मार्फत नै भइरहेको छ । स्थानीय तह अन्तर्गतको जमिनको वर्गिकरण, नापजाँच र भूमि तथा सम्पत्ती कर संकलनदेखि स्थानीयस्तरमा आइपर्ने जग्गा नापजाँच सम्बन्धी कार्य र लगत व्यवस्थापनको कार्य स्थानीय तहबाट नै हुनु पर्ने आवश्यकता छ । गाउँपालिकाले भूमि वर्गिकरण तथा व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित योजना तथा कार्यविधि तयार गरी कार्यान्वयन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

गाउँपालिकाको आवधिक योजना अनुसार वित्तीय पहुँच तथा सेवाको लागि गाउँपालिकामा हाल २ वटा बैंक शाखा, ३ लघुवित्त, ११ वटा वचत तथा ऋण सहकारी, ७ वटा कृषि सहकारीबाट वित्तीय सेवा उपलब्ध भइरहेको छ । गाउँपालिकाका करीव ७० प्रतिशत घरपरिवार बैंक तथा वित्तीय संस्थासँग आवद्ध रहेको देखिन्छ ।

३.६.२ समस्या तथा चुनौती

बैंक, वित्तीय संस्था एवम सहकारीहरूको सङ्ख्या तथा कारोबार उच्च रहेको भएता पनि अनौपचारिक क्षेत्रबाट हुने कारोबारको अवस्था उल्लेखनीय रहेको छ । सबै विप्रेषण आप्रवाहलाई बैंक तथा वित्तीय संस्थालगायतको औपचारिक क्षेत्रले अभैसम्म समेट्न सकेको छैन । समुदायमा बैङ्किङ माध्यमका सट्टामा अनौपचारिक माध्यमबाट ऋण सापटी लिने प्रचलन कायमै रहेका छ र वित्तीय साक्षरता पर्याप्त रहेको छैन । वित्तीय साक्षरताको कमी, धितो राख्ने सम्पत्तिको अभाव, आवश्यक प्रमाण पुर्याउन नसक्नु, भन्कटिलो कागजी प्रक्रिया र आवश्यक सहयोगका लागि सेवा केन्द्रको अभाव कारण अनौपचारिक क्षेत्रबाट कारोबार हुने गरेको छ । घरेलु तथा साना उद्योग र सीमान्तकृत समुदायमा सर्वसुलभ वित्तीय सेवामा न्यून पहुँच रहेको छ । वित्तीय सेवामा महिला र पुरुषको समान पहुँच रहेको छैन । बैंकिङ प्रक्रियाका सम्बन्धमा सम्बन्धित प्रावधानको ज्ञान नहुँदा र दर्ता, कर चुक्ता, घरभाडा सम्झौताका साथै व्यावसायिक परियोजना प्रस्तावजस्ता आधारभूत कागजात आफैले तयार गर्न कठिनाई हुँदा लघु, घरेलु र साना उद्योगले सहज रुपमा कर्जा सुविधा उपभोग र परिचालन गर्न सकेका छैनन । सहकारीहरूको नियमनका लागि दक्ष जनशक्तिको अभाव रहेको छ । सुकुम्बासी आयोग बारम्बार फेरबदल भइरहनु र सुकुम्बासीको समस्या निरन्तर बढ्दै जानुले भूमि व्यवस्थामा चुनौती सम्बोधन कठिन हुँदै आएको छ ।

३.६.३ सोच “सबैको सहज पहुँचयुक्त, उत्पादनशील बैङ्क तथा वित्तीय क्षेत्र”

३.६.४ उद्देश्य

१. बैङ्क तथा वित्तीय क्षेत्रमा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नु तथा यस क्षेत्रको लगानीलाई उत्पादशील क्षेत्रमा केन्द्रित गर्नु
२. भूमि व्यवस्थाको प्रभावकारिता वृद्धि गर्दै सुकुम्बासी एवम भूमिहीनका समस्या सम्बोधन गर्नु
३. उत्पादन वृद्धिका लागि सहकारीको मोडेल प्रवर्द्धन गर्ने
४. भूमि वर्गिकरण, व्यवस्थापन, प्रयोग तथा नियमन क्षमता विकास गर्ने

३.६.५ रणनीति

१. भूमि प्रशासन र सहकारी संस्थाहरूको व्यवस्थापकीय क्षमता विकास र दक्षता अभिवृद्धि गर्ने
२. बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूको पहुँच कम भएका क्षेत्र तथा वर्गहरू पहिचान गरी त्यस्ता क्षेत्र तथा वर्गलाई उत्पादनशील क्षेत्र लगानी गर्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूलाई सहज वातावरण सिर्जना गर्ने
३. सहकारीहरूलाई सहकारीको उद्देश्य र सहकारिताको भावनाअनुसार सञ्चालन, परिचालन गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्ने
४. सहकारी साभेदारी अनुदान कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
५. वित्तीय साक्षरता अभिवृद्धिमा बैङ्क तथा वित्तीय क्षेत्रसँग साभेदारी र सहकार्यमा वृद्धि गर्ने
६. सहकारीहरूको पूँजी र लगानी व्यावसायिक कृषि, पर्यटन र उत्पादन तथा प्रशोधन क्षेत्रमा परिचालन गर्न सहयोग गर्ने ।

३.६.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना र प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार यस उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष यस प्रकार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
महिला तथा सिमान्तकृत समुदाय लक्षित सहकारी संस्था	संख्या	४	५	६	७	९
वित्तीय सेवामा पहुँच (नियमित बचत खाता प्रयोग गर्ने जनसंख्या)	प्रतिशत	६४	६८	७३	७५	७९
वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी तालिम सञ्चालन (वार्षिक)	संख्या	०	२	४	५	६
सहकारीमा पहुँच भएका घरपरिवार (३० मिनेटको पैदल दूरीमा)	प्रतिशत	४६	४८	५५	६३	६८
उत्पादनशील क्षेत्रमा स्थानीय	प्रतिशत	१०	१४	१८	२२	२४

सहकारीको लगानी						
पहिचान भएका भूमिहिन र अव्यवस्थित बसोबासी परिवार	संख्या	११४	१०५	१००	९५	८०

३.६.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन लक्ष्यको आधारमा भूमि व्यवस्था तथा सहकारी उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	१४४३	०	१४४३	०	१५	१२८८	१४०	०
२०८३/८४	१५०७	०	१५०७	०	१५	१३४२	१५०	०
२०८४/८५	१५३६	०	१५३६	०	१५	१३७१	१५०	०

३.६.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको आवश्यकता र औचित्यताका आधारमा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	आगामी तीन वर्षको अपेक्षित नतिजा
१	एक सहकारी एक उत्पादन कार्यक्रम	सहकारीको परिचालन गरी स्थानीय उत्पादनमा बृद्धि गर्नु	सालबसाली	४८७	१० सहकारीले उत्पादनमुलक उद्यम व्यवसाय सञ्चालन गर्नेछन् ।
२	वित्तीय साक्षरता तथा पहुँच प्रवर्द्धन कार्यक्रम	नागरिकमा वित्तीय ज्ञान, सहकारीको वित्तीय व्यवस्थापन क्षमता र नियम पालनामा बृद्धि गर्नु	सालबसाली	३००	५०० लक्षित समुदायका व्यक्तीले वित्तीय साक्षरता र १० सहकारीले क्षमता अभिवृद्धि तालिम प्राप्त गर्नेछन् ।
३	भूमि व्यवस्थापन सुदृढिकरण कार्यक्रम	गाउँ पालिका भित्रका सबै खाले जमिनको लगत अद्यावधिक गरि भूमिहिन र अव्यवस्थित बसोबासको समस्या समाधान गर्नु	सालबसाली	३७००	गाउँ पालिका भित्रका सबै प्रकारका जमिनको विवरण र अव्यवस्थित बसोबासीहरूको लगत तयार हुनेछ ।
	जम्मा			४४८७	

३.६.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघ प्रदेश तथा गाउँपालिकाको सहकार्यमा भूमि सम्बन्धी समस्या समाधान गरी अव्यवस्थित जोखिमयुक्त वस्तीहरूको संख्या न्यूनिकरण गर्ने गाउँपालिकाको अर्थपूर्ण कार्य हुनेछ। गाउँपालिका बासीहरूलाई वितीय साक्षरतामा पहुँच अभिवृद्धि गरी बैंक, वितीय संस्था एवं सहकारी संस्थाहरूसँग सम्बन्ध विकास गराई कृषि उत्पादन, लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको प्रवर्द्धन तथा स्थानीय उत्पादनको बजारीकरण गर्ने काममा गाउँपालिकाको सहजीकरण आवश्यकता पर्दछ। यद्यपी, वर्तमान अवस्थामा सबै सहकारी तथा वितीय संस्थाहरूलाई गाउँपालिकाको नियमनको दायरामा ल्याउनु, सहकारी सम्बन्धी स्थानीय ऐन कार्यान्वयन गर्नु, सहकारी संस्थाहरूसँग भएको पूँजीलाई उत्पादनशिल क्षेत्रमा लगानी गर्नु, सहकारी संस्थामा वितीय अनुशासन बढाउनु, सिमान्तकृत एवं वञ्चितकरणमा परेका वर्गको सहकारी संस्थासम्म पहुँच पुऱ्याउनु समस्या तथा चुनौतीहरू हुन सक्छन्।

३.७ श्रम रोजगारी तथा गरीबी निवारण

३.७.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान, २०७२ को धारा ३३ अनुसार प्रत्येक नागरिकलाई रोजगारीको हक हुने कुरा सुनिश्चित गरेको छ। त्यसैगरी प्रत्येक श्रमिकलाई उचित श्रम अभ्यास र उचित पारिश्रमिक, सुविधा तथा योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षाको समेत हक हुने कुरा उल्लेख गरेको छ।

जनगणना प्रतिवेदन, २०७८ अनुसार गाउँपालिकामा कूल घरधुरी संख्या ३९९९ रहेका छन्। गाउँपालिकाको कूल जनसंख्या १४६८८ रहेको छ। कूल जनसंख्या मध्ये पुरुषको जनसंख्या ६९२७ (४७%) रहेको छ भने महिलाको जनसंख्या ७७६१ (५३%) रहेको छ। १५ वर्ष मुनिका बालबालिकाको संख्या ३८६३ रहेको छ। बालकहरूको संख्या १९८९ (५१%) रहेको छ भने बालिकाहरूको संख्या १८८४ (४९%) रहेको अवस्था छ। मंगला गाउँपालिकाको साक्षरता दर ७०.४२ प्रतिशत छ। गत आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा मंगला गाउँपालिकामा बेरोजगारहरूको संख्या ७०३ थियो भने यस आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा बेरोजगारहरूको संख्या ८१२ पुगेको छ। प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमबाट गत आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा ८००० दिन रोजगारी दिइएको थियो भने आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा ७१०० दिन रोजगारी दिइएको छ। गरीबी निवारणको लागि गाउँपालिकाले श्रोत र साधन परिचालन गरिरहेको छ तर नतिजा निकाल्नको लागि गाउँपालिका र निजीक्षेत्र बीच सहकार्य र साभेदारीमा गरीबी निवारणका काम हुनु पर्दछ।

गाउँपालिका क्षेत्रमा उद्योग, व्यापार र व्यवसायक संचालनको अवस्था कमजोर भएकोले गाउँपालिकाक्षेत्र भित्र रोजगारीको अवसर कम रहेको छ। गरीबीको अवस्थामा नागरिकहरू बाँची रहेका छन्। त्यसैले गर्दा रोजगारीको लागि युवा जमात विदेश तर्फ लागिरहेका छन्। स्थीय सरकारले आफ्नो श्रोत र साधन परिचालन गरेर रोजगारीका अवसर श्रृजना गर्न कठिन भएको अवस्था देखिन्छ।

३.७.२ समस्या र चुनौती

गाउँपालिकासँग स्थानीयस्तरमा चाहिने शिप अनसारका जनशक्तीको आवश्यकता सम्बन्धी तथ्यांक नहुन, आन्तरिक तथा वाह्य रोजगारीमा जानेको अद्यावधिक तथ्याङ्क नहुनु र स्थानीय बजारमा काम गर्ने विदेशी श्रमिकको लगत नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन। त्यसैगरी, प्राविधिक धारका विद्यालयहरू कम हुनु र व्यवसायिक रुपमा प्रतिष्पर्धी जनशक्ति उत्पादन कम हुनु, स्वरोजगारीलाई प्रोत्साहन र सम्मान गर्ने स्पष्ट कार्यक्रम नहुनुले पनि बेरोजगारी र गरीबीमा टेवा पुगिरहेको छ। वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरूका लागि आवश्यक अभिमुखिकरण र परामर्श सेवा उपलब्ध गराउन नसक्नु, विप्रेषणबाट आएको रकमलाई उत्पादनशील कार्यमा लगानी गर्न प्रोत्साहन गर्न नसक्नु, समाजमा कामलाई ठुलो सानो भनेर वर्गिकरण

गर्ने चलन हुनु र वैदेशिक रोजगार पूर्ण रूपमा सुरक्षित र भरपर्दो हुन नसक्नु पनि यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरू हुन् ।

३.७.३ सोच “दक्ष जनशक्तीको विकास, गरिबी निवारणको आधार”

३.७.४ उद्देश्य

१. गाउँपालिका भित्र रहेका बेरोजगार तथा अर्धबेरोजारहरूलाई रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने
२. वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित, व्यवस्थित र मर्यादित बनाउन पहल गर्ने
३. विप्रेषणलाई उत्पादनशिल क्षेत्रमा लगानी गर्न सहयोग तथा सहजीकरण गरिदिने
४. विदेश पलायन हुने प्रवृत्ति कम गर्नु

३.७.५ रणनीति

१. स्थानीयस्तरमा रोजगारी र स्वरोजगारीका अवसर सिर्जना गर्न निजी क्षेत्रसँग मिलेर काम गर्ने
२. श्रमशक्तिको क्षमता तथा दक्षता अभिवृद्धिका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने
३. संघ तथा प्रदेश सरकारसँगको सहकार्यका वैदेशिक रोजगारीलाई मर्यादित र सुरक्षित बनाउन

३.७.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

गाउँपालिकाको आवधिक योजना र वर्तमान अवस्थामा प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको सान्दर्भिकता र अपेक्षित नतिजाको आधारमा यस उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/ ८२	२०८२/ ८३	२०८३/ ८४
प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रमबाट श्रृजित रोजगारी	कार्यदिन	८५००	७१००	८५००	९०००	१००००
बेरोजगार दर	प्रतिशत/संख्या	८६५	१०२५	८००	७५०	७००
१ देखि ९ वर्ष उमेर समूहमा अर्धबेरोजगारी दर	प्रतिशत	०	०	०	०	०
श्रम सूचना व्यवस्थापन प्रणाली	संख्या	१	१	१	१	१
वैदेशिक रोजगारीमा जानेका लागि सञ्चालित अभिमुखिकरण (वार्षिक)	संख्या	०	०	२	३	४
वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका व्यक्तिहरू सँग अन्तरक्रिया (वार्षिक)	संख्या	०	०	१	२	३
वार्षिक स्वरोजगारी तथा उद्यमशिलता विकास तालिम	संख्या	६	७	१०	११	१२

३.७.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन र प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको उद्देश्यका आधारमा श्रम रोजगार तथा गरिबी निवारण उपक्षेत्रको खर्च र सो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	४५७८	४५७८	०	०	५	४४७३	१००	०
२०८३/८४	४७८३	४७८३	०	०	५	४६७८	१००	०
२०८४/८५	४८७५	४८७५	०	०	५	४७७०	१००	०

३.७.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको उद्देश्य, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना/उपक्षेत्र	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	बेरोजगारलाई मौसमी रोजगार प्रदान गरी वार्षिक आयमा वृद्धि गर्नु	सालवसाली	१००००	न्युन आय भएका वार्षिक ३०० जना विपन्नले मौसमी रोजगार प्राप्त गरेका हुनेछन् ।
२	सुरक्षित वैदेशिक रोजगार आप्रवासान कार्यक्रम	सुरक्षित आप्रवासान सम्बन्धी, अभिमुखिकरण, सूचना, जानकारी र आवश्यक सहयोग प्रदान गर्नु	सालवसाली	२०००	वार्षिक ५०० जनाले सुरक्षित आप्रवासान सम्बन्धी जानकारी, वित्तीय साक्षरता, मनोसामाजिक परामर्श र सहायता प्राप्त गरेका हुनेछन् ।
३	श्रम बजार व्यवस्थापन तथा स्वरोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	श्रम बजार सम्बन्धी तथ्यांक अद्यावधिक गर्नु र स्थानीय उद्योग व्यवसायमा रोजगारी वृद्धि गर्ने	सालवसाली	२२३६	श्रमबजार व्यवस्थापन सूचना प्रणाली सस्थापन हुनेछ र वार्षिक ५० जना स्वरोजगार भएका हुनेछन् ।
जम्मा				१४२३६	

३.७.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

श्रम बजार व्यवस्थित गर्न संघ तथा प्रदेश सरकारबाट सहयोग प्राप्त हुने र गाउँपालिकामा रोजगार सम्बन्धी नीति तथा योजना तर्जुमा हुने अनुमान छ । यद्यपी, श्रमबजार अझै पनि अनौपचारिक नै रहेको छ । सूचना संकलन गर्न, वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित बनाउन, श्रमलाई सीप, प्रविधि, उत्पादन र बजारसँग जोड्न, अन्तर्राष्ट्रिय बजारसँग प्रतिस्पर्धा गर्न, दक्ष जनशक्तिको विकास गर्न, वैदेशिक रोजगारीबाट फिर्ता भएका युवाहरूको लागि सामाजिक पुनः एकीकरणका सवालहरू सम्बोधन गर्न चुनौतीहरू छन् ।

परिच्छेद ४ : सामाजिक विकास क्षेत्र

यस परिच्छेद अन्तर्गत शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, महिला, बालबालिका र सामाजिक समावेशीकरण, युवा तथा खेलकुद जस्ता उप-क्षेत्रहरूको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चुनौति, लक्ष्य, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम र पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्षहरू समावेश गरिएको छ ।

४.१ शिक्षा, कला भाषा तथा साहित्य

४.१.१ पृष्ठभूमि

संविधान अनुसार शिक्षा एक आधारभूत मौलिक अधिकार हो । प्रारम्भिक अवस्था देखिनै सिकाईका अवसरहरू मार्फत विद्यालय शिक्षाका लागि सफलताको जग बसाल्ने देखि माध्यमिक शिक्षासम्म बालबालिकाका लागि शिक्षाको अधिकार सुनिश्चित गर्ने स्थानीय तहलाई नेपालको संविधानले जिम्मेवारी दिएको हुनाले त्यो जिम्मेवारी ईमान्दारिताका साथ पुरा गर्न गाउँपालिका प्रतिवद्ध रहेको देखिन्छ ।

यस गाउँपालिकाले शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यावसायिक, सीपमूलक, रोजगारमूलक एवं जनमुखी बनाउन सक्षम, प्रतिस्पर्धी नैतिक एवं राष्ट्रिय हितप्रति समर्पित जनशक्ति तयार गर्ने नीति लिएको छ । अपेक्षित रूपमा गुणस्तरीय शिक्षाको व्यवस्था गर्न नसकेता पनि मंगला गाउँपालिकाले शिक्षाको क्षेत्रमा सुधार गरी क्षमतावान नागरिक उत्पादन गर्ने प्रयास गरिरहेको देखिन्छ । हाल यस गाउँपालिकामा प्राविधिक शिक्षा, पूर्व प्राथमिक तहदेखि स्नातक तह सम्मको शिक्षण सेवा दिने कार्य भएको छ । यस गाउँपालिका भित्र ४० वटा सामुदायिक र ३ संस्थागत विद्यालय गरी ४३ वटा विद्यालय रहेका छन् । यस गाउँपालिकाको केन्द्र बाबियाचौरमा मंगला माध्यमिक विद्यालयले कृषि प्राविधिक धार संचालन गरेको छ । शैक्षिक सत्र २०७९/०८० मा विद्यालय तर्फ ५९९ विद्यार्थी रहेकोमा छात्र २८६ र छात्रा २३३ रहेका छन् । सामाजिक सास्कृतिक विविधता कायम राख्दै ऐतिहासिक, पुरातात्विक तथा सास्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, संवर्द्धन र विकास गर्ने दिशामा गाउँपालिकाको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी रहेको देखिन्छ ।

४.१.२ समस्या तथा चुनौती

सामुदायिक शैक्षिक संस्थाको व्यवस्थापन समितिमा योग्य तथा शिक्षाको विकाससंग सम्बन्धित अनुभवी व्यक्तिको कमी तथा विद्यालय प्रशासनमा सुशासन भल्किन नसक्नाको कारण विद्यालयमा गरिएको लगानीले शैक्षिक गुणस्तरमा उल्लेखनीय सुधार हुन सकेको छैन । विद्यार्थी संख्याको अनुपातमा माध्यमिक तहमा शिक्षकको दरबन्दी वितरण अपुग भएको, प्राथमिक तहको दरबन्दीले शिक्षण सिकाईमा निर्वाह गर्नु परेको छ । यसले गर्दा गुणस्तर शिक्षा सुनिश्चित गर्न, गराउन कठिन भएको देखिन्छ । विद्यालयको लागि चाहिने भौतिक पूर्वाधार तथा फर्निचरको कमीले गर्दा विद्यार्थी तथा शिक्षकहरूको लागि पठनपाठन क्रियाकलाप संचालन गर्ने वातावरण बन्न सकेको अवस्था छैन । प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा शैक्षिक सामाग्रीको अभावले गर्दा प्रभावकारी शिक्षण तथा सिकाई कार्यक्रम संचालन हुन सकेको छैन । आवश्यक पर्ने साधन श्रोतको कमी, आधुनिक प्रविधि तथा इन्टरनेट सुविधा आदिको पहुँचमा कमी, अनुसन्धान तथा खोजमुलक सिकाई प्रणालीको न्यूनता यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या तथा चुनौती रहेका छन् । स्थानीय बजारको माग अनुरूपका जनशक्ति उत्पादन गर्न र निम्न आय भएका समुदायका लागि सर्वसुलभ लागतमा प्राविधिक शिक्षामा पहुँच स्थापित हुन सकेको छैन । परम्परागत रूपमा स्थानीय भाषा, कला, तथा सम्पदाका हिसाबले धनी भए पनि तिनको उचित संरक्षण, सम्बर्द्धन हुन सकेको छैन । जीवन उपयोगी एवम गुणस्तरीय शिक्षामा विपन्न, दलित, सीमान्तकृत र पिछडिएका समुदायहरूको पहुँच न्यून रहेको छ । सामुदायिक विद्यालयमा

शिक्षक कर्मचारीहरूको व्यवसायिकता, विद्यार्थीहरूको शिक्षण सिकाई प्रति अभिरुची वृद्धिमा शिक्षक, अभिभावक तथा समुदायको उदासिनता यस क्षेत्रको समस्या र चुनौती रहेको देखिन्छ ।

४.१.३ सोच “योग्य, क्षमतावान नागरिक उत्पादनका लागि गुणस्तर तथा सीपयुक्त शिक्षामा सबैको पहुँच”

४.१.४ उद्देश्य

१. बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकासमा केन्द्रित प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षालाई गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाउने
२. आधारभूत शिक्षामा सबैको बालबालिकाको सहज पहुँच र निरन्तरता सुनिश्चित गर्दै सर्वव्यापी, जीवनोपयोगी, प्रतिस्पर्धी एवं गुणस्तरयुक्त तथा निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गर्ने
३. गुणस्तर माध्यमिक शिक्षा निःशुल्क तथा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्दै श्रृजनशिल, अध्ययनशिल, सकारात्मक सोच सहितको प्रतिस्पर्धी एवं देशलाई आवश्यक पर्ने क्षमतावान जनशक्ति तयार गर्ने
४. अनौपचारिक, वैकल्पिक र खुला शिक्षाको माध्यमबाट आजीवन सिकाई संस्कृतिको विकास गर्ने ।

४.१.५ रणनीति

१. गाउँपालिका, समुदाय र अभिभावकको संयुक्त प्रयासमा बालबालिकाहरूको सर्वाङ्गीण विकास तथा विद्यालय शिक्षाको पूर्वतयारीका लागि उपयुक्त बालमैत्री वातावरण तयार गरी प्रारम्भिक बालविकासको अवसर प्रदान गर्ने ।
२. निःशुल्क तथा अनिवार्य आधारभूत शिक्षाको प्रत्याभूति दिलाउन सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना गर्ने, गराउने तथा भर्ना भएका सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा टिकाई राख्न गुणस्तर शिक्षा अभिवृद्धिका लागि नविनतम उपायहरू अवलम्बन गर्ने ।
३. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा अनि तालिमको क्षेत्रमा विभिन्न सरोकारवालाहरूको सहकार्य र साभेदारीमा दिगो रूपमा लगानी सुनिश्चितता गर्ने ।
४. सुचना, सञ्चार तथा आधुनिक प्रविधिलाई शिक्षण सिकाई क्रियाकलापको अभिन्न अङ्गका रूपमा प्रयोग गर्दै शिक्षालाई व्यावहारिक तथा नतिजामूलक बनाउन प्रयत्न गर्ने ।
५. विद्यालयहरूलाई Digitalized गरी एकीकृत शैक्षिक सूचना व्यवस्थापन प्रणाली (IEMIS)को प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरी शैक्षिक संस्थालाई व्यवस्थित गर्ने ।
६. अभिभावकहरूको अपनत्वमा वृद्धि, शिक्षकहरूको व्यवसायिक लगनशिलता र जनप्रतिनिधिको साथ र सहयोगमा शिक्षण सिकाई प्रक्रियामा सुधार, शिक्षकको पेशागत नैतिकताको प्रवर्द्धन, गुणस्तर शिक्षाको लागि लगानी अभिवृद्धि गर्ने, गराउने ।
७. विपन्न (दलित, अन्य) तथा असहाय बालबालिकाका लागि “विद्यालय शिक्षा सुनिश्चितता छात्रवृत्ति कोष” स्थापना गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने,
८. सबै संस्थागत विद्यालयहरूमा आवश्यक पूर्वाधार तथा शैक्षिक सामग्री एवम् अन्य वातावरण सुधार गरी समग्र पठन-पाठनको वातावरणमा सुधार गर्ने,
९. विद्यार्थीको उपलब्धीलाई शिक्षकको कार्यसम्पादनसँग जोडने पद्धतिको विकास गर्ने ।

४.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजनाका अपेक्षित नतिजा र प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको आगामी तीन आर्थिक वर्षको लक्षका आधारमा तयार यस उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार रहेको छ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८२/ ८३	२०८३/ ८४	२०८४/ ८५
आधारभुत तहको खुद भर्ना दर	प्रतिशत	९३.५	९५	९५.५	९६	१००
माध्यमिक तहमा खुद भर्नादर (९ देखि १२)	प्रतिशत	७२	७३	७४	७५	७६
आधारभुत तहमा विद्यालय जाने उमेरका विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका	प्रतिशत	६	५	४	३	२
३० वर्ष माथिको निरक्षरता दर	प्रतिशत	१०	९	८	७	६
सिकाई उपलब्धि दर	प्रतिशत	५३	५७	६२	६७	७२
पक्की भवन भएका विद्यालय	संख्या	३२	३२	३३	३४	३५
कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका विद्यालय	संख्या	८	९	१०	११	१२
गणित प्रयोगशाला भएका विद्यालय	संख्या	०	०	१	३	५

४.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रमहरुको संक्षिप्त विवरण र विषयक्षेत्रको महत्वका आधारमा शिक्षा कला भाषा तथा साहित्य उपक्षेत्रको खर्च र सोको श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजित	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	१५७१३६	१५०८२४	६३१२	०	३०००	१५२९३६	१२००	०
२०८३/८४	१६४१९१	१५७५९६	६५९५	०	३०००	१५९८९१	१३००	०
२०८४/८५	१६७३४३	१६०६२२	६७२२	०	३०००	१६२८८९	१४५४	०

४.१.८ आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

प्रस्ताव गरिएका कार्यक्रमहरुको उद्देश्य, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	प्रारम्भिक बाल विकास कार्यक्रम	बाल विकासको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना वृद्धि गर्नु	सालबसाली	४५६७३	२ बाल विकास केन्द्र सञ्चालन हुनेछन् र आधारभुत तहको खुद भर्नादर ५% ले सुधार हुनेछ ।

क्र.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
२	आधारभूत शिक्षा कार्यक्रम	आधारभूत शिक्षा प्रभावकारी रूपमा निशुल्क र अनिवार्य गर्ने	सालवसाली	१७७५३०	आधारभूत तह खुद भर्नादर ९८% र शैक्षिक सिकाई उपलब्धि सरदर ६५% पुगेको हुनेछ ।
३	माध्यमिक शिक्षा कार्यक्रम	माध्यमस्तरको जनशक्ति तयार गर्नु	सालवसाली	१३०८५५	माध्यमिक तहको खुद भर्ना दर ७३% पुगेको हुनेछ ।
४	प्राविधिक शिक्षा कार्यक्रम	प्रविधियुक्त मध्यम स्तरको जनशक्ति उत्पादन गर्नु	सालवसाली	२५६८८	माध्यमिक तह उमेर समूहका २०% विद्यार्थीमा प्राविधिक शिक्षामा पहुँच हुनेछ ।
५	अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त सिकाई कार्यक्रम	नागरिकको साक्षरता वृद्धिगर्न निरन्तर शिक्षा प्रदान गर्नु	सालवसाली	४६०६	निरक्षरता दर २०% मा सिमित हुने र जीवनपयोगी सीपमा अभिवृद्धि हुनेछ ।
६	भाषा कला तथा साहित्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम	कला, संस्कृति, साहित्य अध्ययन, अनुसन्धान, संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्नु	सालवसाली	२०६७८	गाउँ पालिका क्षेत्रका विशिष्ट कला, संस्कृति र साहित्यको संरक्षण र सम्बर्द्धन हुनेछ ।
७	शैक्षिक प्रशासन सुधार तथा क्षमता विकास कार्यक्रम	प्रभावकारी रूपमा शैक्षिक सेवा प्रवाह गर्नु	सालवसाली	२६४३	बालविकास सहयोगी कार्यकर्ता, प्राथमिक, निमावि र मावि तहका शिक्षकहरूको क्षमतामा वृद्धि हुनेछ ।
८	महेन्द्र रत्न मा.वि.को छात्रावास निर्माण तथा अन्य सालवसाली कार्यक्रम	प्रभावकारी रूपमा शैक्षिक सेवा प्रवाह गर्नु	सालवसाली	१०७५५०	शैक्षिक पहुँच र गुणस्तरमा हालको अवस्थाबाट कम्तिमा १० %ले वृद्धि हुनेछ र सामुदायिक विद्यालयको पूर्वाधारमा सुधार हुनेछ ।
९	मंगला शिक्षा क्याम्पस भौतिक पूर्वाधार निर्माण र अन्य सहयोग	मंगला क्याम्पसको भौतिक पूर्वाधार निर्माण भै शैक्षिक गुणस्तरमा वृद्धि गर्नु	सालवसाली	५०५६	शैक्षिक गुणस्तरमा ५ प्रतिशतले वृद्धि हुनेछ ।
१०	वहुउद्देश्यीय खेल मैदान	यूवा तथा विद्यार्थीका लागि खेलकुद मैदानबाट खेलकुदको विकास गर्नु	पहिलो वर्ष	३०६४	यूवा तथा विद्यार्थीका लागि खेलकुद मैदानबाट खेलकुदको विकास भएको हुनेछ ।
११	राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड खेलकुद कार्यक्रम	विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको खेल प्रतिभामा वृद्धि भै शारिरीक तथा मानसिक विकास गर्नु	सालवसाली	१०००	विद्यार्थीहरूको खेल प्रतिभामा वृद्धि भै शारिरीक तथा मानसिक विकास भएको हुनेछ ।
जम्मा				४८८६७०	

४.१.९ जोखिम तथा अनुमान

संघीय शिक्षा ऐन तथा नियमावली समयानुकूल जारी तथा परिमार्जन भएको हुनेछ । शैक्षिक क्षेत्रमा नविनतम विधि तथा प्रविधिको उपयोग भएको हुनेछ । शैक्षिक क्षेत्रमा प्रयाप्त पूर्वाधार विकास, आवश्यक जनशक्ति व्यवस्था, क्षमता विकासका अवसर, नवीनतम प्रविधिको प्रयोग, अन्तर सरकार सहयोग, समन्वय र सह-अस्थित्वको विकासमा ध्यान दिन सकेमा मात्र अपेक्षित नतिजा हाँसिल हुने देखिन्छ ।

४.२ स्वास्थ्य तथा पोषण

४.२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत स्वास्थ्यसेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक प्रदान गरेको छ। यस गाउँपालिकामा १० शैयाको अस्पताल निर्माणाधिन अवस्था रहेको छ भने ४ स्वास्थ्य चौकी, ३ वटा सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई, १ नागरीक आरोग्य केन्द्र छन्। कुल २० खोप क्लिनिक र १० गाउँघर क्लिनिक मार्फत २८ जना स्वास्थ्यकर्मीहरू, ४ जना कर्मचारीहरू र ३७ जना महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरूले सेवा प्रदान गर्दै आएका छन्। गाउँ वासीहरू अधिकतम एक घण्टामा स्वास्थ्य संस्थासम्म पुग्न सक्ने अवस्थामा छन्। त्यसमा पनि स्वास्थ्य संस्थामा पुग्न बढिमा ५० मिनेट हिँड्नुपर्ने जनसंख्या ५ प्रतिशतभन्दा कम रहेको छ भने खोप क्लिनिकमा पुग्न ३० मिनेटभन्दा बढि हिँड्नु पर्ने अवस्था छैन।

४.२.२ समस्या तथा चुनौति

गाउँपालिकामा ७ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरू रहेका छन् तर पर्याप्त सङ्ख्यामा स्वास्थ्यकर्मी, स्वास्थ्य उपकरण, औषधीको उपलब्धता नहुँदा सेवा लिने र दिने दुवै पक्षलाई कठिनाइहरू रहेका छन्। आवश्यकताअनुसार भौतिक पूर्वाधार रहेको छैन। सेवा प्रवाह विरामीमैत्री हुन सकेको छैन। निजी क्षेत्रको उपचार महङ्गो भएकाले सर्वसाधारण सबैले धान्न सक्नेखालको छैन। यस गाउँपालिकामा आपत्कालीन प्रसूति सेवाको कमीका कारण हुने मृत्यु नै मातृमृत्युदरको प्रमुख कारणका रूपमा रहँदै आएको छ। एकातर्फ दरबन्दी/आवश्यकताभन्दा कम जनशक्ति भएकाले जनशक्ति व्यवस्थापन पनि कठिन भएको छ भने अर्कातर्फ विशेषज्ञ चिकित्सकहरूको कमी रहेको छ। नेपाल सरकारको स्वास्थ्य विभाजनर्गतका सेवा प्रभावकारी रूपमा प्रदान गर्ने जिम्मेवारीसमेत स्थानीय तहलाई नै आएको छ तर यसलाई प्रभावकारी बनाउन गाउँपालिकाको मात्र प्रयासबाट सम्भव छैन। जनसाङ्ख्यिक चाप बढ्दै जाँदा स्वास्थ्य संस्थाहरूको सेवा प्रवाहमा दबाव बढ्दै गएको छ।

४.२.३ सोच

“सबैका लागि गुणस्तरीय र सर्वसुलभ आधारभूत स्वास्थ्य सेवा”

४.२.४ उद्देश्य

१. स्वास्थ्य संस्थाहरूको क्षमता वृद्धि गर्नु,
२. आम नागरिकहरूमा स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि गर्नु,
३. विपद, आपत्कालीन तथा महामारीको व्यवस्थापन गर्न सक्नेगरि जनस्वास्थ्य सेवाको विस्तार गर्नु।
४. प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक कार्यक्रम सञ्चालन गरी पालिकावासीको रोगप्रतिरोधी क्षमता वृद्धि गर्नु
५. खोप, पोषण, सुरक्षित मातृत्व तथा परिवार योजना सेवाको प्रभावकारी सञ्चालन गरी नागरिकको स्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्नु

४.२.५ रणनीति

१. स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्य सेवा मार्फत् समुदायस्तरसम्म गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्य सेवा विस्तार गर्ने।

२. सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट निःशुल्क रुपमा प्रदान गरिँदै आएको आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाहलाई चुस्त, दुरुस्त भरपर्दो बनाउने । सबै वडाहरूमा निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सेवा र तोकिएका संस्थाहरूबाट आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको सुनिश्चितता गर्ने ।
३. तालिमप्राप्त जनशक्तिद्वारा २४ सै घण्टा सुत्केरी सेवा प्रदान गर्ने तथा जेष्ठ नागरिक तथा गर्भवती सुत्केरीहरूलाई निःशुल्क एम्बुलेन्स सेवा प्रदान गर्ने । घरमा हुने प्रसूति सेवालाई निरुत्साहित गर्न भौतिक संरचना भएका र वर्थिङ सेन्टरको मापदण्ड पुगेका आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रमा दक्ष प्रसूतिकर्मी, आवश्यक सामग्रीको व्यवस्थापन गर्ने ।
४. निरन्तर अनुगमन सुपरिवेक्षण तथा प्रोत्सान गरी गाउँपालिका अन्तर्गत सञ्चालित, स्वास्थ्य चौकी, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रको सेवालाई गुणस्तरीय बनाउने
५. प्रकृतिमैत्री स्वच्छ जीवन प्रणाली प्रवर्द्धन गरी पालिकावासीको रोग प्रतिरोधी क्षमता वृद्धि गर्ने ।
६. नसर्ने रोगको रोकथाम र न्यूनीकरण गर्न वडा स्तरका आधारभूत स्वास्थ्य संस्थाबाट ४० वर्षमाथिका नागरिकको अधिक तौल, कुपोषण, महिलाको पाठेघरको रोग, दमरोग, मृगौलारोग क्यान्सर रोग, मधुमेह रोग, सिकलसेल एनिमिया, उच्चरक्तचाप जस्ता रोगको नियमित जाँच गर्ने र बडी मास इन्डेक्स जाँच तथा परामर्शको व्यवस्था मिलाउने ।
७. गाउँपालिकाभित्रका निजी स्तरमा सञ्चालित स्वास्थ्य सेवा गुणस्तरीय बनाउन नियमित अनुगमन-मूल्याङ्कन तथा प्रोत्साहन गर्ने
८. राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति तथा कार्यक्रम अनुसार बाल तथा मातृमृत्युदर घटाउनका लागि सुरक्षित मातृत्व, बाल स्वास्थ्य, पोषण, स्वास्थ्य कार्यक्रम, परिवार नियोजन, खोप कार्यक्रम, सरुवा रोग तथा संक्रामक रोगसँग सम्बन्धित विभिन्न प्रतिकारात्मक, प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रुपले सञ्चालन गर्ने ।
९. मदिरा तथा सूतिजन्य पदार्थको प्रयोगलाई निरुत्साहित गर्न, उपलब्धतालाई नियन्त्रण, विक्री वितरणलाई उचित स्थान र समयलाई व्यवस्थित गर्न अनुगमन तथा नियमन गर्ने व्यवस्था गर्ने । सरुवा रोग जस्तै क्षयरोग, कुष्ठरोग, मलेरिया, डेङ्गु, एचआईभी एड्स तथा यौनरोग नियन्त्रण सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र डेङ्गु तथा मलेरिया रोग निवारणका कार्यहरू गर्ने ।

४.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

आवधिक योजना तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार जनस्वास्थ्य तथा पोषण उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				०८२/८३	०८३/८४	२०८४/८५
५ वर्ष मुनीका बालबालिकामा भ्वाडापखला संक्रमण दर (प्रति हजार)	जना	४८	३५	३५	३२	२८
भिटामिन ए र जुकाको औषधी खाएका बालबालिका	प्रतिशत	१००	८०	८५	९५	१००
परिवार नियोजनका साधन प्रयोग गर्ने प्रजनन उमेर (१ देखि ४९ वर्ष उमेर)का महिला	प्रतिशत	७	७	१०	१५	२०
मापदण्डअनुसार चार पटक गर्भवती जाँच सेवा प्राप्त गर्ने र दक्ष प्रसूतिकर्मीको सहयोगमा सुत्केरी हुने महिला (जीवित जन्ममा)	प्रतिशत	६२	२५	६५	७०	८०

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				०८२/८३	०८३/८४	२०८४/८५
सबै प्रकारका खोपको पूर्ण मात्र प्राप्त गर्ने बालबालिका	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००
स्वास्थ्य विमामा सहभागी घरपरिवार	प्रतिशत					
सरकारी मापदण्ड अनुरूपको आफ्नै भवन भएका स्वास्थ्य चौकी	संख्या	४	४	४	५	५
आफ्नै (गाउँ) अस्पताल	संख्या					

४.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको उद्देश्य र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा स्वास्थ्य तथा पोषण उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजिगत	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	५६९७	५६९७	०	०	२०	५२७७	४००	०
२०८३/८४	५९५२	५९५२	०	०	३०	५५२२	४००	०
२०८४/८५	६०६७	६०६७	०	०	३५	५६३२	४००	०

४.२.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु.हजार)	अपेक्षित नतिजा
१	आमा सुरक्षा, गर्भवती उत्प्रेरणा सेवा, न्यानो भोला र निःशुल्क गर्भपतन कार्यक्रम	मातृ तथा नवशिशुको स्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्नु सुरक्षित सुत्केरी सेवा प्रदान गर्नु	सालवसाली	३०००	संस्थागत सुत्केरी राष्ट्रिय दरभन्दा बढेको हुने
२	क्षयरोग नियन्त्रण कार्यक्रम	स्वास्थ्यकर्मीहरूको क्षमता एवं तथ्याङ्कको अभिवृद्धि गर्नु	सालवसाली	१२००	क्षयरोग नियन्त्रणमा स्वास्थ्यकर्मीहरू सक्षम भएका हुने
३	पोषण कार्यक्रम	सुनौला १००० दिनका आमा तथा बच्चाको पोषण स्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्नु	सालवसाली	२०१६	कुपोषणको दरलाई राष्ट्रिय दरभन्दा न्यून बनाउने
४	परिवार नियोजन किशोर किशोरी तथा प्रजनन् स्वास्थ्य कार्यक्रम	किशोर-किशोरी तथा प्रजनन् उमेरका महिलाहरूको प्रजनन् स्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्नु	सालवसाली	१०००	किशोर किशोरीहरूले गुणस्तरीय प्रजनन् स्वास्थ्य सेवा पाएका हुने

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु.हजार)	अपेक्षित नतिजा
५	खोप कार्यक्रम	बालबालिकाको रोग निरोधक क्षमता वृद्धि गर्नु	सालबसाली	२०००	सम्पूर्ण बच्चाहरूले पूर्ण खोप पाएका हुने
६	महामारीजन्य रोग नियन्त्रण कार्यक्रम	महामारीजन्य रोगको नियन्त्रण व्यवस्थापन तथा उपचार सम्बन्धी क्षमता अभिवृद्धि गर्नु	सालबसाली	२०००	स्वास्थ्यकर्मीहरू महामारी नियन्त्रण र व्यवस्थापनमा सक्षम भएका हुने
७	विद्यालय स्वास्थ्य तथा नर्सिङ्ग सेवा कार्यक्रम	विद्यालयका बालबालिकाको पोषण स्वास्थ्य तथा सरसफाई प्रवर्द्धन गर्नु	सालबसाली	१५००	विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूको पोषण, स्वास्थ्य र सरसफाई प्रवर्द्धन भएको हुने
८	विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन	पहुँच नपुगेका तथा पिछडिएका समुदायका जनताहरूलाई विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्नु	सालबसाली	१५००	पहुँच नपुगेका तथा पिछडिएका समुदायका जनताहरूले विशेषज्ञ सेवा पाउने
९	महिला स्वास्थ्य स्वयम्सेविका तथा स्वास्थ्यसम्बन्धी अन्य नियमित कार्यक्रम	महिला सामुदायिक स्वास्थ्य स्वयम्सेविका कार्यक्रमलाई थप प्रभावकारी बनाउनु	सालबसाली	३०००	महिला स्वास्थ्य स्वयम्सेविकाको मनोबल उच्च भएको र स्वास्थ्य कार्यक्रम निरन्तर सञ्चालन हुने
जम्मा				१७७१६	

४.२.९ जोखिमपक्ष तथा अनुमान

प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको लागि गाउँपालिकाको आन्तरिक स्रोतले नपुग्ने र संघ तथा प्रदेश सरकारबाट विनियोजित बजेटमा निर्भर हुनुपर्ने बाध्यता रहेकोले अन्तर सरकार र सरोकारवाला बीच समन्वय हुन नसकेमा अपेक्षित नतिजा हासिल नहुन सक्छ। स्वास्थ्य पूर्वाधार, प्रयोगशाला, औषधि र खोप व्यवस्थापनमा अन्तर निकाय तथा सरोकारवालाको अर्थपूर्ण सहकार्य र साभेदारी हुन नसकेमा गाउँ बासीको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्थामा प्रतिकुल असर पार्न सक्ने जोखिम रहेको छ।

४.३ खानेपानी तथा सरसफाई

४.३.१ पृष्ठभूमि

गाउँपालिका क्षेत्रमा खानेपानी तथा सरसफाई सम्बन्धी सेवा प्रवाहको लागि धेरै प्रयास भएको देखिन्छ। खानेपानी र सरसफाइको क्षेत्रमा यस गाउँपालिकामा पछिल्ला वर्षमा उल्लेखनिय सुधार भएको छ। गाउँपालिकालाई खुला दिसामुक्त क्षेत्रका रुपमा घोषणा गरी त्यस पछिका कार्यक्रमहरू संचालन हुदै आएको छ। एक घर एक खानेपानी धारा कार्यक्रम सञ्चालन भए अनुसार ३२ प्रतिशत घरधुरीको पर्खाल भित्र खानेपानी धाराको सुविधा रहको छ। कूल ३९११ घरधुरी मध्ये ३६६५ (९३%) घरधुरीमा आधारभूत खानेपानी सुविधा छ। सार्वजनिक शौचालय गाउँपालिका क्षेत्रमा ३ वटा रहेका छन्। यी शौचालयबाट स्थानीय नागरिकले सुविधा प्राप्त गरेको अवस्था छ। करीब सबै घरधुरीहरूमा आधारभूत रुपमा शौचालय रहेको अवस्था छ। गाउँपालिका तथा वडातहमा खानेपानी तथा सरसफाइ समिति गठन भै कृयाशिल रहेका छन्। खानेपानी र सरसफाइको क्षेत्रमा गैरसरकारी क्षेत्रको सहयोग रहेको देखिन्छ। हालको अवस्था हेर्दा स्वच्छ खानेपानी र सरसफाइ सम्बन्धी चेतनामा क्रमशः वृद्धि हुदै गएको छ।

मंगला गाउँपालिकाक्षेत्रको फोहोमैला व्यवस्थापन गर्नको लागि व्यवस्थित ल्याण्डफिल साईट र फोहोर प्रशोधन केन्द्रको अभाव रहेको छ । ग्रामीण क्षेत्रमा फोहर व्यवस्थापनको खासै समस्या छैन तर नकुहिने प्लाष्टिक, सिसाका बोटलजन्य फोहोरबाट भने वातावरण र खेतीबालीमा असर गर्ने गरेको छ ।

४.३.२ समस्या तथा चुनौती

खानेपानी तथा सरसफाईको क्षेत्रमा चेतना वृद्धि तथा अग्रसरताका बावजुद स्वच्छ पानीको उपलब्धता र सरसफाईको क्षेत्र व्यवस्थित हुन सकेको देखिदैन । हरेक पानीका मुहान दर्ता तथा नविकरण गर्ने कार्यले गतिलिन सकेको अवस्था छैन । स्वच्छ खानेपानी तथा सुरक्षा योजना बन्न नसक्नाले खानेपानी तथा सरसफाई कार्यक्रम प्रभावकारी बन्न सकेको छैन । भवन, आवास, तथा बजार विस्तार हुदै गइरहेको कारण फोहोरमैल व्यवस्थापन र प्रशोधन गर्न सकिएको छैन । सार्वजनिक स्थलमा सार्वजनिक शौचालयको व्यवस्था हुन सकेको छैन । ३ वटा सार्वजनिक शौचालय भएको तथ्यांक छ तर त्यो प्रयाप्त संख्या हैन । जलवायु परिवर्तनका कारण पानीका मुहानहरू सुकेका छन्, बिग्रेभत्केका छन् । निर्माण कार्य गर्दा पाईपलाईन क्षति हुनु, केहि पाईपलाईन २०/२५ वर्ष पुराना हुनु, पानीका मुहान सुक्दै जानु, पानीको मुहान टाढा हुनु, भिरालो जमिन र छरिएको वस्तीहरूमा खानेपानीको पहुँचमा सर्व सुलभ गराउनु मुख्य चुनौती बन्नु पुगेको छ ।

४.३.३ सोच

“गाउँपालिकाबासीका लागि स्वच्छ खानेपानी तथा पूर्ण सरसफाई”

४.३.४ उद्देश्य

१. सर्वसुलभ रुपमा स्वच्छ र गुणस्तरयुक्त खानेपानी सुविधा र सरसफाईको व्यवस्था गर्ने

४.३.५ रणनीतिहरू

१. खानेपानीको समस्या देखिएका वडा/क्षेत्रहरूका लागि सङ्घ तथा प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी खानेपानीका विशेष आयोजनाहरू सञ्चालन गर्ने
२. स्वच्छ खानेपानीका लागि एक घर एक धारा सुनिश्चित गर्नुका साथै सार्वजनिक स्थलहरूमा समेत सर्वसुलभ खानेपानीको व्यवस्था गर्ने ।
३. ग्रामीण वडाहरूमा खानेपानीको स्रोत तथा मुलहरूको पहिचान गरी संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने ।
४. गरिबीको रेखामुनि रहेका र अस्थायी शौचालय प्रयोग गरेका घरपरिवारका लागि पक्की शौचालय निर्माण गर्न र सार्वजनिक स्थानहरूमा शौचालयको प्रबन्धका लागि विशेष व्यवस्था गर्ने ।
५. एकीकृत ढल निकास प्रणाली निर्माणका लागि अन्य सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वयमा काम गर्ने ।

४.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५

आधारभूत खानेपानी सुविधा उपलब्ध घरपरिवार	प्रतिशत	८९	९०	९१	९२	९३
शौचालय भएका परिपरिवार	प्रतिशत	९८	९९	१००	१००	१००
एक घर एक धारा भएका घरपरिवार	प्रतिशत	६०	६२	६३	६४	६५
सार्वजनिक शौचालय	संख्या	२	३	४	४	५
ढलको लम्बाई (ट्यूमपाइप)	मिटर	९५	१००	१०५	११०	११५
पक्की स्ल्याबले ढाकेको ढल	मिटर	१४००	१५००	१६००	१७००	१८००
सेनिटरी ल्याण्डफिल साइट	संख्या	०	०	०	०	१

४.३.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध भएको बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको उद्देश्य र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा खानेपानी सरसफाई उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	६४०१	०	६४०१	०	१०	६०९१	३००	०
२०८३/८४	६६८९	०	६६८९	०	१५	६३७४	३००	०
२०८४/८५	६८१७	०	६८१७	०	२०	६४९७	३००	०

४.३.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	खानेपानी तथा सरसफाई सुविधा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	गुणस्तरीय खानेपानी र सरसफाई सुविधा वृद्धि गर्ने	सालबसाली	१९९०८	खानेपानी र सरसफाईको पहुँच वार्षिक ५% ले वृद्धि हुनेछ ।
जम्मा				१९९०८	

४.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

यस खर्च संरचनामा प्रस्ताव गरेअनुसार नेपाल सरकारबाट बजेट सुनिश्चितता भै आयोजना संचालन, मर्मत सम्भार र स्तरोन्नती भएमा अपेक्षित उपलब्धि हाँसिल हुने अनुमान छ। यद्यपी, वर्षेनी आउने बाढीपहिरो र जलवायु परिवर्तबाट खानेपानीको श्रोतमा पर्ने नकारात्मक प्रभाव र विकास आयोजना निर्माणमा अन्तर निकाय समन्वय हुन नसके ढल तथा फोहारमैलाको उचित व्यवस्थापनमा व्यहोर्नुपर्ने विभिन्न चुनौती भने यथावत नै रहेका छन्।

४.४ महिला, बालबालिका, समाज कल्याण

४.४.१ पृष्ठभूमि

नेपाल सरकारले गरेको जनगणना प्रतिवृद्ध, २०७८ अनुसार मंगला गाउँपालिकाको जनसंख्याको बानोटलाई विश्लेषण गर्दा कूल जनसंख्या १४६८८ रहेको छ। जसमध्ये पुरुषको जनसंख्या ६९२७ रहेको छ भने महिलाको जनसंख्या ७७६१ रहेको छ। पुरुषको जनसंख्याको तुलनामा महिलाको जनसंख्या धेरै रहेको छ। १४ सम्म उमेर समुहका बालबालिकाको जनसंख्या कूल ३८६३ रहेको छ। बालकको जनसंख्या १९८९ रहेको छ भने बालिकाको जनसंख्या १८८४ रहेको छ। बालिकाको तुलनामा बालकहरूको जनसंख्या धेरै रहेको छ। ९ वर्ष सम्मका बालबालिकाको कूल जनसंख्या १५०९ रहेको छ भने बालकको संख्या १३१३ रहेको छ। बालिकाको जनसंख्या ११९६ रहेको छ। तुलनात्मक रूपमा बालकको भन्दा बालिकाको जनसंख्या कमी देखिन्छ। जग्गा जमिनमा महिलाको स्वामित्व भएका घरधुरीहरू जम्मा १२ प्रतिशत रहेका छन्। महिला सशक्तिकरणको विकासक्रमसंगै महिलाहरू कृषि पेशाको अतिरिक्त, उद्यम व्यवसायमा, सहकारी संस्थामा, समुहमा, गैरसरकारी संस्थामा, शिक्षक पेशामा, राजनीतिमा र धार्मिक संस्थामा समेत संलग्न रही समाजको सेवा गरेको अवस्था रहेको छ।

गाउँपालिकामा महिला सहकारी संस्थाहरूको संख्या ६ वटा रहेको छ। उद्यम व्यवसाय श्रृजना र विकासको लागि तथा आयआर्जन गर्नको लागि महिलाहरू सहकारी संस्थामा आवद्ध भएको देखिन्छ। उपर्युक्त प्रयासहरूका बावजुद, विकासका समग्र आयाममा महिलाहरू आधी हिस्सा हुन निकै धेरै काम गर्नुपर्ने अवस्था छ। बालबालिकाका लागि शिक्षा, स्वास्थ्य, संरक्षणका लागि विभिन्न कार्यहरू हुँदै आएका छन् तर सबै बालबालिकाको समग्र व्यक्तित्व विकासका लागि पर्याप्त कार्यहरू हुन सकेका छैनन्।

आर्थिक विपन्नता तथा सामाजिक विभेदका कारण गरीब घरपरिवारमा बालबालिकाहरू रोजगारीका लागि शहरी क्षेत्रतिर जाने गरेको देखिन्छ। अबै पनि समाजमा जातभात र छुवाछुत जस्ता सामाजिक कुरितीहरूको असर कायमै रहेको छ। समुदाय र विद्यालयमा बालक्लबहरूको संख्यामा वृद्धि गरी विगतका वर्षहरूको तुलनामा क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू संचालन गर्नु पर्ने आवश्यकता छ। त्यस्ता क्लबहरूमा पनि बालकको तुलनामा बालिकाको संख्या थोरै देखिन्छ, बढाउनको लागि उत्प्रेरण जगाउनु पर्दछ।

४.४.२ समस्या तथा चुनौती

पछिल्ला वर्षहरूमा छोरा छोरी बीचको भेदभाव कम हुँदै गएतापनि छोरी र बुहारी बीचको विभेद कायमै रहेको, लैङ्गिक हिंसाका घटनामा कमी नआएको, श्रमिकहरूको ज्यालामा लैङ्गिक विभेद कायम रहेको, महिला मानसिक हिंसाबाट पिडित हुने गरेको जस्ता समस्या अबै रहेका छन्। जेष्ठ नागरिकहरू मध्ये आर्थिक अभावका कारण महिलाहरू समस्यामा पर्ने गरेको, प्रविधिको अधिक प्रयोगले बालबालिकाहरूमा एकोहरोपना देखिएको र सामाजीकीकरणकाको क्षेत्रमा अपेक्षित रूपमा विकास हुन नसकेको अवस्था छ। त्यसैगरी बाल अधिकार र कर्तव्य बीच असन्तुलन देखिएको, शिशु स्याहार केन्द्र नभएको कारण कामकाजी अभिभावक भएका बालबालिकाहरूको उचित व्यवस्थापन नभएको, गठन भएका बाल क्लबहरू सक्रीय हुन नसकेको जेष्ठ

नागरिकहरूका रहेको ज्ञान सिप नयाँ पुस्तामा हस्तान्तरण हुन नसकेको, समाजमा जेष्ठ नागरिकहरूलाई उचित सम्मान दिन नसक्नु पनि चुनौती बन्दै गएको छ । अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूले उचित सम्मान पाउन नसकेको, उनीहरूको शिक्षा, स्वास्थ्य तथा रोजगारीका अवसरमा पहुँच नभएको, शिक्षा तथा स्वास्थ्यका संरचना अपाङ्गमैत्री नभएको, परम्परागत पेशामा दलित युवाको आकर्षण कम भएको, दलित बालबालिकाहरूमा विचैमा विद्यालय छोड्ने र कुपोषणको संख्या अधिक रहेको जस्ता समस्याहरू रहेका छन् । महिलाहरूमा स्तन क्यान्सर, पाठेघरको क्यान्सरजस्ता विशेष स्वास्थ्य समस्याहरू रहेका छन् ।

लक्षित वर्ग सशक्तीकरण र क्षमता विकास कार्यक्रम प्रभावकारी हुन नसक्दा उनीहरूको अवस्थामा आशातित सुधार हुन सकेको छैन । लक्षित वर्गमा आत्मविश्वासको कमी रहेको छ । सामाजिक सुरक्षा वृत्ति वितरणमा समस्या र गुनासो कायमै रहेको छ ।

लक्षित वर्गका लागि तर्जुमा गरिएका कार्यक्रमहरूबाट अपेक्षित प्रतिफल प्राप्त हुन भने सकेको छैन । लक्षित वर्गमा स्वरोजगारीका अवसर तथा आत्मनिर्भरतामा कमी रहेको छ । पिछडिएको वर्गमा कानून तथा अधिकार सम्बन्धमा जानकारीको कमी रहेको छ । आर्थिक, सामाजिक तथा राजनीतिक क्षेत्रमा लक्षित वर्गको अर्थपूर्ण सहभागितामा कमी छ भने प्रभावशाली उपस्थिति रहेको छैन ।

४.४.३ सोच

“लैङ्गिक समानता, सामाजिक समावेशीकरण र समन्यायिक सभ्य समाजको निर्माण”

४.४.४ उद्देश्य

१. महिला, बालबालिका, दलित, अपाङ्गता भएका, ज्येष्ठ नागरिक एवम् अन्य सीमान्तीकृत समुदायका लागि जीवनोपयोगी सीप र आय आर्जनका आधार/अवसरहरू उपलब्ध गराउने
२. विभेद, हिंसा तथा कुप्रथा अन्त्य गरी आत्मसम्मान र न्यायपूर्ण समाज सिर्जना गर्ने
३. सबै प्रकारका भौतिक पूर्वाधार संरचनाहरू तथा नीतिगत संरचनाहरूलाई नगरपालिकालाई महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक एवम् अपाङ्गतामैत्री बनाउने

४.४.५ रणनीति

- १ अपाङ्ग, महिला, दलित, जनजाती लगायत विपन्न वर्गलाई उच्चम व्यवसायमा आकर्षित गर्ने । महिला, अपाङ्गता भएका, दलित, लोपोन्मुख, आदिवासीहरूका लागि गुणस्तरीय, व्यावसायिक सीपमूलक र जीवनोपयोगी तालिमको सुनिश्चितता गर्ने ।
- २ जेष्ठ नागरिक/अपाङ्ग/गरिब/असहाय/विपन्न/आर्थिक अवस्था कमजोर भएका समुदायलाई पालिकाले प्रदान गर्ने सेवा सुविधामा समतामूलक नीति अवलम्बन गर्ने
- ३ लक्षित वर्गको आर्थिक अवस्थामा सुधार गर्न सशक्तीकरणका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- ४ गर्भवती तथा सुत्केरी महिलाहरूको पोषणमा सुधार गर्न विशेष कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने
- ५ आर्थिक अवस्था कमजोर भएका दलित, एकल महिला, जनजाति र राज्यले तोकेका अन्य विपन्न वर्गहरूलाई आय-आर्जन गरी आत्मनिर्भर हुन आवश्यक सहयोग गर्ने
- ६ अब निर्माण हुने सबै प्रकारका सार्वजनिक तथा ठूला व्यापारिक भवन तथा सार्वजनिक स्थल एवम् संरचनाहरूलाई महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, तथा अपाङ्गतामैत्री हुने गरी निर्माण गर्ने र विद्यमान संरचनालाई तदनुरूप सुधार गर्ने ।
- ७ समाजमा भएका सबै प्रकारका हिंसा, कुप्रथा र दुर्व्यवहार न्यूनीकरणका लागि आवश्यक नीति निर्माण सहित कार्यान्वयनमा जाने

४.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना तथा प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको उद्देश्य र अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार यस उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/ ८२	२०८२/ ८३	२०८३/ ८४
लैङ्गिक हिंसाअन्तर्गत बहुविवाह पिडित महिला	संख्या	०	०	०	०	०
गाउँ भित्र रहेका सडक बालबालिका	संख्या	०	०	०	०	०
यस गाउँ भित्र रहेका बालगृह	संख्या	०	०	०	०	१
महिला, दलित तथा सिमान्तीकृत समुदाय लक्षित संघसंस्था/समूह	संख्या	४४	४६	४८	५०	५२
महिलाको नेतृत्वमा सञ्चालित सहकारी	प्रतिशत	५	६	७	८	९
दलित तथा जनजातीको नेतृत्वमा सञ्चालित सहकारी	प्रतिशत	२	२	२	३	४
जमिनमाथि महिलाको स्वामित्व भएको घरपरिवार	प्रतिशत	१०	१२	१३	१५	१७
बाल सुधार गृह	संख्या	०	०	०	१	१
जेष्ठ नागरिक सामुदायिक भवन	संख्या	१	१	०	१	१
महिला बालबालिका र सामाजिक संरक्षण सम्बन्धी नीति निर्माण तथा योजना तर्जुमा	संख्या	१	१	१	१	१
टोल विकास संस्था	संस्था	४७	४७	४८	४९	५०

४.४.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध भएको बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति, प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजिगत	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	२५९	०	२५९	०	१०	१४९	१००	०
२०८३/८४	२७१	०	२७१	०	१५	१३६	१२०	०
२०८४/८५	२७६	०	२७६	०	२०	१२०	१३६	०

४.४.८ आयोजना/कार्यक्रमसंक्षिप्त विवरण

आयोजना तथा कार्यक्रमको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूललागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	महिला तथा लक्षित समुदाय आर्थिक सशक्तीकरण कार्यक्रम	विपन्न महिला अपांगता भएका व्यक्ति तथा प्रभावित परिवार, महिला सहकारीका सदस्यहरुको आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण गर्नु	सालवसाली	२००	विपन्न महिला, अपांगता भएका व्यक्ति, एकल महिला, दलित महिला समेत १०० जना स्वरोजगार तथा लाभान्वित हुनेछन् ।
२	बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक संरक्षण कार्यक्रम	बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिकको संरक्षण र सम्मान र सहभागितामा अभिवृद्धि गर्नु	सालवसाली	२००	वार्षिक २०० बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक प्रत्यक्ष लाभान्वित हुनेछन् ।
३	अपाङ्गता भएका व्यक्ति संरक्षण तथा सशक्तीकरण कार्यक्रम	वर्गीकृत परिचय पत्र, सहायक सामग्री र सचेतनामा अभिवृद्धि गर्नु	सालवसाली	२००	अपाङ्गता भएका सबैले अपाङ्गताको परिचय पत्र पाइ सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रममा समावेश भएका हुनेछन् ।
४	दलित, अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत र जनजाति उत्थान कार्यक्रम	दलित, अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत, जनजाति र यौनिक अल्पसंख्यकको अधिकार र संस्कृति संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्नु	सालवसाली	२००	दलित वर्गमा चेतना र संस्कृतिको जगेर्नामा अभिवृद्धि, सिमान्तकृत वर्गको सशक्तीकरणमा अभिवृद्धि हुनेछ ।
जम्मा				८०६	

४.४.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

गाउँपालिकामा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका क्षेत्रमा हालका दिनमा सकारात्मक प्रयास भए तापनि लक्षित वर्गको अवस्थामा अपेक्षाकृत सुधार हुन सकेको छैन । गाउँपालिकामा महिला, बालबालिका र लक्षित वर्गमैत्री पूर्वाधार, नीति, नियम र संरचनाको कमी रहेको छ । महिलामा बहुकार्य बोभको अवस्था कायमै छ । लक्षित वर्ग सशक्तीकरण, क्षमता विकास कार्यक्रम तथा उच्चाम व्यवसायमा उत्प्रेरण जगाउन नसक्दा उनीहरूको अवस्थामा आशातित् सुधार हुन सकेको छैन । लक्षित वर्गका लागि तर्जुमा गरिएका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनबाट अपेक्षित रूपमा प्रतिफल प्राप्त गर्न सकेका छैनन् । लक्षित वर्गमा स्वरोजगारीका अवसर तथा आत्म निर्भरतामा कमी रहेको छ । पिछडिएको वर्गमा कानून, मानवाधिकार तथा कर्तव्यको सम्बन्धमा जानकारीको कमी रहेको छ । आर्थिक, सामाजिक तथा राजनीतिक क्षेत्रमा लक्षित वर्गको अर्थपूर्ण सहभागितामा कमी नै रहेको छ ।

४.५ युवा, खेलकुद तथा नवप्रवर्द्धन

४.५.१ पृष्ठभूमि

यस गाउँपालिकाको जनसंख्याको संरचनामा आर्थिक उपार्जनका हिसाबले सक्रिय हुनसक्ने युवा जनशक्ती (१- ५९ वर्षसम्मको जनसंख्या)को अंश ५६.०७ प्रतिशत रहेको छ । बाँकी ४३.९३ प्रतिशत जनसंख्या १५ वर्षभन्दा कम र ६० वर्षभन्दा माथिको उमेर समूहको रहेको छ । आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्यामा पनि पुरुषको तुलनामा महिलाको संख्या बढी रहेको छ । गाउँपालिकाको बजार क्षेत्रमा पूर्वाधार तथा अवसरका हिसाबले पनि अध्ययन, व्यवसाय गर्न र खेलकुद गतिविधि सञ्चालन गर्न अनुकूल वातावरण रहेको छ । प्याराग्लाइडिङ, क्यान्योइङ, रक क्लाइम्बिङ, साइक्लिङजस्ता साहसिक खेलकुदको पनि उत्तिकै सम्भावना छ । अहिलेको आधुनिक प्रविधिको जमानामा उपलब्ध युवा जनशक्तिलाई तुलनात्मक लाभको क्षेत्रका रूपमा प्राथमिकतामा राखी सूचना प्रविधि (आईसीटी) सँग जोडेर आर्थिक विकास र सामाजिक रूपान्तरणको संवाहकका रूपमा स्थापित गर्ने अवसर रहेको छ ।

४.५.२ समस्या तथा चुनौति

वैदेशिक रोजगारी र विदेश अध्ययनका कारण युवाहरूको पलायन, खेलाडीको प्रतिस्पर्धी क्षमता अभिवृद्धिका लागि उपयुक्त नीति तथा स्रोतसाधनको कमी, दुर्बलको बढ्दो प्रवृत्ति र समसामयिक राजनीतिक परिवेश प्रति युवाहरूको बढ्दो वितृष्णा यस क्षेत्रका मुख्य समस्याहरू हुन् । युवाहरूमा बजार माग अनुसारको सीपको कमी, उद्यमशीलता र रोजगारीका अवसरहरू पर्याप्त नहुनु, आवश्यक सीप र तालिम बिना नै वैदेशिक रोजगारीमा जानु पर्ने बाध्यता, गाउँ पालिका सँग युवा परिचालनको लागि ठोस नीति र कार्यक्रम नहुनुले पनि युवा तथा खेलकुद क्षेत्रलाई स्थानीय विकासको मुलप्रवाहमा समाविष्ट गर्न चुनौती देखिएको छ । उच्च शिक्षाको लागि राजधानी लगायतका अन्य शहर र विदेश जानुपर्ने अवस्थाले पनि युवाहरूलाई सिर्जनशील कामको थालनीका लागि वातावरण निर्माण गर्नमा बाधा पुऱ्याईरहेको छ ।

४.५.३ सोच

“स्थानीय अर्थतन्त्रको मुख्य हिस्साका रूपमा स्थापित रोजगारमूलक उद्योग व्यवसाय”

४.५.४ उद्देश्य

१. गाउँ को समग्र विकासमा युवाहरूको अर्थपूर्ण सहभागिता वृद्धि गर्नु,
२. युवाहरूलाई उद्यमशील, व्यवसायिक र सिर्जनशील बनाउनु ।

४.५.५ रणनीतिहरू

१. गाउँपालिकाको नीति निर्माण, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रियामा युवाको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,
२. युवाहरूलाई उद्यमशील, व्यवसायीक र सिर्जनशील भई स्वरोजगार र आत्मनिर्भर बन्न क्षमता विकास तथा वित्तीय स्रोत साधनको पहुँचमा वृद्धि गर्ने,
३. युवाहरूको नेतृत्वमा खेलकुद गतिविधिहरूको वार्षिक क्यालेन्डर बनाएर नियमित रूपमा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।

४.५.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य

आवधिक योजना तथा युवा लक्ष्यत कार्यक्रमहरुको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष्य देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
गाउँपालिकाको निर्वाचित जनप्रतिनिधिमा युवा	प्रतिशत	२६	२६	२६	२६	२६
प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम प्राप्त युवा (वार्षिक)	संख्या	१००	११०	१२०	१३०	१४०
गाउँ पालिकामा सक्रिय युवा क्लब तथा युवा संजाल	संख्या	१४	१५	१६	१७	१८
पालिका स्तरीय खेलकुद मैदान/रंगशाला	संख्या	१	२	२	२	३
गाउँपालिकाले आयोजना गर्ने खेलकुद प्रतियोगिता (वार्षिक)	संख्या	१	१	२	२	२
सिर्जनशीलता र उद्यमशीलता प्रस्फुटन क्याम्प (वार्षिक)	पटक	०	०	१	१	२
युवा लक्ष्यत सिर्जनशीलता पुरस्कार	संख्या	०	०	०	१	१

४.५.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा युवा तथा खेलकुद उप-क्षेत्रको खर्च र सोको स्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजित	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	४३०२	१०६३	३२४०	०	२०	३९३७	३४५	०
२०८३/८४	४४९५	१११०	३३८५	०	२२	४११७	३५६	०
२०८४/८५	४५८२	११३२	३४५०	०	२४	४१९३	३६५	०

४.५.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि	कुल लागत (रु. हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	युवा सृजनशीलता तथा उद्यमशीलता विकास कार्यक्रम	युवाहरुमा सीप प्रदान, दक्षता र उद्यमशीलता विकास गरी स्वरोगारी अभिवृद्धि गर्नु	सालवसाली	२५४१	५ वडामा युवा क्लब/सञ्जाल मार्फत करिब १०० युवाहरुमा सिर्जनशीलता र उद्यमशीलता विकास भई स्वरोजगार हुनेछन्।
२.	खेलकुद विकास तथा खेलाडीको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	खेल पूर्वाधार विकास, खेलकुद प्रतियोगिता आयोजना र खेलाडीको क्षमता विकास गर्नु	सालवसाली	६८३८	२ खेल मैदानको स्तरोन्नती सम्पन्न भई खेल प्रशिक्षण र प्रतियोगिता नियमित रुपमा सञ्चालन हुनेछन्।
३.	संस्थागत क्षमता विकास कार्यक्रम	युवा तथा खेलकुद क्षेत्रको विकासका लागि गाउँपालिकाको क्षमता विकास गर्नु	सालवसाली	४०००	युवा तथा खेलकुद नीति, ऐन र कार्यविधि पारित भई कार्यान्वयनमा आउने र वार्षिक १ फल्यागशीप प्रतियोगिता सञ्चालन गर्ने।
	जम्मा			१३३७९	

४.५.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

युवाहरु सँग नविन विचार भए पनि त्यसलाई उद्यमशीलता र व्यवसायमा रुपान्तरण गर्न आवश्यक पूँजी नहुनुले पनि नवप्रवर्तनमा चुनौती थपेको छ। विदेशवाट फर्केका युवाहरुको सिप तथा अनुभवको उचित प्रयोग गरि उत्पादनमुलक कार्यमा लगाउनु, गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका पर्यटन लगायतका तुलनात्मक लाभका क्षेत्रमा युवाहरुलाई आकर्षित गरी यस्ता व्यवसाय सञ्चालनमा परिचालित गर्ने कार्य निकै चुनौतीपूर्ण छ।

परिच्छेद ५ : पूर्वाधार क्षेत्र

पूर्वाधार क्षेत्र अन्तर्गत आवास, भवन तथा शहरी विकास, सडक, पुल तथा यातायात, जलश्रोत विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा, सूचना तथा सञ्चार प्रविधि, विद्युतीय सुशासन लगायतका उपक्षेत्रहरूको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चुनौति, लक्ष, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा श्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम र पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्षहरू समावेश गरिएको छ ।

५.१ आवास, भवन तथा शहरी विकास

५.१.१ पृष्ठभूमि

मंगला गाउँपालिकाको समष्टिगत आर्थिक, सामाजिक विकास र सेवा सुविधा प्रवाह गर्न भौतिक पूर्वाधार विकास क्षेत्रको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ । भौतिक पूर्वाधार विकासले अन्तरआवद्धता, अन्तरसम्बन्ध विकासद्वारा, बजार सूचना, सेवा सुविधाको स्तर, पहुँच र उपयोग जस्ता विकास प्रतिफलको नतिजा हासिलमा प्रत्यक्ष योगदान गर्दछ । तर पूर्वाधार विकास र विस्तारबाट दिगो लाभ लिन पूर्वाधारको दिगो संचालनका साथसाथै वातावरणमा पर्ने नकारात्मक असरलाई न्यून गर्न संरक्षणका उपायहरू अवलम्बन गर्नु पर्दछ । गाउँपालिका बेनी दरबाङ्ग सडक पूर्वाधारसँग जोडिएको छ । सडकसँग जोडिएका बजारकेन्द्र तथा साना साना वस्तिहरूमा समेत पक्की भवन तथा आवास निर्माण गर्न थालिएका छन् । निजी तथा सार्वजनिक सबै प्रकारका भौतिक संरचना बालमैत्री, लैङ्गिक र अपाङ्गमैत्री निर्माण गर्न भवन निर्माण संहिता तथा निर्माण सम्बन्धी आधारभूत मापदण्ड बमोजिम कार्य गर्नुपर्ने देखिएको छ । यस गाउँपालिकामा सबै नागरिकको लागि गुणस्तर शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी तथा सुरक्षित आवास र बजार विकास तथा विस्तारको प्रत्याभूति दिलाउँदै, अन्य शहरी व्यवस्थापनका आधारभूत सिद्धान्तहरूलाई आत्मसाथ गरी दिगो विकासको लक्ष ११ हाँसिल गर्न, गरीबी घटाउन गाउँपालिकाले आर्थिक सामाजिक विकासको क्षेत्रमा टेवा दिन सुरक्षित आवास तथा शहरी विकासलाई उच्च प्राथमिकतामा राखी काम गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

सेवा, सुविधा, सडक संजाल तथा यातायातको सुविधाले गर्दा मंगला गाउँपालिका वरिपरि आवास तथा भवन निर्माण अनि बसाइसराई गर्ने प्रक्रिया बढ्दै जाँदा भवन निर्माण कार्यले समेटेको वा ओगटेको जमिनको हिस्सा विस्तार हुँदै गएको देखिन्छ । मंगला गाउँपालिकामा ९५ प्रतिशत नागरिकको आफ्नै घर छ भने ५ प्रतिशत भूमिहीन तथा सुकुम्बासी श्रमगरी खाने छन् । बजार केन्द्रहरू साना छन् । आधुनिक (सिमेन्ट तथा कंक्रीटबाट निर्मित) घरहरूको बाहुल्यता बढ्न थालेको छ । ग्रामीण वस्तिहरूमा भने भूकम्पबाट असुरक्षित रहेका ढुङ्गा-माटोका घरको संख्या धेरै नै छन् ।

५.१.२ समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकाको अधिकांश क्षेत्र पूर्वाधार विकासको क्षेत्रमा पछाडि परेको छ । अधिकांश वस्ती कुनाकाप्चा, पाखापखेरा र भौगोलिक हिसाबले विकट स्थानमा छरिएर रहेका छन् । यस्ता विकट गाउँहरूमा बसोबास गर्ने जनसंख्यालाई गाउँपालिकामा हुनुपर्ने आधारभूत शहरी सेवा सुविधा प्रदान गर्न, आवास तथा भवन निर्माण कार्यको व्यवस्था मिलाउन, सडक पूर्वाधारलाई व्यवस्थित गर्न, वस्तीहरूलाई विपद्को जोखिमबाट जोगाउन, विपद् आइलागेको अवस्थामा उद्धार, राहत तथा प्रतिकार्य गर्न सहज बनाउँदै सुरक्षित आवास, बजारको व्यवस्था र सहज जीवनयापनको प्रत्याभूति दिने कार्य अत्यन्तै चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

५.१.३ सोच

“सुरक्षित भवन, आवास तथा विपद् उत्थानशिल शहरीकरण”

५.१.४ उद्देश्य

१. सबैको लागि उपयुक्त, सुरक्षित तथा एकीकृत बस्ती तथा आवासको विकास गर्ने
२. ग्रामीण क्षेत्रका बजार उन्मुख क्षेत्रमा शहरी पूर्वाधारको विकास गर्ने
३. यातायात, बजार एवं आधारभूत सविधाको स्तर वृद्धि गर्ने
४. विद्युतको सहज आपूर्ति तथा निर्यात व्यवस्थापन र वैकल्पिक/नवीकरणीय उर्जा प्रवर्द्धन तथा विस्तार गर्ने

५.१.५ रणनीति

५. शहरीकरणको चापबाट अव्यवस्थित हुँदै गएका क्षेत्रहरूलाई नियन्त्रित तथा व्यवस्थित गर्नु
६. भवन निर्माण तथा बस्ती विकासलाई व्यवस्थित, सुरक्षित, उत्थानशील बनाउनु ।

५.१.५ रणनीति

७. गाउँपालिकाको विस्तारित क्षेत्रको गुर्योजना निर्माण कार्य सम्पन्न गरी तुरुन्त कार्यान्वयनमा अघि बढाउने
८. प्रदेश सरकारसँग सहकार्यमा गाउँपालिका क्षेत्रका सडकहरू तथा प्रत्येक घरधुरीको नम्बरिङ्ग गरी मेट्रिक ठेगाना प्रणाली लागू गर्ने
९. गाउँपालिकाको आफ्नै भवन निर्माण गर्ने ।
१०. अव्यवस्थित जग्गा प्लटिङ्ग, बसोबास र सडक खोल्ने कार्यलाई निरुत्साहित गर्ने ।
११. भूकम्प प्रतिरोधी घर निर्माणका लागि प्राविधिक तथा डकर्मीको क्षमता विकास तथा समुदायमा जनचेतनाका कार्यक्रम संचालन गर्न विभिन्न संस्थाहरूसँग सहकार्य गर्दै तालिम प्राप्त डकर्मीहरूबाट मात्र घर निर्माण गर्ने व्यवस्था गर्ने
१२. सडकको छेउमा रहेका रुखहरूलाई छटान तथा सजावटका कार्य गर्दै सडक सौन्दर्य प्रवर्द्धन गर्ने
१३. सडक बत्ति लगायत शहरी सौन्दर्य व्यवस्थापनमा प्रहरी, टोल विकास संस्था र निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गर्ने

५.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८२/ ८३	२०८३/ ८४	२०८४/ ८५
भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि अनुसार बनेका आवासीय भवन	प्रतिशत	४	१०	१५	१७	१९
अव्यवस्थित तथा सुकुम्बासी बस्तीहरूमा बसोबास गर्ने घरपरिवार	संख्या	१५	१५	१२	१०	८
फुस वा खरले छाएको घरमा बसोबास गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	५	४	३	२	०

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८२/ ८३	२०८३/ ८४	२०८४/ ८५
भवन निर्माण मापदण्ड अनुसार नक्सा पारित गरेर निर्माण भएका घर (वार्षिक)	संख्या	१०	१२	१७	२०	२५
मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका वडा कार्यालय, विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाका भवन	प्रतिशत	९०	९५	१००	१००	१००
गाउँपालिकाको प्रशासनिक भवन	संख्या	०	०	०	१	१

५.१.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध गराएको बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा आवास, भवन तथा शहरी विकास उप-क्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तपशिल अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजिगत	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजश्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	५५७८५	०	५६५८५	०	२००	४६८२०	८७६५	०
२०८३/८४	५८२९०	०	५९१२६	०	२३४	४८१८०	९८७६	०
२०८४/८५	५९४०९	०	६०२६९	०	२५६	४९२७७	९८७६	०

५.१.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

प्रस्ताव गरिएका कार्यक्रमहरू तथा तयारीको चरणमा रहेका आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत र अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र. सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	उद्देश्य	अवधि	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	गाउँपालिकाको प्रशासकीय भवन निर्माण	सुविधा सम्पन्न भवन निर्माण गरी एकीकृत रूपमा सेवा प्रवाह गर्नु	२०८२/८३ देखि ०८३/८४ सम्म	७३४८५	बेसमेन्ट पार्किङ सहितको सुविधा सम्पन्न भवन निर्माण हुनेछ ।
२	आवास, भवन तथा शहरी विकास अन्य कार्यक्रम	भवन, आवास, बस्ती तथा शहरी विकासलाई सुव्यस्थित बनाउनु	सालबसाली	१०००००	आवास, भवन तथा शहरी विकास सम्बन्धी सेवा सुचारु हुनेछ ।
जम्मा				१७३४८५	

५.१.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

सडक तथा भवनको मापदण्ड तयार हुनेछ। भूउपयोग, आवास, वस्ती विकास तथा भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्डको परिपालनामा अभिवृद्धि हुनेछ। भूस्वरूपमा परिवर्तन हुने, शहरीकरणका कारण फोहोरमैला विसर्जन र वातावरणीय ह्रासमा वृद्धि भई गाउँपालिका क्षेत्रको सुन्दरता, हरियाली र स्वच्छतामा ह्रास आउने जोखिम रहेकोछ।

५.२ सडक तथा यातायात

५.२.१ पृष्ठभूमि

यस गाउँपालिकाक्षेत्र भित्र २५० कि.मी. मौसमी सडक छ। कालोपत्रे सडक ५.६ कि.मी. मात्र छ। अधिकांश सडक धुले सडक छन्। गाउँपालिकाको ५ वटै वडाका वडा केन्द्रहरू कच्ची सडकको संजालमा जोडिएको छ। सडक पूर्वाधार विकास गर्न गाउँपालिकाले सडक यातायात गुरुयोजना तयार गरी सडकको नामाकरण र मापदण्ड तयार गरेको अवस्था छ। गाउँपालिका भित्रका बावियाचौर, भाक्रिपानि, पखरे, छिसवाङ्ग, लगायतका प्रमुख वस्तीहरू सबै धुले सडकद्वारा जोडिएका छन्। यहाँको स्थानीय सडकमा दैनिक करिब ५० वटा निजी, सार्वजनिक भाडाका यातायात, मालबाहक सवारी साधन संचालनमा रहेका छन्।

आधुनिक प्रविधि (मेशिन, औजार, उपकरण), कच्चा पदार्थ, कृषि Pocket Area मा पुर्‍याउन तथा उत्पादित वस्तु बजारसम्म लैजान सडक यातायातले सहज गराउदछ। सडक यातायातको सुविधा भएमा दिगो विकासको लक्ष ९ हाँसिल गर्न सकिन्छ। २५० कि.मी. मौसमी सडक मध्ये १२ महिना ९० प्रतिशत सडकमा यातायातका साधन चल्ने गर्दछन्। गाउँपालिकाले वार्षिक ९० कि.मी.यसमा १० कि.मि.सडक स्तरोन्नती गर्ने गरेको छ।

सडक यातायातको सुविधाले गर्दा कृषि पेशालाई व्यवसायिकरण गरी ठूलो मात्रामा कृषि उत्पादन र बजारीकरण गर्न सकिन्छ।

५.२.२ समस्या तथा चुनौती

अधिकांश ग्रामीण क्षेत्रले ओगटेको यस गाउँपालिकामा छरिएर रहेका वस्ती भएकाले सडक निर्माण कार्यमा अपेक्षित रूपमा उपलब्धी हासिल हुन सकेको छैन। पूर्वाधार विकासमा पछाडि परेको अवस्था छ। सबै वडाहरूमा सडक पुगे पनि सडकको गुणस्तर राम्रो नभएकोले यातायातका साधनहरूको नियमित संचालन हुन सकेका छैनन्। धुलाम्मे कच्ची सडकमा यातायातका साधनहरू चल्दा यात्रा गर्ने जनताको जीवन जोखिमपूर्ण रहेको अवस्था देखिन्छ। यस गाउँपालिकामा २७ वटा भोलुङ्गे पुल रहेका छन् भने ४ वटा पक्की पुल निर्माण गरी सडक यातायातको सेवा विस्तार गर्ने प्रयास हुँदै छ। सडक यातायातको विस्तारको लागि प्रमुख विषय भनेको श्रोत नै हो। श्रोतको अभाव र कठिन् भौगोलिक अवस्थाले गर्दा गुणस्तर सडक छिटो निर्माण गर्ने कार्य खर्चिलो र चुनौतीपूर्ण रहेको छ। आन्तरिक राजस्व कम संकलन हुने र संघ तथा प्रदेश सरकारको अनुदान सहयोगले मात्र भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्न कठिन् हुने भएकोले भौतिक पूर्वाधार विकासको क्षेत्रमा अगाडि बढ्न समस्या तथा चुनौती रहेको छ।

५.२.३ सोच

“सुरक्षित सडक र वातावरणमैत्री यातायात प्रणाली”

५.२.४ उद्देश्य

१. उपभोक्तामैत्री, दिगो र गुणस्तरीय सडक पूर्वाधार निर्माण गर्नु।
२. एकीकृत शहरी विकास तथा नगर यातायात प्रणाली विकास गर्नु।

५.२.५ रणनीति

१. गाउँपालिकाका सडक र खोलाको नक्साङ्कन गरी क्षेत्राधिकार एकिन गरी संरक्षण गर्ने
२. गाउँपालिकाको क्षेत्र भित्र पर्ने सहायक राजमार्गको नक्साङ्कन सम्पन्न गरी थप व्यवस्थापनको लागि प्रदेश सरकार र संघीय सरकारसँग सहकार्य गर्ने
३. गाउँपालिकाका सडकमा देखा पर्ने खाल्डाखुल्टी छिटो छरितो मर्मत गर्ने व्यवस्था गरी यातायात सहजता कायम गर्ने
४. पूर्वाधार निर्माणका लागि विकास साभेदारहरूसँग समन्वय तथा सहकार्य गर्ने
५. पूर्वाधार निर्माणमा सङ्घीय तथा प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गर्ने
६. छिमेकी स्थानीय सरकारहरूसँग सहकार्य गर्ने
७. जलवायु परिवर्तन तथा वातावरणमैत्री यातायात प्रणालीको विकास गर्ने दिगो र सुरक्षित सडक सञ्जाल विस्तारका लागि संघ तथा प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गर्ने
८. पहाडी भूभाग भएको हुनाले कालोपत्रे कडक भन्दा ढलानी सडक निर्माण कार्यलाई बढावा दिने

५.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८२/ ८३	२०८३/ ८४	२०८४/ ८५
कुल सडकमध्ये १२ महिना यातायात सञ्चालन हुने सडक	प्रतिशत	८५	९०	९२	९४	९६
सडक घनत्व (कालोपत्रे र ग्राभेल मात्र)	कि.मि.	२.५	३.६	७	९	११
वार्षिक सडक स्तरोन्नती	कि.मि.	१५०	२००	२२०	२२५	२३०
व्यवस्थित बसपार्क	संख्या	०	०	०		१
छ	संख्या	३	४	५	५	५
मोटर्रेवल पुल (थप)	संख्या	४	१	१	१	१
गाउँबस चल्ने रुट	संख्या	६	६	६	६	७

५.२.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा सडक तथा यातायात उपक्षेत्रको खर्च र सो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजित	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	९३६६६	०	९३६६६	०	५००	७७९६६	९६०००	०
२०८३/८४	९७८७९	०	९७८७९	०	५००	८२३७९	९५०००	०
२०८४/८५	९९७५०	०	९९७५०	०	५००	८४२५०	९५०००	०

५.२.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

यो उपक्षेत्रका लागि प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत र अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण तपशिल अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र. सं.	आयोजना/कार्यक्रम वा उपक्षेत्र	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	सडक सञ्जाल स्तरोन्नती आयोजना	यातायात सुविधा थप सहज र सुरक्षित बनाउनु	सालबसाली	१९००००	थप १० कि.मि.सडक स्तरोन्नती(कालोपत्रे, ढलान र ग्राभेल)हुनेछ ।
२	सडक बाहेकका यातायात पूर्वाधार (बसपार्क, बसस्टेशन) निर्माण तथा स्तरोन्नती आयोजना	गाउँ यातायात सञ्जाल व्यवस्थित र सहज बनाउनु	सालबसाली	५००००	१ बसपार्क र ५ बसस्टेशन निर्माण/स्तरोन्नती हुनेछन् ।
३	पुल तथा कल्भर्ट निर्माण आयोजना	१२ महिना यातायात चल्ने गरि सडक व्यवस्थित गर्नु	सालबसाली	४००००	१ मोटरेवल पुल र ५ कल्भर्ट निर्माण हुने ।
४	सडक, पुल तथा नाला निर्माण र मर्मतसंभार कार्यक्रम	यातायात सुविधा व्यवस्थित, नियमित र सहज बनाउनु	सालबसाली	११२८८	सडक, पुल तथा नालाको नियमित मर्मत संभार भई यातायात सेवा सहज हुनेछ ।
जम्मा				२९१२८८	

५.२.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

यस उपक्षेत्रका आयोजना तथा कार्यक्रमहरु संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहको सामाजिकस्थिता, समन्वय र सहकार्यमा छनौट, विकास र कार्यान्वयन गर्नु पर्ने हुन्छ । गाउँपालिकाको आवश्यकतालाई मध्यनजर गरी विस्तृत आयोजना प्रस्ताव गरेर प्राथमिकताका आधार बहुवर्षीय रुपमा कार्यान्वयनका लागि बजेट विनियोजन भैकन कार्यान्वयन हुनेछन् । यद्यपी, संभाव्यता तथा वातावरणीय अध्ययन भएका आयोजना तथा कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिई उपभोक्ता तथा सरोकारवालाको सहभागितामा आयोजना व्यवस्थापन गर्न नसकिएमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुने जोखिम रहन्छ । त्यस्तै गरी, भैरहेका सडकहरु विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन नबनाई सडक निर्माण गरिएका कच्ची सडक भएकाले नियमित यातायात सेवा सञ्चालनमा चुनौती तथा जोखिम रहेको छ ।

५.३ जलश्रोत, विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा

५.३.१ पृष्ठभूमि

गाउँपालिका भएर बग्ने म्याग्दी नदीका अलवा भएका अन्य मुख्य पानीका श्रोतहरूमा अर्मन खोला, हिलवाङ्ग खोला, खोप्टी खोला, दुःखु खोला, भाईवाङ्ग खोला, नेवारे खोला, अर्जे खोला, अँधेरी खोला, घट्टे खोला, बराहथान खोला, छरबोट खोला, रातो खोला प्रमूख हुन्। नदीनाला, खोलाहरू तथा प्रसस्तै पहाड र खोल्साहरू भएको गाउँपालिकामा जलविद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जाको सम्भावना रहेको देखिन्छ। यस गाउँपालिकाको ९८ प्रतिशत घरपरिवारले राष्ट्रिय प्रसारण लाईनबाट वितरित विद्युत सेवा उपयोग गरिरहेको देखिन्छ। ६४ प्रतिशत घरपरिवारले खाना तथा अन्य प्रयोजनको लागि दाउरा पनि प्रयोग गर्दै आएका छन्। खाना पकाउन तथा पानी तताउन विद्युत शक्तिको प्रयोग गर्ने परिवार २० प्रतिशत रहेको छ। साथै यहाँका ३० प्रतिशत घरमा सोलार प्रणाली र करिब १ प्रतिशत घरधुरीमा अन्य उर्जाको प्रयोग भएको देखिन्छ। म्याग्दी नदी तथा अन्य खोलाहरूमा जलविद्युतको सम्भावना भएतापनि केन्द्रीय प्रसारणबाट उपलब्ध विजुली नै प्रयाप्त भएकोले आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्र १ मेगावाट सम्मको विजुली उत्पादन गर्ने कार्य गाउँपालिकाको प्राथमिकतामा परेको छैन।

५.३.२ समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकाको लगभग सबै घरपरिवारमा विद्युतीकरण भैसकेता पनि ट्रान्सफर्मर कमजोर हुनाले बेला बेलामा विद्युत आपूर्ति बन्द हुने गरेको छ। यसले गर्दा विद्युत आपूर्ति लामो समयसम्म पनि अवरुद्ध हुनगै अध्यारोमा बस्नु पर्ने बाध्यता रहेको छ। सार्वजनिक निजी साभेदारीको मान्यताको आधारमा निजी क्षेत्रमा उपलब्ध साधन श्रोत तथा प्रविधिलाई आकर्षित गर्दै आयोजनाहरू बनाएर राजस्वमा वृद्धि गर्दै दिगो अर्थतन्त्रको आधारशिला तयार गर्ने, ईन्धन प्रयोगको ढाँचामा परिवर्तन गर्दै एलपी ग्याँस र पेट्रोलियम पदार्थलाई विद्युतले प्रतिस्थापन गरी ईन्धन आयात घटाउने र विद्युतको आन्तरिक खपत बढाउने, बत्ती बाल्न निर्माण गरिएका पुराना वितरण प्रणाली (वितरण लाइन तथा विद्युत मिटर) लाई खाना पकाउने, प्रयोग गराउने कार्य समस्या तथा चुनौतीका रूपमा रहेका छन्।

५.३.३ सोच

“समाजसँग विज्ञान र उत्पादनसँग प्रविधि तथा नवप्रवर्तन उर्जाको उत्पादन” .

३.४ उद्देश्य

१. विद्युत आपूर्तिलाई दिगो र भरपर्दो बनाउने
२. ग्रामीण विद्युतीकरणमा वैकल्पिक उर्जाको प्रयोग बढाउने
३. खाना पकाउने कार्यमा नवीकरणीय उर्जाको उपलब्धता वृद्धि गराउने
४. विद्युतको सहज आपूर्ति र वैकल्पिक/नवीकरणीय उर्जा प्रवर्द्धन तथा विस्तार गर्ने

५.३.५ रणनीति

५. गाउँपालिकाको सबै क्षेत्रमा माग अनुसारको विद्युत उपलब्ध गराउने
६. पारिवारिक तथा व्यवसायिक क्षेत्रमा नवीकरणीय (जलविद्युत) उर्जाको खपत अभिवृद्धि गर्ने
७. ग्रामीण क्षेत्रहरूमा वैकल्पिक ऊर्जा (स्वच्छ तथा जैविक) प्रयोग बढाई खनिज इन्धनमाथिको निर्भरता कम गर्ने
८. जलस्रोत व्यवस्थापन, जलविद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा उत्पादन बढाउन संघ र प्रदेश सरकारका सम्बन्धित निकायहरूसँग सहकार्य गर्ने।

५.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

गाउँपालिकाको आवधिक योजना तथा आगामी ३ वर्षका लागि प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार गरिएको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
ग्रिडको विद्युत्मा पहुँच भएका जनसंख्याको अनुपात	प्रतिशत	९६	९८	९९	१००	१००
खाना पकाउन प्राथमिक ऊर्जाको रूपमा दाउरा प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	६८	६४	६०	५८	५५
खाना पकाउन र पानी तताउन ग्यास प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	४०	३८	३६	३४	३३
खाना पकाउन र पानी तताउन विद्युत प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	२०	२४	२८	३२	३४
विद्युतबाट चल्ने सवारी साधन	प्रतिशत	०	०	०.५०	०.८०	१.००

५.३.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको उद्देश्य र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजित	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजश्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	४००	३५०	५०	०	४०	२३७	१२३	०
२०८३/८४	४१८	३६६	५२	०	५४	२४१	१२३	०
२०८४/८५	४२६	३७३	५३	०	५३	२३०	१४३	०

५.३.८ आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजारमा)	नतिजा अपेक्षित
१	सघन विद्युतीकरण प्रवर्द्धन र उज्यालो गाउँ कार्यक्रम	नविकरणीय उर्जा (जलविद्युत) को पहुँच विस्तार र खपत वृद्धि गर्नु ।	सालबसाली	६००	ग्रिडको विद्युतमा पहुँच वृद्धि भई विद्युत खपत २० % ले वृद्धि हुनेछ ।
२	घरयासी, व्यवसायिक र सवारी साधनमा स्वच्छ उर्जा (विद्युत) उपयोग प्रवर्द्धन कार्यक्रम	कार्बन उत्सर्जन घटाउनु र दाउरा तथा खनिज इन्धन माथिको निर्भरता कम गर्नु ।	सालबसाली	६४४	कार्बन उत्सर्जन र पेट्रोलीयम पदार्थको खपत १०% ले कम हुनेछ ।
	जम्मा			१२४४	

५.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

उपलब्ध भएका प्रविधिको प्रयोग, जग्गा प्राप्ति, बजेटको सुनिश्चिता, नदीजन्य निर्माण सामग्रीको सहज उपलब्धता, मानव संसाधन उपलब्ध भएमा र विपद तथा अन्य विवादको कारण आयोजनाहरूको लागत बढन नगएमा उल्लिखित उपलब्धि हाँसिल हुन सक्ने देखिन्छ। अन्यथा योजनाको लक्ष तथा उद्देश्य प्राप्त नहुने जोखिम रहन सक्छ।

५.४ सूचना सञ्चार तथा प्रविधि

५.४.१ पृष्ठभूमि

सूचना तथा सञ्चार प्रविधि अन्तर्गत पालिका क्षेत्रमा रहेका स्कूलहरूमा डाटाबाट ईन्टरनेट, ईमेल चलाउन सक्ने अवस्था छ भने गाउँपालिका र वडाकार्यालयहरूमा WiFi बाट ईमेल ईन्टरनेट चलाउने सुविधा रहेको छ। गाउँपालिका क्षेत्रमा पत्रपत्रिका, रेडियो, एफएम, संचार छापाखाना संचालन भएको अवस्था छैन। गाउँपालिकाको आधिकारिक सूचना प्रवाहको लागि वेबसाईट सेवाको सुविधा भए पनि सो सेवामा सबै नागरिकको पहुँच पुर्‍याउन कठिन छ। ईन्टरनेट सुविधाको सन्दर्भमा नेपाल दूरसञ्चार कम्पनीका साथै एनसेल कम्पनीको मोबाईल सेवाको पहुँच रहेको छ। रेडियो नेपाल, कान्तिपुर एफ.एम. लगायतका स्थानीय एफ एम अन्य सञ्चारका माध्यमहरू गाउँपालिका क्षेत्रमा सिधै सुन्न सकिन्छ। समयको विकासक्रमसँगै सूचना प्रविधिको उपयोग र महत्व निरन्तर, व्यापक र बहुउपयोगी हुँदै गएको हुँदा सेवा प्रविधिलाई छिटो छरितो बनाउन मात्र नभई परम्परागत अर्थतन्त्रलाई ज्ञानमा आधारित र आधुनिक बनाउन सूचना र प्रविधिको प्रयोगमा ठूलो लगानी गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ।

नेपालको संविधान २०७२ ले पूर्णप्रेस स्वतन्त्रता, प्रकाशन, प्रसारण स्वतन्त्रता, सञ्चार एवं सूचनाको हकलाई मौलिक हकको रूपमा उल्लेख गरेको छ। साथै प्रदेश सरकारको अधिकार सूचीमा पनि समेटिएको छ। प्रदेश सरकारको कार्य विभाजन नियमावलीमा पनि सूचना तथा सञ्चार सम्बन्धी जिम्मेवारीहरू विस्तृत रूपमा उल्लेख गरिएको छ। सूचना तथा संचारमा पहुँचको अवस्था विश्लेषण गर्दा मंगला गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने ९८.८० प्रतिशतसँग मोबाइल फोनको नेटवर्कमा आवद्ध रहेको पाईन्छ। फोन बाहेक इमेल तथा इन्टरनेट लगायत आधुनिक संचार सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने जनसंख्याको अनुपात ०.२७ प्रतिशत रहेको छ। गाउँपालिकामा मोबाइल फोनको समेत पहुँच नभएका घरपरिवार १.२० प्रतिशत रहेको छ। ईमेल तथा इन्टरनेट, पत्रपत्रिका लगायत आधुनिक संचार तथा सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने जनसंख्याको अनुपात न्यून रहेको छ।

५.४.२ समस्या तथा चुनौती

ईन्टरनेटको प्रयोग तीव्र गतिमा बढ्दै गएकोले साइबर सुरक्षाका लागि संस्थागत र प्राविधिक जनशक्तिको अभाव हुनुका साथै नीति निर्माण तहमा यस सम्बन्धी ज्ञान र सोचको कमी रहेको छ। सञ्चार संस्थाहरू सङ्ख्यात्मक रूपमा वृद्धि भए पनि तदनुरूप गुणात्मक विकास हुन सकेको छैन। शिक्षा क्षेत्रमा भर्चुअल/दूर कक्षा, स्वास्थ्य क्षेत्रमा टेलिमेडिसिन, कृषि क्षेत्रमा मौसम पूर्वानुमान तथा बजार मूल्य, सुरक्षाका क्षेत्रमा सिसी टिभी, पर्यटन प्रवर्द्धनका क्षेत्रमा प्रचार-प्रसार, विपद व्यवस्थापनका क्षेत्रमा पूर्वसूचना प्रणाली आदि माध्यमबाट सूचना प्रविधिलाई समाज र सिङ्गो सभ्यताको स्तरोन्नती र उत्थानशीलता वृद्धिमा उपयोग गर्न सकिने भएकाले त्यस अनुरूप सोच, लक्ष तथा कार्यान्वयन योजना एवं लगानी जुटाएर काम गर्न समस्या तथा चुनौती भएको देखिन्छ।

५.४.३ सोच

“सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विस्तार, विकसित मंगला गाउँपालिकाको बलियो आधार”

५.४.४ उद्देश्य

१. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई सर्वसुलभ, भरपर्दो र गुणस्तरीय बनाउने
२. गाउँपालिकाको सेवा प्रवाहलाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमैत्री बनाउने

५.४.५ रणनीति

१. गाउँपालिकाको साइबर सुरक्षाको सुदृढीकरण तथा सूचना प्रविधि क्षेत्रको प्रवर्द्धन गरी समग्र नगरपालिकाको उत्पादकत्व वृद्धिमा टेवा पुऱ्याउने
२. सूचना प्रविधिका लागि आवश्यक लगानी सुनिश्चित गर्ने
३. एकद्वार सूचना व्यवस्थापन प्रणाली स्थापित गर्दै गाउँपालिकाको एकिकृत गतिविधि समेटिएका श्रव्य-दृश्य सामाग्रीहरू विभिन्न छाप्रा तथा विद्युतीय सञ्चार माध्यमबाट उत्पादन प्रकाशन तथा प्रसारण गरी सूचनाको हकको प्रचलनलाई थप व्यवस्थित गराउने
४. सबै शाखा तथा वडा कार्यालयबाट विद्युतिय पत्राचारलाई लागू गर्दै क्रमशः विद्युतीय सुशासनको अवधारणा अनुसार कार्य अधि बढाउने । कार्यालयका नियमित बैठक गोष्ठी तालिममा विशेषज्ञ सेवाको प्रयोग गर्न तथा भौगोलिक दुरी कम गर्दै लागत कटौती गर्नका लागि अनलाईन प्रणालीको प्रयोग बढाउँदै जाने
५. शिक्षा, स्वास्थ्यलगायत कृषि, पशुपालन, उद्योग व्यवसाय र सामाजिक, भौतिक क्षेत्रमा समेत सूचना प्रविधिको उपयोग र प्रभावकारिता बढाउँदै लैजाने गाउँपालिकाको सबै सेवा प्रवाहमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगलाई प्राथमिकता दिने

५.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

यस उपक्षेत्रका लागि आगामी तीन आर्थिक वर्षको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
ब्रोड ब्याण्ड इन्टरनेट सेवाको पहुँच पुगेका घरपरिवार	प्रतिशत	५०	५५	६०	६५	७०
ब्रोड ब्याण्ड इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध वडा कार्यालय, स्वास्थ्य संस्था र विद्यालय	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००

५.४.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन र प्रस्तावित कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरणका आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजित	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजश्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	४००	३५०	५०	०	५६	४४	३००	०
२०८३/८४	४१८	३६६	५२	०	५७	६१	३००	०
२०८४/८५	४२६	३७३	५३	०	८७	३९	३००	०

५.४.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

यस उपक्षेत्रको प्रमुख कार्यक्रम निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमैत्री शासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	विद्युतीय सुशासन प्रवर्द्धन गर्नु	सालवसाली	१२४४	कार्यपालिका कार्यालय, विषयगत शाखा, वडा कार्यालय, विद्यालयहरूमा विद्युतीय सुशासनको अभ्यास सुरु हुनेछ ।
जम्मा				१२४४	

५.४.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वअनुमान

सूचना तथा सञ्चारका सन्दर्भमा कुरा गर्दा सञ्चार माध्यमहरूलाई ग्रामीण वस्तीहरूसम्म विस्तार गर्नु प्रमुख चुनौती रहेको छ । नेपाल टेलिकमले पाँचौ पुस्ताको ईन्टरनेट प्रविधि उपलब्ध गराइसकेको अवस्थामा मंगला गाउँपालिकामा तेश्रो पुस्ता मात्र रहेकोले मुख्य शहरमा पाइरहेको सुविधा प्राप्त गर्न चुनौती रहेको छ । गाउँपालिका भित्रका पर्यटकीय क्षेत्रहरूमा अप्टिकल फाईबर मार्फत ईन्टरनेट सुविधा पुऱ्याउनु चुनौतिपूर्ण रहेको छ ।

परिच्छेद ६ : वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

यसमा वनजंगल, हरियाली पार्क, भूसंरक्षण, नदी नियन्त्रण; वातावरण संक्षण, फोहोरमैला व्यवस्थापन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण, विपद व्यवस्थापन तथा जलवायु अनुकूलन जस्ता उपक्षेत्रहरूको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चुनौती, लक्ष, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा श्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम, पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्षहरू समावेश गरिएको छ।

६.१ वन, पार्क हरियाली, भूसंरक्षण तथा नदी नियन्त्रण

६.१.१ पृष्ठभूमि

गाउँपालिकाले गाउँपालिकाको केन्द्र वावियाचौरमा एक आकर्षक मंगला इन्द्रेणी पार्क निर्माण गरेको छ। यस गाउँपालिकामा कूल ३३ वटा सामुदायिक वनहरू रहेकोमा ३३ वटाले नै नियमित रुपमा नवीकरण गरिएका छन्। यी सामुदायिक वनहरूमा ८८४ घरधुरी आवद्ध रहेका छन्। समुदायले नै वनको उचित संरक्षण तथा उपयोग गर्ने गरी नेपाल सरकारको राष्ट्रिय नीति अनुरूप यस्ता वनहरू समुदायलाई हस्तान्तरण गरिएको छ। समुदायमा हस्तान्तरण भएपछि वन संरक्षणमा राम्रो प्रगति भएको तर त्यसबाट लिन सकिने उच्चतम लाभ लिन नसकिएका नागरिकहरूको अनुभव रहेको छ। कतिपय अवस्थामा संरक्षण गर्ने समुदायले आफूलाई चाहिने वन पैदावर प्राप्त गर्न पनि पूर्वस्वकृति लिनुपर्नेमा भने मानिसहरूको गुनासो रहेको छ। त्यस्ता वनबाट सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिहरूले पनि खासै ठूलो आम्दानी गर्न नसकेको हुनाले सामुदायिक वनको आयबाट गाउँपालिकाले प्राप्त गर्ने वन रोयल्टी वापतको रकम पनि हालसम्म प्राप्त हुन नसकेको अवस्था छ। उपभोक्ता समितिका सदस्यहरू भने त्यसबाट प्राप्त गर्न सकिने घाँस दाउराबाट लाभान्वित भएका छन्।

प्राकृतिक रुपमा रहेका जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वन पैदावारको संकलनबाट गरीब, महिला तथा पिछडिएका वर्ग हरू लाभान्वित हुनसक्ने वातावरण निर्माण गरी गरीबी न्यूनीकरण गर्नका लागि यस क्षेत्रको प्राथमिकताका साथ व्यवस्थापन गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ। यस गाउँ पालिका पहाडी भागमा रहेको गाउँ पालिका भएकोले भूक्षयको समस्या यहाँ व्यापक रुपमा रहेको छ। मंगला गाउँपालिकाको धेरैजसो भाग पहाडी भिरालो भू-बनोट भएको र अव्यवस्थित तथा अवैज्ञानिक तरिकाले निर्माण गरिएका ग्रामीण सडकहरूको कारण केही क्षेत्रहरू भू-क्षयको उच्च जोखिममा रहेका छन्। प्राकृतिक रुपमा पनि वर्षायाममा खोलाहरूमा आउने बाढीका कारण पनि भू-क्षयको जोखिम बढाएका छन्। गाउँ पालिका क्षेत्रभित्र भू-क्षयको उच्च जोखिम भएका स्थानहरूको पहिचान गरि सम्भावित रोकथामका उपायहरू अवलम्बन गरिएको छ।

६.१.२ समस्या तथा चुनौती

उत्पादनशील वनलाई वैज्ञानिक व्यवस्थापन गरि पूर्ण क्षमतामा उपयोग गर्न नसकिएको, वन तथा हरियाली संरक्षणमा गाउँपालिकाको लगानीको अभाव रहेको, अव्यवस्थित भौतिक संरचनाका कारण वन क्षेत्रको अतिक्रमण, विनास र क्षयीकरण हुने गरेको यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन। त्यसैगरी, जलाधार क्षेत्रका स्रोतहरूको क्षयीकरण भएको, बढ्दो वातावरणीय प्रदूषण तथा जलवायु परिवर्तनका असरहरूको यथोचित सवोधन हुन नसकेको तथा बढ्दो मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व र यसको व्यवस्थापनमा रहेको कठिनाई समेत समस्याका रुपमा रहेका छन्। जडीबुटी खेती, संकलन तथा वैज्ञानिक व्यवस्थापनका विषयमा पर्याप्त अनुसन्धान तथा प्रयोगलाई प्राथमिकता नदिनु, दुर्लभ र उच्च मूल्यका जडीबुटीको निजी क्षेत्रमा खेती गर्ने अभ्यास नहुनु आदि पनि यस क्षेत्रका समस्याहरू हुन्।

जलाधारक्षेत्रका स्रोतहरूको क्षयीकरण भएको, माटो र पानीको दिगो तथा एकीकृत संरक्षणबाट मात्र कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्न सकिने तर भूसंरक्षणको सेवा प्रवाह गर्ने नीतिगत व्यवस्थाको कमी तथा संरचनागत रूपमा कार्यालयको संख्यामा संकुचन हुँदा सेवा प्रवाहमा चुनौती रहेको छ । आवादी जग्गाबाट उत्पादित जडीबुटी तथा गैरकाष्ठ वनपैदावारको व्यावसायीकरण, जडीबुटी प्रशोधन तथा भण्डारणका लागि पूर्वाधार तथा उपयुक्त प्रविधिको प्रयोग गर्नु जडिबुटी विकासका चुनौतीहरू हुन । पूर्वाधार विकास र पर्यावरणीय प्रणाली बिच सन्तुलन कायम गर्नु र गाउँ पालिका भएर बग्ने ठुला तथा ठाडा नदि र खोलाको कटान नियन्त्रण पनि यस क्षेत्रको एउटा चुनौतीको रूपमा रहेको छ ।

६.१.३ सोच

“दिगो, गुणस्तरीय र व्यवस्थित वन; स्वस्थ, उत्पादनशील र सुरक्षित जलाधार तथा पर्यावरण”

६.१.४ उद्देश्य

१. वन तथा जैविक विविधताको दिगो व्यवस्थापन तथा सदुपयोग मार्फत स्थानीय स्तरमा आयआर्जनका अवसर वृद्धि गर्नु
२. भूसंरक्षणका दिगो उपायहरू अवलम्बन गरी भूमिको उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धिमा टेवा पुऱ्याउनु ।

६.१.५ रणनीति

३. सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूको संस्थागत क्षमता विकास गरी गैरकाष्ठ वन पैदावारमा आधारित उद्यम व्यवसाय प्रवर्द्धन गर्ने । वनलाई संरक्षणमुखी व्यवस्थापनबाट दिगो एवम् उत्पादनमुखी व्यवस्थापनमा रूपान्तरण गर्न आवश्यक सहजीकरण गर्ने । वन पैदावारमा आत्मनिर्भरता हासिल गर्दै यसमा आधारित उद्यमशीलता र रोजगारी वृद्धि गर्ने ।
४. वनजङ्गलको दिगो व्यवस्थापन तथा जैविक विविधता संरक्षण गर्न वन संरक्षण क्षेत्र निर्धारण गरी वनको संरक्षण तथा उचित व्यवस्थापनको माध्यमबाट हरित नगर अवधारणा अनुसार वनजन्य उद्यमको विकास गरी वन स्रोतलाई आयमूलक बनाउन बनाउने ।
५. जलाशय, नदी नाला, सिमसार क्षेत्र तथा जैविक विविधता संरक्षण गर्न नदी संरक्षण क्षेत्र निर्धारण गरी नदी तथा खोलाको प्राकृतिक बहावलाई यथास्थितिमा राखी नदीजन्य स्रोतको अधिक दोहन नियन्त्रण गर्ने
६. बायोइन्जिनियरिङ पद्धतिलाई अवलम्बन गरी सुरक्षित रूपमा बाढी नियन्त्रण गर्ने र सुरक्षित वस्ती व्यवस्थापन गर्ने ।

६.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र, आवधिक योजना र प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार यस उपक्षेत्रको आगामी तीन आर्थिक वर्षको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८२/ ८३	२०८३/ ८४	२०८४/ ८५
नियमित नविकरण गर्ने सामुदायिक वन	प्रतिशत	३०	३३	९७	९८	९९
हरित पार्क तथा उद्यान	संख्या	१	१	१	१	२

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८२/ ८३	२०८३/ ८४	२०८४/ ८५
संरक्षित चौतारी	संख्या	१०१	१०७	११०	११२	११४
कुल क्षेत्रफलमा वनले ओगटेको क्षेत्र	हेक्टर	३५	३५	३६	३७	३८
संरक्षित पोखरी	संख्या	४	६	७	८	९
भू-क्षय प्रभावित (उच्च जोखिम) क्षेत्र	संख्या	३०	३२	३२	३०	२८
वृक्षारोपण क्षेत्र (थप)	हेक्टर	१.५	२	३	४	५

६.१.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रमहरुको महत्व र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजिगत	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	४५६	३५०	५०	०	४०	२९३	१२३	०
२०८३/८४	४७६	३६६	५२	०	५४	२९९	१२३	०
२०८४/८५	४८६	३७३	५३	०	५३	२९०	१४३	०

६.१.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	वन, पार्क तथा हरियाली संरक्षण र संवर्द्धन कार्यक्रम	हरियाली क्षेत्र विस्तार तथा जैविक विविधता प्रवर्द्धन गर्नु	सालबसाली	१०००	हरियाली क्षेत्रमा १०% वृद्धि भई जैविक विविधता प्रवर्द्धन हुनेछ ।
२	जलाधार तथा भू-संरक्षण कार्यक्रम	जलाधार संरक्षण तथा भू-क्षय नियन्त्रण	सालबसाली	४१८	बाढी पहिरो जस्ता प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने क्षतिमा १०% लेक कमी आउनेछ ।
	जम्मा			१४१८	

६.१.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान

संघ तथा प्रदेश सरकारको नीतिगत प्राथमिकता र यस योजनाको नीति बीच तादात्म्यता कायम भै सो अनुसार बजेट विनियोजन र कार्यान्वयन भएमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुने अनुमान गरिएको छ । जलवायु परिवर्तनको असर, आर्थिक मन्दी लगायतका समस्या, अन्य विपद जोखिममा वृद्धि, श्रोतको

अनियन्त्रित दोहन र उत्खनन् तथा अव्यवस्थित निर्माण जस्ता जोखिम कायम कायम हुँदै गएमा अपेक्षित नतिजा हाँसिल नहुन पनि सक्दछ ।

६.२ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन

६.२.१ पृष्ठभूमि

कूल भूमिको ठूलो हिस्सा ४०५०.८६ हेक्टर वन क्षेत्रले ढाकेको छ । वातावरण संरक्षणका हिसाबले मंगला गाउँपालिकाको यो अत्यन्त राम्रो पक्ष हो भन्न सकिन्छ । खुल्ला घाँसेमैदानहरु तथा प्राकृतिक वनको संरक्षण र विकासले स्वच्छ वातावरण निर्माणमा अहम भूमिका खेलेको छ । गाउँपालिका भित्र कूल ३३ वटा सामुदायिक वन रहेका छन् भने कबुलियती वन १ वटा, निजी वन १ वटा तथा सरकारी वन ६ वटा रहेका छन् । वनमा आधारित उद्योग अन्तर्गत २२ वटा फर्निचर उद्योग रहेका छन् । वन क्षेत्रले ग्रामीण जीवनमा दैनिक आवश्यक पर्ने घाँस, दाउरा, पानीका अतिरिक्त वर्षाको पानीले निम्त्याउन सक्ने भूक्षयको नियन्त्रण गरिरहेको पनि छ । वन क्षेत्रको हरियाली, स्वच्छता तथा जैविक विविधतायुक्त यहाँका सुन्दर क्षेत्रहरुमा पर्यापर्यटनको विकास गर्न सकिने सम्भावना उत्तिकै रहेको छ ।

समयको विकासक्रम सँगै गाउँपालिकाबासीको आनिबानी, खानपिन, जीवनशैली, चालचलन र आधुनिकीकरणको विकासले गर्दा सरसफाई र फोहोरमैला वृद्धि हुन थालेको अवस्था देखिन्छ । ठूला ठूला भवन, आवासको निर्माण तथा वस्तीहरुको क्रमशः विकासले गर्दा फोहोरमैला वृद्धि हुन थालेको देखिन्छ । प्लाष्टिक, प्लाष्टिकका बोतल तथा सिसाका बोतलहरुको प्रयोगले गाउँपालिका क्षेत्रमा फोहोरमैला बढ्दै जान थालेको छ । गाउँपालिकाले समयमै फोहोरमैला वर्गिकरण र व्यवस्थापनबाट मोहोर कमाउने योजना बनाउनु पर्ने आवश्यकता छ । यसका लागि ल्याण्डफिल्ड साईटको पहिचान तथा निर्माणबाट फोहोर व्यवस्थापन गरी वातावरण संरक्षणद्वारा गाउँपालिकालाई रमणीय बनाउनुको अतिरिक्त वनजंगल तथा कृषि पकेट क्षेत्रको विकास गरी प्राकृतिक सौन्दर्यता वृद्धि गर्दै लैजानुको कुनै विकल्प छैन ।

६.२.२ समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिका क्षेत्रका अग्ला भूभागका धेरै स्थानमा नाङ्गा पाखापखेरा तथा भूस्खलन भएका क्षेत्रहरु रहेका छन् । यस्ता स्थानहरुमा भूक्षयका कारण रुख विरुवाले ढाकेको क्षेत्रफल क्रमशः घट्दै गएको अवस्था पनि छ । वार्षिक रुपमा हुने अनियन्त्रित वन डढेलोले जैविक विविधता तथा वनको आकर्षणमा कमी देखिन थालेको छ । वन डढेलो नियन्त्रणका लागि आवश्यक आधुनिक उपकरण, औजार, सीप तथा गाउँपालिकास्तरीय कार्ययोजना बनाई काम गर्नु पर्नेमा त्यो हुन सकेको देखिदैन । वातावरण संरक्षण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि सेनिटरी ल्याण्डफिल्ड साईटको व्यवस्था हुन सकेको छैन । फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि नागरिकहरुलाई चेतना जगाई श्रोतमा नै फोहोरमैला वर्गिकरण गर्न तथा व्यवस्थापनको लागि प्रयास हुन अबै बाँकी रहेको छ । वन अतिक्रमण नियन्त्रण तथा वन डढेलो नियन्त्रण गर्न क्षमता विकास गरी स्थानीय वासिन्दाहरुलाई सचेत तथा जिम्मेवार बनाउन नसके मुलुकको भौतिक, आर्थिक, सामाजिक विकास र वन संरक्षण गर्ने कार्यका बीच उत्पन्न हुने द्वन्द्व व्यवस्थापन गर्नु यस क्षेत्रका चुनौती रहेका छन् ।

६.२.३ सोच

“स्वच्छ वातावरण, स्वस्थ गाउँ वासी”

६.२.४ उद्देश्य

१. जैविक विविधताको संरक्षण र पर्यावरणीय सन्तुलन कायम गर्ने
२. जल, वायु, माटो, ध्वनि लगायत सबै प्रकारका प्रदूषणको रोकथाम तथा नियन्त्रण गर्ने

३. घरधुरी, उद्योग, अस्पताल आदिबाट निस्कने फोहोरको वैज्ञानिक व्यवस्थापन गरी स्वच्छता वृद्धि गर्ने

६.२.५ रणनीति

४. फोहर उत्पादकलाई समेत फोहर व्यवस्थापनमा जिम्मेवार बनाउने । फोहर व्यवस्थापनमा नागरिक समाज तथा निजी क्षेत्रहरूको परिचालन गर्ने ।
५. फोहरमैला व्यवस्थापनको लागतलाई यथासक्य घटाउँदै लैजाने तथा फोहरमैलालाई उत्पादनस्थलमा नै वर्गीकरण गरी सोको सङ्कलन ढुवानी र अन्तिम विसर्जन पृथक रुपमा यथासक्य वातावरणमैत्री ढङ्गबाट गरी फोहरमैला व्यवस्थापनमा दिगोपन प्रवर्द्धन गर्ने ।
६. घरायसी कुहिने फोहरमैलालाई घरधुरीमै व्यवस्थापन गर्दै व्यावसायिक फोहरलाई निजी क्षेत्रसँगको सहकार्यमा वर्गीकरण गरी कुहिने फोहरबाट ग्याँस तथा कम्पोस्ट प्लान्ट सञ्चालन र नकुहिने फोहरलाई पालिकाको फोहरमैला वर्गीकरण केन्द्रमा वर्गीकरण गरी सोको बिक्री वितरण, नगरभित्रै पुनःप्रयोग तथा पुनःचक्रीय प्रयोगको संभावना खोजी गर्ने
७. वातावरणमैत्री वडा घोषणा गर्दै फोहरमैला व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षणलाई दिगो बनाउने ।
८. प्रत्येक टोलमा हप्तामा कम्तीमा १ पटक अनिवार्य फोहर सङ्कलन गर्ने । जथाभावी फोहर गर्नेलाई दण्ड जरिवाना र सेवा सुविधा रोक्का गर्ने, फोहरमैला व्यवस्थापनमा उल्लेख्य सहयोग गर्नेलाई सम्मानको व्यवस्था गर्ने
९. फोहर व्यवस्थापनमा सलग्न युवा तथा पिछडिएका वर्गहरूलाई फोहरमैला व्यवस्थापनका श्रृजनशिल क्षेत्रमा काम गर्न प्रेरित गर्दै फोहरमैला व्यवस्थापनलाई आय-आर्जनसँग जोड्नु निजी क्षेत्र, साभेदार संस्था लगायत, गैरसरकारी संस्थाहरूसँग सहकार्य गर्ने

६.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना, प्रस्तावित कार्यक्रमहरू र आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८२/२०८३	२०८३/८४	२०८४/८५
व्यवस्थित ल्यान्डफिल्ड साइट	संख्या	०	०	०	०	१
फोहोर संकलन साधन	संख्या	०	०	०		१
फोहरबाट कम्पोस्ट मल बनाउने घरपरिवार	प्रतिशत	५२	६०	६५	७०	७५
सडकमा फोहर फाल्ने घरपरिवार	प्रतिशत	०	०	०	०	०
नदी तथा खोलामा फोहर फाल्ने घरपरिवार	प्रतिशत	९	१०	९	८	७
सार्वजनिक शौचालय	संख्या	३	४	६	७	८
श्रोतमा नै फोहर वर्गीकरण गरि कम्पाउण्डमा नै व्यवस्थापन गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	७	८	१०	१२	१४

६.२.७ विषय क्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

६.२.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको उद्देश्य, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१	वातावरण संरक्षण र प्रदूषण नियन्त्रण कार्यक्रम	फोहोरमैलाको वर्गिकरण र प्रशोधन मार्फत प्रदूषण कम गर्नु	सालबसाली	६००	फोहोरमैला प्रशोधनबाट कम्पोस्ट उत्पादन गर्ने घरपरिवार १०% ले वृद्धि हुनेछ
२	फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	सडक र खोला नालामा फाल्ने फोहोर कम गर्नु	सालबसाली	६४४	खोला र सडकमा फोहोर फाल्ने घरपरिवार २० प्रतिशतले घटनेछ ।
जम्मा				१२४४	

६.२.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान

व्यवस्थित ढल निकास तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन, गाउँपालिका क्षेत्रमा धुलो तथा धुँवाले वायु प्रदूषण भएको छ । प्रविधि विकास तथा प्रयोगसँगै उत्पन्न भएका रेडियोधर्मी वस्तुको असर र व्यवस्थापन गर्ने कार्य महत्वपूर्ण छ । वातावरण संरक्षण सम्बन्धी सुपरीवेक्षण गर्ने निकायको व्यवस्था र प्रभावकारिता, नागरिक स्तरमा वातावरण सम्बन्धी सचेतना र कर्तव्यबोध गराउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ । कुहिने र नकुहिने गरी फोहोरलाई फोहोरको श्रोतमै वर्गिकरण तथा व्यवस्था मिलाउने, पुन प्रयोगमा आउन सक्ने र नसक्ने फोहोरको व्यवस्थापन गर्न ध्यान केन्द्रित गर्नु पर्दछ । विद्युतीय सामानको व्यवस्थापन, स्वास्थ्य संस्थाबाट निस्कने फोहोरको व्यवस्थापन, हानीकारक तथा विशाक्त फोहोरको व्यवस्थापन, घर निर्माण पछिको फोहोर, ग्रामीण फोहोर व्यवस्थापन, प्लाष्टिक, काँच तथा सिसाका बोतलको व्यवस्थापन फोहोर मैला व्यवस्थापनका क्षेत्रमा देखिएका प्रमुख समस्या तथा चुनौती हुन् ।

६.३ विपद जोखिम व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकूलन

६.३.१ पृष्ठभूमि

वन, वातावरणको संरक्षण गर्ने उद्देश्यले यस गाउँपालिकामा ३३ वटा सामुदायिक वनहरू रहेका छन् । गण्डकी प्रदेश म्याग्दी जिल्लाको मंगला गाउँपालिका पनि विभिन्न प्राकृति तथा मानव श्रृजित प्रकोपको जोखिममा रहेको छ । यी अप्रत्यासित विपत्तिहरूको व्यवस्थापनमा पनि पूर्वतयारी गर्नुपर्ने आवश्यकता हुन्छ । प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्वसूचना प्रणाली, तयारी, उद्धार, राहत एवं पुनर्स्थापना गर्ने तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण र नदीको व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धी महत्वपूर्ण कार्य आवश्यक हुन्छन् । विपद व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनीकरणका लागि नीतिगत, संरचनागत र संस्थागत क्षमता विकास गरी

प्रकोप प्रतिरोध तथा सहनशील क्षमताको विकासबाट प्रकोपको सामना गर्न र त्यसको असरबाट पुरानै अवस्थामा पुनर्स्थापित हुन सक्ने समाज र अर्थतन्त्र निर्माण गर्न अत्यन्त आवश्यक रहेको छ ।

२०७२ सालको महाभूकम्प तथा तत्पश्चातका पराकम्पनबाट पुनःनिर्माण प्राधिकरणबाट उपलब्ध विवरण अनुसार यस गाउँपालिकामा १५२ घर तथा अन्य संरचनाहरूको क्षति भएको थियो । हाल सम्म ६८४ जना घरधुरीले नेपाल सरकार पुनःनिर्माण प्राधिकरणबाट अनुदान प्राप्त गरी भूकम्प प्रतिरोधी घर निर्माण गरिसकेको अवस्था रहेको छ । गाउँपालिका अध्यक्षको संयोजकत्वमा गाउँपालिकामा तथा हरेक वडामा वडा अध्यक्षको संयोजकत्वमा विपद व्यवस्थापन समितिको गठन भएको छ भने विपद व्यवस्थापन कार्यको लागि गाउँपालिकामा विपद व्यवस्थापन कोषको पनि स्थापना भएको छ । गाउँपालिका स्तरमा खोज कार्य तथा उद्धार कार्यका लागि तालिम प्रदान गरिएको छ । खोज कार्य तथा उद्धार कार्यका लागि चाहिने सामग्रीको भण्डारण गरिएको छ । विपद जोखिम व्यवस्थापनका लागि स्थानीय स्तरमा विभिन्न संघ संस्थाले विभिन्न किसिमका तालिम लगायत स्थानीय समुदायको क्षमता अभिवृद्धिका लागि कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दै आएको अवस्था छ ।

यस गाउँपालिकामा प्रमुख विपद, प्रकोपका रूपमा जल उत्पन्न प्रकोप बाढी, पहिरो, चट्याङ्ग, असिना, आगलागी, भूकम्प, अनावृष्टि, अतिवृष्टि, हावाहुरी, महमारी, अव्यवस्थित र असंगठित हुँदै गएको समुदाय र समाज आदि रहेका छन् । यस क्षेत्र भएर बग्ने म्याग्दी नदी, विभिन्न प्रकारका ठाडा खोलाहरू र ठाडा र अग्ला पहाडको क्षेत्र भएकोले पहिरो र बाढीको जोखिम धेरै छ । गाउँपालिका भौगोलिक हिसाबले विविधतायुक्त भएकोले यहाँ विभिन्न प्राकृति तथा मानव श्रृजित प्रकोपको जोखिम पनि रहेको छ । जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल असरका कारण अप्रत्यासित रूपमा आईलाग्ने विपत्तिहरूको व्यवस्थापनको लागि पूर्वतयारी गर्नुपर्ने आवश्यकता रहन्छ । प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना प्रणालीको जडान, विपद जोखिम प्रतिकार्य क्षमता विकास तालिम, प्रविधि र सामग्रीको व्यवस्थापन उद्धार, राहत एवं पुनर्स्थापना गर्ने तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण र ठाडा खोला तथा नदीको व्यवस्थापन गर्ने जस्ता कार्यहरू गर्न आवश्यक रहेको छ । विपद जोखिम व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तन अनुकुलनका लागि नीतिगत, संरचनागत र संस्थागत विकास गरी प्रकोप प्रतिरोध तथा उत्थानशील क्षमताका माध्यमबाट प्रकोपको सामना गर्न र त्यसको असरबाट पुरानै अवस्थामा पुनर्स्थापित हुन सक्ने समाज र अर्थतन्त्र निर्माण गर्न अति आवश्यक रहेको छ ।

६.३.२ समस्या तथा चुनौती

गाउँपालिकामा उच्च पहाडी भूभाग रहेको, म्याग्दी नदीको अतिरिक्त, खोलानाला धेरै रहेको र भौगोलिक रूपमा विकट स्थानहरू समेत रहेकोले संस्थागत क्षमता तथा श्रोतको कमीका कारण विपद जोखिम न्यूनीकरण, पूर्वतयारी र प्रतिकार्यलाई पूर्णरूपमा मूलधारमा ल्याउन अबै नसकिएको अवस्था देखिन्छ । जोखिमसँग सम्बन्धित सूचना संकलन तथा सञ्चार प्रणालीको कमी तथा ग्रामीण योजना र उत्थानशील रणनीतिहरूमा विपद जोखिम सूचनाको एकीकरण नहुनुका कारण केही हदसम्म विपद जोखिम व्यवस्थापनमा संस्थागत तहमा कमजोरी देखिन्छ । मंगला गाउँपालिका म्याग्दी जिल्लाको सदरमुकाम देखि नजिकको दुरीमा रहेकोले जिल्ला स्थित अन्य सरकारी निकायको साथ र उपस्थितिका कारण विपद व्यवस्थापन कार्यमा छिटो छरितो सहयोग प्राप्त हुने सम्भावना छ । विपद प्रतिकार्यको लागि आवश्यक कोषको पनि कमी रहेको छ । गाउँपालिका, वडा कार्यालय र स्थानीय युवा क्लब, टोल विकास संस्था, नागरिक समाज, राजनीतिक दलहरूमा विपद प्रतिकार्य क्षमता विकासको पाटो अबै चुनौतीपूर्ण रहेको छ । मनसुनपूर्व र मनसुनको समयमा मनसुनी वर्षाले नियमित रूपमा असिना, हावाहुरी, बाढी, पहिरो, डुबानका समस्या सिर्जना गर्ने गरेको छ । डोजरको जथाभावी प्रयोगले भूक्षय भई तालतलैया, खेतीबारी, जलविद्युत्का बाँध पुरिने तथा भौतिक पूर्वाधारमा समेत क्षति पुग्ने समस्या बढ्दै गएको छ ।

६.३.३ सोच

“पर्यावरण र वातावरणमैत्री समाज मंगला गाउँपालिकाको आवाज”

६.३.४ उद्देश्य

१. विपद्का घटना र आर्थिक क्षति न्यूनीकरण गर्ने
२. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा उत्थानशिलता अभिवृद्धि गर्ने

६.३.५ रणनीति

३. स्थान तथा परिवेश अनुकूलका जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरूको अवलम्बन गर्ने । जस्तै; नदीको अधिकार क्षेत्र निर्धारण गरी उक्त क्षेत्रभित्र कुनै पनि भौतिक विकासका कार्यलाई बन्देज गर्ने । तरलीकरणको उच्च जोखिमयुक्त क्षेत्रमा कुनै भवन तथा पूर्वाधारको निर्माणलाई निरुत्साहित गर्ने । स्थानीय पद्धति तथा निर्माण सामग्रीबाट बनेका परम्परागत भवनहरूलाई आँधिबेहरी, हुरीबतास, अत्यधिक वर्षा जस्ता जलवायुजन्य प्रकोपबाट हुने क्षतिको न्यूनीकरण गर्न सबलीकरण गर्ने
४. जोखिमयुक्त समुदायलाई बाढी तथा पहिरोको समयमा सुरक्षित स्थानमा स्थान्तरण गर्न सामुदायिक पूर्वतयारीका लागि साथ सहयोग प्रदान गर्ने । विभिन्न विपद्लाई व्यवस्थापन गर्नको लागि नगरक्षेत्रमा सचेतना जगाउने तथा विपद्को सामना गर्नको लागि क्षमताको विकास गर्ने ।
५. समुदायस्तरमा विपद् प्रतिकार्य टोलीहरू गठन तथा आपत्कालीन उद्धार सामग्रीहरूको सहयोग र व्यवस्थापनमा सहयोग गरी समुदायको विपद् प्रतिकार्य क्षमता अभिवृद्धि गर्ने तथा यस कार्यमा यस क्षेत्रमा कार्य गर्ने सङ्घ संस्थालाई परिचालन गर्ने
६. आपत्कालीन केन्द्र सञ्चालन र व्यवस्थापन तथा पालिकास्तरीय आपत्कालीन सामग्रीहरूको भण्डारण तथा अग्नि नियन्त्रक टोलीको क्षमता विकास गर्दै विपद्को समयमा तत्काल प्रतिकार्य गर्न सक्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्ने
७. विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन साथै जलवायु परिवर्तन अनुकूलन गर्दै वस्ती विकास तथा भूस्रोतको उचित व्यवस्थापन गर्ने ।
८. बाढीजन्य प्रकोपका कारण हुनसक्ने नोक्सानीलाई न्यूनीकरण गर्न पारिस्थितिकीय प्रणालीमा आधारित विपद् जोखिम न्यूनीकरणका पद्धति जस्तै बाढीजन्य डुवान न्यूनीकरणका लागि जैविक तटबन्ध, डढेलोको व्यवस्थापन तथा पानी प्रतिधारण पोखरी निर्माण गरी अधिक सतही पानीलाई सञ्चय गरी अन्य प्रयोजनलाई उपयोग गर्ने
९. पहाडी तथा भिरालो क्षेत्रमा हुने भूक्षय, पहिरो, लेदो पहिरो तथा अन्य पहिरोजन्य प्रकोपलाई नियन्त्रण गर्न तथा प्रकोपलाई न्यूनीकरण गर्न बायोइन्जियरिङ तथा वन परिधिको पुनर्वहालीजस्ता प्रकृतिमा आधारित पद्धतिहरू व्यवहारिक रूपमा अवलम्बन गर्ने
१०. सबै वडा तथा बस्तीका जोखिमरहित स्थानमा खुला क्षेत्रको पहिचान गरी मानवीय खुला क्षेत्र निर्धारण गरी सिमाङ्कन गर्ने । यी खुला क्षेत्रहरूका निकास मार्ग तथा सडकहरू पहिचान गरी स्तरोन्नति गर्ने ।

६.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

गाउँपालिकाको आवधिक योजना र खर्च संरचनामा प्रस्तावित कार्यक्रमहरूको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार गरिएको विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व. सम्मको	चालु आ.व. सम्मको	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८२/ ८३	२०८३/ ८४	२०८४/ ८५

		वास्तविक उपलब्धि	अनुमानित उपलब्धि			
विपद्बाट भएको मानवीय क्षति (विगत ३ वर्षको) घाइते समेत	संख्या	४	५	४	३	२
तालिम प्राप्त स्थानीय खोज, उद्धार र प्राथमिक उपचार कार्यकर्ता	संख्या	२४	२६	३०	३५	४०
विपद्बाट वार्षिक क्षति (जग्गा, बाली नाली, संरचना, पशु र अन्य सम्पत्ति)	रु. करोड	२ करोड २० लाख	१ करोड			
तोकिएका सुरक्षित खुल्ला स्थान र आपत्कालीन सामुहिक आश्रयस्थल	संख्या	NA	४०	४२	४४	४६
विपद् व्यवस्थापन कोष रकम	रु. हजार	NA	NA	५०००	५०००	५०००
स्थानीय जलवायु अनुकूलन योजना	संख्या	०	१	१	१	१
विपद् जोखिम न्यूनीकरण र प्रतिकार्य योजना	संख्या	०	१	१	१	१
गाउँपालिका तथा वडास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति	संख्या	०	६	६	६	६

६.३.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रमहरूको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजिगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	३२६६	२४०२	८६४	०	२३	२९९९	३२४	०
२०८३/८४	३४९२	२५०९	९०३	०	३५	३०३२	३४५	०
२०८४/८५	३४७८	२५५८	९२०	०	३६	३०८६	३५६	०

६.३.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु.हजार)	अपेक्षित नतिजा
१	विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी क्षमता विकास गर्नु	सालबसाली	१०००	विपद् जोखिम व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने
२	विपद् जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रम	विपद् जोखिम न्यूनीकरण र उत्थानशीलता गर्नु	सालबसाली	१०००	विपद् जोखिम उत्थानशीलता अभिवृद्धि भएको हुने
३	प्राकृतिक सम्पदा तथा वस्ती संरक्षण कार्यक्रम	प्राकृतिक सम्पदा तथा वस्तीलाई सुरक्षित र उत्थानशिल बनाउनु	सालबसाली	४०००	प्राकृतिक सम्पदा एवम् वस्तीहरूको संरक्षण भएको हुने
४	जोखिम संवेदनशील भूउपयोग योजना तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन	भूमिको उचित उपयोगमार्फत् विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्नु	सालबसाली	१०००	विपद् जोखिम न्यूनीकरणको आधार तयार भएको हुने

५	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी जनचेतनामूलक र अन्य नियमित कार्यक्रम	जलवायु अनुकूलन क्षमतामा अभिवृद्धि गर्नु	सालबसाली	४९२	कम्तीमा २००० व्यक्तिले जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी जानकारी हासिल गर्ने
	जम्मा			७४९३	

६.३.९ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संघीय संरचना अनुसारको नीतिगत, कानूनी र संरचनागत व्यवस्था, कर्मचारीको पदपूर्ती, समुदाय तथा सरोकारवालाको सहभागिता, उपकरण र श्रोत साधन समयमा नै उपलब्ध भएमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुने अनुमान गरिएको छ । यद्यपी, अग्ला पहाड, भीरपाखा र खोलानाला धेरै भएको ठाउँमा पहिरो तथा बाढीबाट हुने क्षतिको न्यूनीकरण, विपदको बेलामा आवश्यक जनशक्ति र श्रोत सामग्रीको व्यवस्थापन, राहत उद्धारको लागि आवश्यक सीपयुक्त जनशक्ति तथा श्रोतहरूको व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तनको असरको व्यवस्थापन, बढ्दो जनसंख्या, वनजंगल जस्ता प्राकृतिक श्रोतको अत्यधिक दोहन नियन्त्रण, खोला नदीहरूबाट ढुंगा, गिट्टी, बालुवाको अत्यधिक र अनियन्त्रित दोहन नियन्त्रण आदि यस क्षेत्रका चुनौतीहरू रहेको छन् ।

परिच्छेद ७ : संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र

यस क्षेत्रमा नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन, मानव संसाधन तथा क्षमता विकास, राजस्व तथा श्रोत परिचालन र तथ्याङ्क योजना तथा विकास व्यवस्थापन जस्ता उपक्षेत्रहरूको पृष्ठभूमि, समस्या तथा चुनौती, लक्ष, रणनीति, नतिजा खाका, त्रिवर्षीय खर्च तथा श्रोत अनुमान, आयोजना तथा कार्यक्रम र पूर्वानुमान तथा जोखिम पक्षहरू समावेश गरिएको छ।

७.१ नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन

७.१.१ पृष्ठभूमि

संवैधानिक व्यवस्था, कानूनको शासन र जनताको आशा अपेक्षा अनुसार कुशल, पारदर्शी, जवाफदेही ढंगले स्थानीय शासन सञ्चालन गरी सेवा प्रवाह र विकासलाई प्रभावकारी बनाउने अहम दायित्व स्थानीय सरकारहरूको रहेको हुन्छ। यस परिप्रेक्षमा मंगला गाउँपालिकाले संवैधानिक व्यवस्था र कानून अनुसार स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा नीति, कानून, योजना तथा बजेट बनाउने, आर्थिक ऐनको पालनाबाट श्रोत परिचालन, सेवा प्रवाह र विकासका काम गर्ने व्यवस्था गरेको छ। आवश्यकता अनुसार विभिन्न नीति तथा कानून तर्जुमा गर्ने, तिनलाई कार्यान्वयनमा ल्याउने र स्थानीय स्तरमा न्याय तथा सुशासन कायम गर्न आफ्नो क्षेत्रबाट अधिकतम प्रयास गर्दै आएको छ। संविधानको अनुसूची ८ र ९ को अधिकार सूची अन्तर्गत गाउँसभाबाट ऐन तयारी, प्रमाणीकरण र स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने कार्य गरेको छ। यद्यपि, स्थानीय सरकारका रूपमा मंगला गाउँपालिकाले आगामी दिनमा संगठन तथा क्षमता विकास, कर्मचारी व्यवस्थापन र अन्तर स्थानीय तह, निजीक्षेत्र तथा विकास साझेदारहरूसँग समन्वय तथा साझेदारीबाट सेवा प्रवाह र विकासलाई नतिजामूलक र प्रभावकारी बनाउनेतर्फ विशेष ध्यान दिन आवश्यक देखिन्छ।

संविधान तथा प्रचलित कानून अनुसार गाउँसभाबाट न्यायिक समिति, विद्यायन समिति, लेखा समिति र कार्यपालिकाबाट विषयगत समितिहरू गठन भै सम्बन्धित विषयक्षेत्रमा क्रियाशीलता भएका छन्। साथै समुदाय र नागरिक समाज समेतको सहभागितामा सहभागितामूलक योजना तर्जुमाको अभ्यास गरी सभाबाट स्वीकृत बजेट तथा नीति कार्यक्रमलाई वेबसाईट र सूचनापाटी मार्फत सार्वजनिक गर्ने अभ्यास भैरहेको छ।

७.१.२ समस्या तथा चुनौती

संघीय सरकारले मार्गदर्शक ऐन, कानून समयमा बनाउन नसक्दा स्थानीय कानूनहरू निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न समस्या भएको छ। स्थानीय तहमा नियुक्त हुने कर्मचारीलाई आवश्यक पर्ने तालिम समयमा उपलब्ध गराउन नसक्नाले कर्मचारीको क्षमता विकासमा ढिला भएको छ। मंगला गाउँपालिकाले नीति, ऐन, नियमावली, निर्देशिका, कार्यविधि, मापदण्ड तर्जुमा भएतापनि उक्त, नीति, ऐन, नियमावली, निर्देशिका, कार्यविधिबारे सबै निर्वाचित पदाधिकारी, वडा समिति, कर्मचारी, समाजका अगुवा नागरिकलाई सुसूचित गराउने, प्रबोधिकरण गर्ने, प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन र परिपालना गर्ने गराउने कार्य चुनौतीपूर्ण रहेको छ।

७.१.३ सोच

“पारदर्शी, जवाफदेही, जनमुखी, परिणाममुखी गाउँपालिकाको सान र पहिचान”

७.१.४ उद्देश्य

१. सेवा प्रवाह तथा कार्य सञ्चालन प्रणालीलाई सरल, स्पष्ट र पारदर्शी बनाउने
२. छिटोछरितो सेवा प्रवाह तथा विकासमा गाउँपालिकाको दक्षता अभिवृद्धि गर्ने

७.१.५ रणनीति

१. सेवा प्रवाह तथा कार्य सञ्चालन प्रणालीलाई सरल, स्पष्ट र पारदर्शी बनाउन आवश्यकता अनुसार ऐन, नियम तर्जुमा गर्ने, तर्जुमा गरिएका कानूनबारे सम्बन्धित सबै सरोकारवालालाई जानकारी गराउने तथा कडाइका साथ कार्यान्वयन गर्ने
२. पालिकाको नीति, कानून तथा निर्णय प्रक्रियामा लक्षित समुदाय र आम नागरिकको सहभागिता तथा अपनत्वमा वृद्धि गर्ने,
३. आर्थिक रुपले विपन्न तथा असहाय व्यक्तिहरू, महिला, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गलगायतलाई निःशुल्क कानुनी सहायताको व्यवस्था गरी गाउँपालिकावासीको न्यायमा सहज पहुँचको अवस्थामा सुदृढीकरण गर्ने
४. पालिकाका सूचीकृत मेलमिलापकर्ताहरूद्वारा वडा स्तरमा विवाद समाधानका लागि आवश्यक व्यवस्था गर्ने
५. विपन्न समुदायको कानुनी साक्षरता अभिवृद्धि गर्ने
६. न्यायमा नागरिकको सहज पहुँचका लागि सरलीकृत र स्तरीय न्यायिक सेवा सम्पादन गर्ने

७.१.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना, कार्यक्रम तथा आयोजनाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार गरिएको नीति, कानून तथा सुशासन उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार रहेको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८२/ ८३	२०८३/ ८४	२०८४/ ८५
स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकनमा शासकीय प्रवन्ध (प्राप्तांक)	प्रतिशत	९४.४४	९४.९	९५	९६	९७
स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकनमा सेवा प्रवाह (प्राप्तांक)	प्रतिशत	८९.२५	८९.९	८२	८३	८४
स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन न्यायिक कार्यसम्पादन (प्राप्तांक)	प्रतिशत	८५.७९	८५.९	८६	८७	८८

७.१.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रमहरूको आवश्यकता र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र सो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजिगत	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	७७०	७७०	०	०	२३	४२३	३२४	०
२०८३/८४	८०८	८०८	०	०	३५	४२८	३४५	०
२०८४/८५	८२९	८२९	०	०	३६	४३७	३५६	०

७.१.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु. हजार)	अपेक्षित नतिजा
१	न्यायिक समितिको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	न्यायिक समितिको कार्य सम्पादन स्तरमा सुधार गर्नु	सालबसाली	१०००	८० विवाद समाधान भएको हुने
२	नीति कानून सुशासन प्रवर्द्धन तथा अन्य नियमित कार्यक्रम	सुशासन तथा सुरक्षाको वातावरणमा वृद्धि गर्नु	सालबसाली	१४०७	- पालिकाको सेवा इगभर्नेन्स तर्फ उन्मुख भएको हुने
जम्मा				२४०७	

७.१.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान

जनचासो र जनगुनासोको समयमै सम्बोधन गर्नु, राजस्व अपचलन हुनबाट रोक्नु, जनउत्तरदायी शासन प्रणालीको विकास गर्नु, योजना तर्जुमा देखि अनुगमन र मूल्याङ्कन सम्म अर्थपूर्ण सहभागिता वृद्धि गरी शासन प्रणालीमा नागरिकको विश्वास जित्नु, कर्मचारीहरूलाई जनताप्रति जिम्मेवार बनाउनु, गाउँ पालिकाबाट प्रदान गरिने सेवाहरूप्रति नागरिकहरूको संतुष्टि बढाउनु जस्ता विषयहरू सामान्य विषय हैनन् ।

सुशासन, सेवा प्रवाह तथा जवाफदेहिता अभिवृद्धिका लागि स्थानीय सरकारको प्राथमिकता, तदारुकता तथा बजेट विनियोजन र कार्यान्वयन उल्लेख गरिए अनुसार भए उपरोक्त व्यवस्था हुन अपेक्षित नतिजा हासिल हुन सक्नेछ, देखिन्छ, अन्यथा अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुन नसक्ने जोखिम पनि रहेको छ ।

७.२ संगठन तथा मानव संसाधन विकास

७.२.१ पृष्ठभूमि

गाउँपालिकाको आफ्नै प्रशासकीय भवन नभएको अवस्था छ । भवन नभएको हुनाले भाडाको घरमा बसेर गाउँपालिकाले सेवा प्रवाहको साथ साथै विकासका क्रियाकलापहरू संचालन गर्दै आएको छ । गाउँपालिकाको काम, कर्तव्य, अधिकार, जिम्मेवारी तथा दायित्वहरू पुरा गर्न, सेवा प्रवाह तथा विकासका कार्यहरू गर्न आधुनिक तथा व्यवस्थित प्रकारको गाउँपालिका भवनको आवश्यकता रहेको देखिन्छ । यस गाउँपालिकामा ५ वटा वडाकार्यालयहरू रहेका छन् । सबै वडाकार्यालयहरूले आफ्नै भवनमा रहेर जनतालाई सेवा पुर्‍याउने काम गरिरहेका छन् ।

लेखा व्यवस्थापन, सम्पत्ति व्यवस्थापन, व्यक्तिगत घटना दर्ता लगायतका क्षेत्रमा सफ्टवेयरको प्रयोग मार्फत गाउँपालिकाले सेवा प्रवाह गरेको अवस्था छ । गाउँपालिकाले संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण अध्ययन गरी पालिकाले यसलाई स्विकृत समेत गरेको छ । गाउँपालिकाका कर्मचारी, पदाधिकारी, विषयक्षेत्रगत समिति, उपभोक्ता समिति र टोल विकास संस्थाहरूको क्षमता विकासका लागि विभिन्न कार्यक्रमहरूको तर्जुमा गरी

कार्यान्वयन भएको पाईन्छ। गाउँपालिकाले वडा कार्यालय, शाखा, उपशाखाहरू तथा इकाईहरूको सेवा प्रवाहको अवस्था अनुगमनका लागि सुशासन समितिलाई जिम्मेवारी दिई जिम्मेवार बनाउने नीति लिएको अवस्था रहेको छ। साथै नागरिक वडापत्रको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न सेवा प्रदायकका रूपमा रहेका सम्बन्धित शाखा तथा वडा कार्यालयलाई सहजीकरण गर्दै न्यूनतम लागतमा सेवा प्राप्त हुने सुनिश्चितता कायम गरेको देखिन्छ।

७.२.२ समस्या तथा चुनौती

कामको चाप अनुसार कर्मचारी खटाउने, दरबन्दी तेरिज अनुसार कर्मचारीको व्यवस्था गर्नुपर्ने र आवश्यक तालिमको व्यवस्था गर्ने कमामा कमी रहेको देखिन्छ। कुनै शाखामा आवश्यक कर्मचारी उपलब्ध भएको देखिन्छ भने कुनै शाखामा दरबन्दी तेरिज अनुसारका कर्मचारी उपलब्ध नभएको कारण शाखालाई कार्यजिम्मेवारी सम्पादन गर्न सकस भएको अवस्था पनि छ। आवश्यकता अनुसार कर्मचारी कम भएको अवस्थामा गाउँपालिकाको प्रशासनिक कार्य संचालन गर्न, आयोजना र कार्यक्रमहरू प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न तथा त्यसबाट चाहेको नतिजा निकाल्न कठिन् हुन सक्दछ। दरबन्दी तेरिजमा तोकिएको संख्यामा तोकिएका कर्मचारीको पदस्थापन गर्नुपर्ने खाँचो देखिएको छ। संगठनको उचित विकास, व्यवस्थापन, रणनीति, संरचना र कार्यपद्धतीको विकास, तिनीहरूमा सुधार र सबलीकरण गरी उद्देश्य हाँसिल गर्न हदैसम्मको सांगठनिक प्रभावकारिता वृद्धि गर्न सक्ने भएता पनि सो अनुरूप संगठनको अध्ययन र सुधार गर्न अबै समय लाग्न सक्ने चुनौती देखिन्छ।

७.२.३ सोच

“आधुनिक प्रविधिमैत्री, सक्षम, प्रभावकारी संगठन र सेवा प्रवाह”

७.२.४ उद्देश्य

गाउँपालिकाको संस्थागत क्षमता विकास र कर्मचारीको व्यवसायिकता अभिवृद्धि गर्ने

७.२.५ रणनीति

१. सेवा प्रवाहलाई सूचना प्रविधिमा आधारित बनाई छिटो, छरितो र प्रभावकारी बनाउने प्रत्येक
२. वडा कार्यालयहरूमा गुनासो सुनुवाई र सम्बोधनको संयन्त्र खडा गरी छिटो, छरितो तथा विश्वसनीय ढंगले गुनासो सुनुवाई तथा फर्स्यौट गर्ने
३. आवश्यकता अनुसार कार्यविधि निर्माण गरी सेवा प्रवाह तथा कार्यसम्पादनमा कर्मचारीलाई सहज वातावरण प्रदान गर्ने
४. गाउँपालिकाका वडा कार्यालय, शाखा, उपशाखाहरूको सेवा प्रवाहको अनुगमनका लागि आवश्यक संयन्त्रको विकास गर्नुका साथै नागरिक वडापत्रको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने
५. सेवा प्रवाहलाई प्रविधिमा आधारित बनाउने

७.२.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना तथा प्रस्तावित कार्यक्रमका आधारमा तयार यस उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष तलदिएको तालिका अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८२/ ८३	२०८३/ ८४	२०८४/ ८५
स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकनमा संगठन तथा प्रशासन (प्राप्तांक)	प्रतिशत	७५	७७	९५	९७	९९
स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकनमा भौतिक पूर्वाधार (प्राप्तांक)	प्रतिशत	४६.९५	४८	५०	५५	६०
स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकनमा समन्वय र सहकार्य (प्राप्तांक)	प्रतिशत	६६.६७	७०	४५	५०	५५

७.२.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रमको औचित्यता र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा यस उपक्षेत्रको खर्च र त्यो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजित	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	७६९	७६९	०	०	२३	४२२	३२४	०
२०८३/८४	८०३	८०३	०	०	३५	४२३	३४५	०
२०८४/८५	८१९	८१९	०	०	३६	४२७	३५६	०

७.२.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, अवधि, लागत तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (सुरु र समाप्ति)	कुल लागत (रु.हजार)	अपेक्षित नतिजा
१	कार्यालय सञ्चालन, व्यवस्थापन र कर्मचारी तथा पदाधिकारीको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	पालिकाको सेवा प्रवाहमा निरन्तरता र गुणस्तरमा सुधार गर्नु	सालबसाली	१४९१	कर्मचारी तथा पदाधिकारीको कार्यसम्पादन स्तरमा वृद्धि भएको हुने

२	सूचनाको हकको प्रवर्द्धन	सेवा सुविधामा नागरिकको पहुँच सुदृढ गर्नु	सालवसाली	९००	सेवा प्रवाहको गुणस्तर र क्षमतामा अभिवृद्धि भएको हुने
जम्मा				२३९१	

७.२.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान

संविधान, संघीय, प्रदेश र स्थानीय नीति र कानून बमोजिम संगठन, दक्ष मानव संसाधन, सीप र दक्षतामा अभिवृद्धि भएमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुनेछ । यद्यपी, सबै वडा तथा विषयगत शाखाहरूमा दरबन्दी अनुसारको कर्मचारी पदपूर्ति गर्नु, आवश्यक ऐन कानूनहरूकोसमयमै व्यवस्था गर्नु, समायोजित कर्मचारीहरूलाई स्थानीय सेवाअनुसार परिचालन गरी व्यवस्थित गर्नु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौती हुन् ।

७.३ राजस्व तथा श्रोत परिचालन

७.३.१ पृष्ठभूमि

सार्वजनिक आय अद्यावधिक लेखाङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीलाई नियमित र एकरूपता बनाई प्रभावकारी बनाउँदै लैजानको लागि सूचना प्रविधिमा आधारित वित्तीय व्यवस्थापनको विकासमा जोड दिँदै एकल खाताकोष प्रणाली र राजस्व व्यवस्थापन प्रणालीको विकास भएको छ । स्थानीयस्तरमा संकलित करबाट र संघ तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान तथा वित्तीय हस्तान्तरणबाट विकास निर्माण र प्रशासन सञ्चालन हुँदै आएको छ । गाउँपालिकाले आफ्नो राजस्व तथा स्रोत परिचालनको सम्भाव्यता अध्ययन गरेर राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा तथा राजस्व परामर्श समितिको अध्ययन र सिफारिसका आधारमा कर तथा गैरकरको दर निर्धारण गरी आन्तरिक आय संकलन गरिएको छ । गाउँपालिकालाई आर्थिक रूपमा सम्पन्न बनाउन उत्पादनमुखी र स्वरोजगार वृद्धिलाई सहयोग पुर्याउन आन्तरिक राजस्व परिचालन र बाह्य श्रोत अभिवृद्धिका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने योजना बनाएको छ । गाउँपालिकाको संगठन ढाँचामा राजस्व शाखा व्यवस्था गरी कर संकलन हुँदै आएको छ । गाउँपालिकाको राजस्व अधिकार र यसको महत्वका सम्बन्धमा समुदाय तहमा व्यापक रूपमा जानकारी गराउन आवश्यक छ । उक्त नीति नागरिकप्रति उत्तरदायी र पारदर्शी हुन आवश्यक हुन्छ ।

हाम्रो देशमा संघीयता कार्यान्वयनमा आएसँगै वित्तीय अधिकार तथा वित्तीय जिम्मेवारीलाई सम्वैधानिक रूपमै सरकारका तीन तहहरू बीच बाँडफाँट र समायोजन गरिएपश्चात आन्तरिक राजस्व क्षमता सुदृढीकरणका लागि स्थानीय करहरू संकलन गर्न संविधान एवं अन्य कानूनहरूद्वारा स्थानीय तहहरूलाई उल्लेख्य मात्रामा आर्थिक अधिकारहरू प्रदान गरिएको छ । यसअनुसार मंगला गाउँपालिकाले संविधान एवं प्रचलित कानून अनुसार विभिन्न शिर्षकमा कर तथा गैरकर संकलन गर्दै आएको छ । सम्पत्ति कर व्यवस्थापन कार्यविधि, सवारी साधन व्यवस्थापन कार्यविधि तथा आवश्यकता अनुसार अन्य कार्यविधिहरू समेत तर्जुमा गरी कर संकलन, व्यवस्थापनमा सहजता र प्रभावकारिता ल्याउने प्रयास गर्दै आएको छ । गाउँपालिकाको कूल वार्षिक बजेटमा आन्तरिक आयको हिस्सा १.०४ प्रतिशत रहेको छ । गाउँपालिकाको आन्तरिक आय कूल वार्षिक बजेटको कम्तिमा १० प्रतिशत हुनु पर्दछ, तर त्यो अवस्था ल्याउन राजस्व सुधारमा ध्यान दिनु पर्दछ । वार्षिक कार्यक्रम बनाउँदा टुक्रे आयोजनाहरू जति सक्थो कम गर्दै प्रत्येक वडामा कम्तिमा १ वटा आयोजना रु. २५ लाख भन्दा बढी लागतको हुने गरी आयोजनाहरू छनौट गरी पठाउदा उपयुक्त हुन्छ ।

७.३.२ समस्या तथा चुनौती

सबै आर्थिक क्रियाकलापहरूलाई राजस्वको दायरामा ल्याउन नसक्नु, राजस्व संकलन र दाखिलामा जनचेतनाको अभाव, नदीजन्य पदार्थको उत्खनन् तथा व्यवस्थापनमा समस्या रहेको छ । सम्भावना अनुसार कर संकलन

गर्न नसक्नु एउटा प्रमुख समस्या हो । कर संकलन वातावरणमा सुधार गर्नुपर्ने, करको दायरा विस्तार तथा कर संकलनमा पदाधिकारीको अभिरुचीमा वृद्धि गर्नुपर्ने, सम्पत्तिको स्वमूल्यांकनलाई यथार्थपरक बनाउनुपर्ने, करदाताको तथ्यांक संकलन गरी नियमित अद्यावधिकरणको व्यवस्था गर्नुपर्ने लगायतका विभिन्न कार्यहरु प्रभावकारी तरिकाले सम्पादन गर्नु पर्ने देखिन्छ । सम्भाव्य श्रोत साधनको पहिचान, परिचालन र व्यवस्थापनमा उचित ध्यान दिई महत्वका साथ कार्यान्वयनमा ल्याउने कार्य समस्या तथा चुनौतीको रुपमा रहेको छ ।

७.३.३ सोच

“आन्तरिक राजस्वमा सुधार, आत्मनिर्भर तथा समृद्ध गाउँपालिकाको आधार”

७.३.४ उद्देश्य

गाउँपालिकाको कूल वार्षिक बजेटमा आन्तरिक आयको हिस्सा वृद्धि गर्ने

७.३.५ रणनीति

१. सम्भाव्य नयाँ स्रोतको खोजी र परिचालन गर्ने
२. करदातामैत्री वातावरण निर्माण गर्ने
३. राजस्व परिचालनमा राजस्व परामर्श समितिको सक्रियता वृद्धि गर्ने
४. राजस्वको दायरा, दर र प्रशासनलाई सूचना प्रविधिमा आधारित बनाउने

७.३.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार गरिएको राजस्व तथा श्रोत परिचालन उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष देहायअनुसार रहेको छ ।

सूचक	एकाई	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
कुल वार्षिक बजेटमा आन्तरिक आयको अनुपात	प्रतिशत	१	१.०४	१.५	२	२.५

७.३.७ विषयक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान

उपलब्ध बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, उपक्षेत्रको महत्व र मध्यमकालीन बजेट खाकाको आधारमा तयार राजस्व तथा श्रोत परिचालन उपक्षेत्रको खर्च र त्यो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार रहेको छ ।

आर्थिक वर्ष	बजेट अनुमान (रु.हजारमा)				बजेटको श्रोत (रु.हजारमा)			
	कूल	चालु	पुँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	आन्तरिक श्रोत	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	ऋण तथा अन्य
२०८२/८३	५००	०	५००	०	५	४६०	३५	०
२०८३/८४	५५०	०	५५०	०	६	५०६	३९	०
२०८४/८५	६०५	०	६०५	०	६	५५७	४२	०

७.३.८ आयोजना/कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य, तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको राजस्व तथा श्रोत परिचालन उपक्षेत्रको संक्षिप्त विवरण निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र.सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	आन्तरिक राजस्व तथा श्रोत सुदृढीकरण कार्यक्रम	आन्तरिक तथा बाह्य श्रोत परिचालनमा वृद्धि गर्ने	सालवसाली	१६५५	आन्तरिक आय तथा राजस्वमा वार्षिक रुपमा २० %ले वृद्धि हुनेछ ।
जम्मा				१६५५	

७.३.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान

संविधान, संघ, प्रदेश र स्थानीय नीति र कानून, निर्देशिका, कार्यविधि अनुसार तिनै तहका सरकार, गैरसरकारी संस्था, समुदाय, सहकारी तथा नीजि क्षेत्र बीचको समन्वय, श्रोत साधन, प्रविधि र दक्ष जनशक्ति परिचालन भएको खण्डमा अपेक्षित नतिजा हाँसिल हुन सक्ने छ । सबै करदाताहरूलाई करको दायरामा ल्याउने, कर प्रशासनलाई प्रविधिमैत्री तथा करदातामैत्री बनाउने, करको दायरा फराकिलो बनाउनुको साथै आन्तरिक राजस्वबाट प्रशासनिक खर्च धान्न सक्ने बनाउन कठिन् हुनु नै राजस्व संकलन र परिचालन क्षेत्रमा देखिएका प्रमुख चुनौती हुन् ।

७.४ तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन

७.४.१ पृष्ठभूमि

विभिन्न किसिमका सूचना प्रविधि औजार, एपहरूमार्फत गाउँपालिकाको विभिन्न क्षेत्रको तथ्यांक व्यवस्थापनमा प्रभावकारिता वृद्धि भएको छ । SuTRA को प्रयोगमार्फत स्थानीय सञ्चित कोषमा हुने आय व्यय, योजना तथा अन्य सूचना तथ्यांक व्यवस्थापन प्रभावकारी भएको छ । CGAS, Online Vouching, PAMS जस्ता सफ्टवेयरहरूको प्रयोगलाई संस्थागत गर्दै गएको देखिन्छ । E-bidding, E-payment जस्ता सूचना प्रविधिको प्रयोग गरी वित्तीय व्यवस्थापनलाई थप सुदृढीकरण गरिएको छ । मध्यमकालीन खर्च संरचना मार्फत प्राथमिकता क्षेत्र तथा आयोजना र कार्यक्रममा श्रोत सुनिश्चित गर्ने र मध्यमकालीन खर्च संरचना अनुसार वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन र नतिजामुखी विकास पद्धति कार्यान्वयनमा ल्याइएको अवस्था छ ।

गाउँसभाबाट न्यायिक समिति, विधान समिति, लेखा समिति र कार्यपालिकाबाट योजना तर्जुमा, शिक्षा, स्थानीय विपद व्यवस्थापन लगायत विषयगत समिति गठन भै त्यस सम्बन्धमा क्रियाशील भएको अवस्था छ । साथै सेवाग्राही तथा लक्षित वर्ग र समुदायको समेत सहभागितामा सहभागितामूलक योजना तर्जुमाको अभ्यास गरी गाउँसभाबाट स्वीकृत नीति तथा बजेट र कार्यक्रमलाई बजेट पुस्तिका, वेबसाईट र सूचना पाटीमार्फत सार्वजनिक गर्ने अभ्यास भैरहेको पाईन्छ ।

७.४.२ समस्या तथा चुनौती

तथ्यांकको संकलन, नियमित अद्यावधिकरण तथा विश्लेषण गरी प्राप्त सूचनामा आधारित योजना र विकास व्यवस्थापन प्रणालीको अभै व्यवस्थित तरिकाले शुरुवात हुन सकेको देखिदैन । सञ्चालनमा रहेका सफ्टवेयरहरूबाट प्राप्त हुने सूचना पनि आवधिक रुपमा विश्लेषण गरी तदनुरूप कार्यप्रणालीमा अपेक्षाकृत सुधार हुन सकेको छैन । योजना तथा बजेट तर्जुमा, वित्तीय व्यवस्थापन, लेखा परीक्षण र निर्णय प्रक्रियामा समावेशीता, सहभागिता र पारदर्शितामा सुधार गर्नु पर्ने प्रयाप्त ठाउँ रहेका छन् । शासन सञ्चालन, योजनावद्ध विकास तथा मापदण्ड अनुसार सेवा तथा सुविधा प्रवाह गर्न आवश्यक श्रोत परिचालन गर्ने दक्षतामा कमी रहेको पाईन्छ । विकासको दीर्घकालीन सोच, लक्ष, विषयगत उद्देश्यहरू सहित समग्र विकास व्यवस्थापनलाई दिशानिर्देश गर्ने र कानुनी दायित्व समेत भएको आवधिक योजनाका लक्ष तथा उद्देश्यहरूलाई मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा प्रक्रियासँग तादात्म्यता कायम गर्नु पर्ने आवश्यकता छ । तथ्यांक Digitalization को लागि श्रोत साधनको अभाव रहेको छ । सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनमा अन्तर सरकार, निजी क्षेत्र र गैरसरकारी संस्था र समुदायमा आधारित संस्थागत संयन्त्रको विकास गरी प्रभावकारी समन्वय, सहकारिता र साभेदारी हुन जरुरी देखिन्छ । प्रचुर सम्भावनाका बाबजुद निजी क्षेत्र र गैरसरकारी क्षेत्रसँगको साभेदारीलाई अपेक्षाकृत रुपमा परिचालन गर्न समस्या तथा चुनौती रहेको छ ।

७.४.३ सोच

“प्रमाण तथा नतिजामा आधारित विकास प्रशासन”

७.४.४ उद्देश्य

गाउँको योजना तर्जुमा र विकास व्यवस्थापनलाई तथ्यमा आधारित र नतिजामूलक बनाउने

७.४.५ रणनीति

१. गाउँपालिकाको सबै क्षेत्रको आवधिक अध्ययन गरी वर्गिकृत तथ्यांक अद्यावधिक गर्दै जाने
२. योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमनलाई सूचनामा आधारित, सहभागितामूलक र नतिजामूलक बनाउने
३. तथ्यांक प्रणाली सुदृढिकरण र विकास व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन गैरसरकारी संस्था, निजी क्षेत्र, समुदायसँग समन्वय र साभेदारी गर्ने

७.४.६ नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष

आवधिक योजना तथा कार्यक्रम तथा आयोजनाको अपेक्षित नतिजाको आधारमा तयार भएको योजना तथा विकास व्यवस्थापन उपक्षेत्रको नतिजा सूचक तथा मध्यमकालीन लक्ष निम्नानुसार रहेको छ ।

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
विषयगत दीर्घकालीन, रणनीतिक तथा गुरुयोजना योजना	संख्या	५	६	७	८	८

सूचक	एकाइ	गत आ.व.सम्मको वास्तविक उपलब्धि	चालु आ.व.सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष		
				२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४
विस्तृत वडा प्रोफाइल तयार भएका वडा	संख्या	०	०	५	५	५
समयमा सम्पन्न आयोजना तथा कार्यक्रम	प्रतिशत	४५	५०	५५	६०	६५

७.४.७ विषय उपक्षेत्रगत खर्च तथा श्रोतको त्रिवर्षीय

उपलब्ध भएको बजेट सीमा तथा मार्गदर्शन, कार्यक्रम तथा आयोजनाको संक्षिप्त विवरण र मध्यमकालीन लक्षको आधारमा योजना तथा विकास व्यवस्थापन उपक्षेत्रको खर्च र सो श्रोतको त्रिवर्षीय अनुमान निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

आर्थिक वर्ष	खर्च अनुमान				स्रोत व्यवस्थापन			ऋण
	कुल	चालु	पूँजिगत	वित्तिय व्यवस्था	आन्तरिक स्रोत तथा राजस्व	नेपाल सरकार	प्रदेश सरकार	
२०८२/८३	४००	३५०	५०	०	२३	५३	३२४	०
२०८३/८४	४५६	४००	५६	०	३५	७६	३४५	०
२०८४/८५	४५६	४००	५६	०	३६	६४	३५६	०

७.४.८ कार्यक्रम/आयोजनाको संक्षिप्त विवरण

कार्यक्रम तथा आयोजनाको उद्देश्य तथा अपेक्षित उपलब्धि सहितको योजना तथा विकास व्यवस्थापन उपक्षेत्रको संक्षिप्त विवरण तपशिल बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

क्र. सं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	उद्देश्य	अवधि (शुरु र समाप्ति)	कूल लागत (रु हजारमा)	अपेक्षित नतिजा
१.	तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन कार्यक्रम	यस गाउँ को योजना तथा विकास प्रक्रियालाई तथ्यमा आधारित, समावेशी, सहभागितामूलक तथा नतिजामूलक बनाउनु,	सालबसाली	१३१२	आवधिक योजनाको आधारमा विषय क्षेत्रगत गुरुयोजना, आयोजना बैंक, मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा हुने र सो बमोजिम वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा हुनेछ ।
जम्मा				१३१२	

७.४.९ जोखिम पक्ष तथा पूर्वानुमान

तथ्यांक विश्लेषणबाट प्राप्त नतिजाहरूका आधारमा आयोजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने परिपाटी संस्थागत हुने अपेक्षा गरिएको छ । सूचनामा आधारित योजना तथा कार्यक्रम व्यवस्थापनले प्राथमिकता पाउने छ । यसबाट मंगला गाउँपालिकाको दीर्घकालीन विकास तथा समृद्धिको सोचतर्फ उन्मुख हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ । अन्यथा आशा गरिएको नतिजा हाँसिल हुन नसक्ने जोखिम रहन्छ ।

मंगला गाउँपालिका

अनुसूची १ :

मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमाका क्रममा सहयोग पुऱ्याउने कार्यदल

क्र.स.	कार्यदलमा रहेका पदाधिकारी	जिम्मेवारी
१	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	संयोजक
२	प्रमुख, प्रशासन शाखा	सदस्य
३	प्रमुख, सामाजिक तथा क्षमता विकास शाखा	सदस्य
४	प्रमुख, शिक्षा शाखा	सदस्य
५	प्रमुख, भौतिक पूर्वाधार शाखा	सदस्य
६	प्रमुख, आर्थिक प्रशासन शाखा	सदस्य
७	प्रमुख, कृषि शाखा	सदस्य
८	प्रमुख, सूचना तथा प्रविधि शाखा	सदस्य
९	प्रमुख, स्वास्थ्य शाखा	सदस्य
१०	प्रमुख, रोजगार सेवा इकाई	सदस्य
११	प्रमुख, राष्ट्रिय परिचय पत्र तथा पञ्जिकरण शाखा	सदस्य
१२	प्रमुख, उद्योग शाखा	सदस्य
१३	प्रमुख, योजना, अनुगमन तथा मूल्यांकन शाखा	सदस्य सचिव

अनुसूची २ :

मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तर्जुमा सम्बन्धी मार्गदर्शन

पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको धारा २३२ अनुसार संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बीचको सम्बन्ध सहकारिता, सहअस्थित्व र समन्वयको सिद्धान्तमा आधारित हुनेछ भनेर उल्लेख गरिएको छ। संघीय शासन व्यवस्थाको यात्रामा तीन तहका सरकार, नीजि क्षेत्र, सहकारी, समुदाय तथा नागरिक बीच समन्वय, सहकारिता र सहअस्थित्वको सिद्धान्तलाई आत्मसाथ गर्न तीनै तहका सरकारले ढिला गर्न हुँदैन। तीनै तहका सरकार संचालन हुने सिद्धान्त आत्मसाथ गर्न नसकेको खण्डमा जनताको परिवर्तनको चाहना सम्बोधन गर्ने वातावरण बन्न सक्दैन। नागरिकको जीवनशैलीमा परिवर्तन ल्याउन क्षमता विकास, छिटोछरितो सेवा प्रवाह, पूर्वाधारको दिगो विकास जस्ता आधारभूत कुराहरु आवश्यक पर्दछन्। संवैधानिक, नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्था गरेर नागरिकको घरदैलोको सरकारको रुपमा स्थानीय सरकारहरु स्थापित हुनु पर्दछ। यसका लागि स्थानीय सरकारले हालको राजनीतिक, सामाजिक तथा साँस्कृतिक र प्राविधिक परिस्थितिले सिर्जना गरेको अवसरहरुको पूर्ण सदुपयोग हुने गरी योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्ने कार्यलाई योजनावद्ध, व्यवस्थित र नतिजामूलक बनाउनु पर्ने देखिन्छ।

सबै सम्बन्धित सरोकारवालाको सकृय सहभागितामा समावेशी विकासको अवधारणा अनुसार योजना तथा बजेट तर्जुमा प्रक्रिया अवलम्बन गर्नु पर्दछ। यस प्रकार योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा आवधिक, विषयगत गुरुयोजनाले दिशानिर्देश गरे बमोजिमको सोच, लक्ष, उद्देश्य र प्राथमिकताको आधारमा गर्नु पर्दछ। स्थानीय सरकार स्थानीय समस्याको सम्बोधन गर्ने, जनताको आर्थिक सामाजिक रुपान्तरणको चाहाना सम्बोधन गर्ने खालको हुनुपर्छ। योजनाले उपलब्ध हुन सक्ने संभाव्य श्रोत साधन परिचालन गरी अनुमानित र विनियोजन बजेटको बीचमा रहेका खाडललाई न्यूनिकरण गर्दै लैजान सक्नु पर्दछ। तब मात्र आम नागरिकले संघीय लोकतान्त्रिक शासन व्यवस्थाले श्रृजना गरेको अवसर तथा कार्यान्वयन योग्य आयोजना तथा कार्यक्रमबाट अपेक्षित नतिजा हाँसिल गर्न सक्छन्।

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा (२१) को उपदफा (३) बमोजिम गाउँकार्यपालिकाले प्रत्येक वर्षको असार १० गते भित्र आगामी आर्थिक वर्षको राजस्व र व्ययको अनुमान गाउँसभामा पेश गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ। त्यसै गरी उपदफा (५) ले राजस्व र व्ययको अनुमान नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड अनुसार हुनपर्ने व्यवस्था गरेको छ। तसर्थ नेपाल सरकारबाट स्वीकृत आय र व्ययका शीर्षकहरुको वर्गीकरण र एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गीकरण सम्बन्धी व्याख्या अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार बजेट तर्जुमा गर्न अधिकतम प्रयास गर्ने यस मार्गदर्शनको उद्देश्य रहेको छ। बजेट तर्जुमा गर्दा आय र व्ययका शीर्षकहरुको वर्गीकरणको सिद्धान्तको राम्रोसँग जानकारी हुन जरुरी छ। खर्च वर्गीकरणका सिद्धान्त बमोजिम बजेट तर्जुमा गर्न सकिएमा बजेट कार्यान्वयन गर्दा रकमान्तर गर्नुपर्ने वा कार्यक्रम संशोधन गर्नु पर्ने अवस्था आउँदैन।

मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरी कार्यपालिकाका पदाधिकारी, विषयगत शाखाका प्रमुखहरु, वडा समिति र स्थानीय सरोकारवालाई उपलब्ध गराउन यो मार्गदर्शन तयार गरिएको छ। कार्यपालिकाबाट संबन्धित शाखा, उपशाखा, इकाई, तथा वडाको लागि उपलब्ध बजेट सीमा तथा प्राथमिकता निर्धारणको आधार, प्रक्रिया यस मार्गदर्शन अनुसार आगामी आर्थिक वर्षको लागि आयोजना तथा कार्यक्रम छनौट तथा बजेट प्रस्ताव गर्नुपर्नेछ। आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तथा कार्यक्रम समेत मध्यमकालीन खर्च संरचना प्रस्ताव तयार गर्दा आवधिक योजना, विषयक्षेत्रगत गुरु योजना, रणनीतिक योजना, चालु आ.व.को स्वीकृत नीति तथा कार्यक्रमको आधारमा गर्नुपर्नेछ।

कार्यक्रम तथा उपलब्धिको संक्षिप्त समीक्षा

मंगला गाउँपालिकाको चालु आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम, बजेटको कार्यान्वयन समुदाय, नागरिक समाज, नीजि क्षेत्र, प्रदेश तथा संघीय सरकारसँग सहकारित, समन्वय, सहअस्थित्वको सिद्धान्त अनुसार लक्ष्य हाँसिल गर्ने तथा नतिजा निकाल्न तर्फ उन्मुख रहेको देखिन्छ। गाउँसभाबाट स्वीकृत भएका आयोजना तथा कार्यक्रमहरु केही सम्पन्न हुन गैरहेका छन् भने बाँकी सम्पन्न गर्ने तरिकाले काम अगाडि बढेको देखिन्छ। बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनको समयतालिका पालना, विधि, प्रक्रिया तथा नतिजा अनुगमन गरी कार्यतालिका र निर्धारित मापदण्ड र अपेक्षित नतिजा अनुसार कार्यान्वयनलाई व्यवस्थित गर्न अनुभव, सीप र क्षमता तथा कार्यान्वयन गर्ने कार्यविधिको आवश्यकता महशुस गरिएको छ। पवत सिकाईका आधारमा आगामी वर्षको बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा देखी नै कार्यान्वयन कार्ययोजना र अनुगमन योजना बनाई यसलाई व्यवस्थित गर्नु पर्ने अवस्था विद्यमान छ। आवधिक योजनाको लक्ष्य तथा प्रगति र चालु आर्थिक वर्षको प्रमुख आयोजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन अवस्था र हालसम्मको उपलब्धी समेत मध्यनजर गरी आगामी तीन आर्थिक वर्षको लागि संभव भएसम्म आयोजना तथा कार्यक्रमगत रुपमा नभएमा उपक्षेत्रगत रुपमा तर्जुमा गर्नुपर्नेछ।

योजना तथा बजेट तर्जुमाका आधारहरु

संवैधानिक, नीतिगत र कानूनी व्यवस्था अनुसार आर्थिक सामाजिक विकासका लागि स्थानीय सरकारले एक आर्थिक वर्ष भित्र गर्ने खर्च र त्यसको व्यवस्थापनका लागि उपयोग गरिने आयका श्रोतहरु उल्लेख भएको महत्वपूर्ण दस्तावेज नै बजेट हो। बजेट मार्फत स्थानीय सरकारले खर्चको प्राथमिकता निर्धारण गर्नुका साथै स्थानीय वित्त नीतिको घोषणा र कार्यान्वयनको खाका प्रस्तुत गर्नु पर्दछ। बजेटलाई आर्थिक स्थायित्व कायम गर्दै आर्थिक, सामाजिक विकास र समृद्धि हाँसिलगर्ने प्रमुख औजारको रुपमा लिइन्छ। यसको अतिरिक्त संविधानले व्यवस्था गरेका मौलिक हक, राज्यको निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा स्थानीय तहको अधिकारका विषयहरुको कार्यान्वयन गर्नका निमित्त बजेटको उपयोग गरिन्छ।

संविधानले तिनै तहका सरकारले सरकारी कोषबाट वार्षिक बजेट अनुरूप बजेटको उपयोग गर्ने व्यवस्था गरेको छ। स्थानीय सरकारको सन्दर्भमा बजेट राजनीतिक, कानूनी र प्राविधिक विषय पनि हो। संघीय शासन व्यवस्था संचालन र यसका सन्दर्भमा बजेट तर्जुमा अभ्यास अत्यन्त महत्वपूर्ण विषय हो। त्यसकारण बजेट तर्जुमा गर्ने अभ्यासमा संलग्न यस गाउँपालिकाका पदाधिकारी, बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमासँग सम्बन्धित समिति (कार्यदल) तथा विषयगत शाखा, कर्मचारी, सरोकारवाला पक्ष र व्यक्ति बजेट तर्जुमाको नीतिगत र कानूनी व्यवस्थाको बारेमा जानकारी हुन आवश्यक छ। मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समेत आगामी आर्थिक वर्षको बजेट तर्जुमा गर्दा देहायअनुसारका सान्दर्भिक नीतिगत तथा कानूनी व्यवस्थालाई आधार लिइनेछ।

१. संविधानमा उल्लेख व्यवस्था भएका योजना तथा बजेट विनियोजनसँग सम्बन्धित धाराहरु (भाग ३: मौलिक हक र कर्तव्य, भाग ४: राज्यको निर्देशक सिद्धान्त, नीति र दायित्व, भाग ५: राज्यको संरचना र राज्यशक्तिको बाँडफाँड, भाग १७: धारा २१४ देखी २३२)
२. राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ का सान्दर्भिक दफाहरु (परिच्छेद ४: प्राकृतिक श्रोतको परिचालन, राजस्व बाँडफाँट र अनुदान आदि)
३. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को सान्दर्भिक दफाहरु (परिच्छेद ६: दफा २४ र २५, परिच्छेद ९: दफा ५४ देखी ६८ र परिच्छेद १०: दफा ६९ देखी ८० सम्म)
४. अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ का सान्दर्भिक दफाहरु (परिच्छेद २: राजस्वको अधिकार, परिच्छेद ३: राजस्वको बाँडफाँड, परिच्छेद ४: अनुदानको अवस्था परिच्छेद ५: वैदेशिक सहायता र आन्तरिक

- ऋण, परिच्छेद ६: सार्वजनिक खर्च व्यवस्था, परिच्छेद ७: राजस्व र व्ययको अनुमान, परिच्छेद ८: वित्तीय अनुशासन आदि)
५. आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायी ऐन, २०७६ तथा नियमावली, २०७७ का सान्दर्भिक दफा तथा नियमहरू (बजेट निर्माण, निकास, खर्च, रकमान्तर र नियन्त्रण, बजेट र कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यक्रम स्वीकृती र संशोधन, प्रगति समीक्षा)
६. सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ र नियमावलीका सान्दर्भिक दफाहरू (ऐनको परिच्छेद २: खरिद कार्यको जिम्मेवारी र खरिद विधि सम्बन्धी व्यवस्था, नियमको परिच्छेद २: खरिदको तयारी, खरिद योजना र लागत अनुमान)
७. दिगो विकास लक्ष (लक्ष १, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, १०, ११, १२, १३, १५, १६ तथा १७)
८. संघीय सरकारको दीर्घकालीन सोच नीति तथा पन्ध्रौ योजनाको सान्दर्भिक बुँदाहरू
९. मंगला गाउँपालिकाको आवधिक योजनाको लक्ष, उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकता र विषयगत लक्ष, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति र रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना
१०. समपुरक तथा विशेष अनुदान सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६
११. गाउँपालिकाको शान्दर्भिक ऐन, नियमावली तथा कार्यविधिहरू ।

बजेट तर्जुमा, आयोजना तथा कार्यक्रम छनोट मार्गदर्शन

आगामी आर्थिक वर्षका लागि व्यय अनुमान तथा बाँकी दुई आर्थिक वर्षको लागि उपलब्ध बजेटको सीमा भित्र रहेर प्रथम आवधिक योजना, विषयक्षेत्रगत रणनीतिक योजना, चालु आर्थिक वर्षको लागि प्रस्तुत नीति तथा कार्यक्रमको आधारमा निम्नलिखित विषयहरूलाई ध्यान दिई आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको छनोट, प्राथमिकीकरण, बजेट अनुमान तथा साँकेतीकरण, आयोजना तथा कार्यक्रमको संक्षिप्त विवरण समेत तयार गरी मिति २०८१ जेठ ३१ गते भित्र पेश गर्नु हुन अनुरोध गरिन्छ ।

१. संविधानको मौलिक हक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व र अनुसूची ८ र ९ मा उल्लेखित अधिकारहरूसँग तादात्म्यता कायम हुने आयोजना तथा कार्यक्रम छनोट गर्नुपर्नेछ ।
२. मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा सार्वजनिक खर्च विवरणमा उल्लेख भएको खर्चलाई ध्यान दिई आयोजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकता निर्धारण र छनोट गर्नुपर्नेछ ।
३. आवधिक योजनाको सोच, लक्ष, उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकता, विषयगत लक्ष तथा उद्देश्य, रणनीति तथा कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रम अनुसार आयोजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नुपर्नेछ ।
४. चालु आर्थिक वर्षमा सञ्चालित स्थानीय गौरव, रुपान्तरणकारी, क्रमागत, बहुवर्षीय र अधुरा आयोजना तथा कार्यक्रमलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखी बजेट अनुमान गर्नुपर्नेछ ।
५. आयोजना तथा कार्यक्रम छनोट गर्दा साना, टुक्रे र संख्यात्मक रुपमा धेरै आयोजना छनोट गर्नु भन्दा आवश्यकतामा आधारित ठोस, उपलब्धीमूलक र कार्यान्वयन योग्य आयोजना तथा कार्यक्रमहरूको छनोट गर्नु पर्नेछ ।
६. वस्ती वा गाउँ वा वडास्तरीय योजना छनोट गर्दा आयोजना बैंक वा आवधिक योजनामा समावेश भएका वा कानून अनुसार वातावरणीय प्रभाव अध्ययन लगायत संभाव्यता अध्ययन भै डिजाईन, लागत अनुमान तथा विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार भएका आयोजना तथा कार्यक्रमलाई छनोट गर्नुपर्नेछ ।
७. आम नागरिकको आधारभूत स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, महिला सशक्तीकरण, रोजगारी र उद्यमशिलता विकास हुने कार्यक्रमलाई समावेश गर्नु पर्नेछ ।
८. स्थानीय तहमा राजस्व वृद्धि गर्ने र आयमूलक आयोजना तथा कार्यक्रमलाई अनिवार्य रुपमा समावेश गर्नु पर्नेछ ।
९. कृषि, खाद्यान्न, पशुपंक्षी तथा पर्यटन उपज (Tourism Products), व्यवसायीकरण, विविधिकरण र औद्योगिकीकरणलाई सहयोग पुर्याउने कार्यक्रमहरू छनोट गर्नु पर्नेछ ।
१०. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा स्थानीय तहको नीति तथा कानूनले निर्धारण गरेका दायित्वलाई अनिवार्य समावेश गर्नु पर्नेछ ।
११. विज्ञान, प्रविधि तथा खेलकुद लगायत युवाको श्रृजन्शिलता, नवप्रवर्द्धन र उद्यमशिलता विकासमा सघाउ पुग्ने आयोजना तथा कार्यक्रमहरू छनोट गर्नु पर्नेछ ।
१२. योग, ज्ञान तथा सीप विकास, अध्ययन, खोज, अनुसन्धान र आविस्कारसँग सम्बन्धित आयोजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी समावेश गर्नु पर्नेछ ।
१३. बालबालिकालाई केन्द्रविन्दुमा राखी उनीहरूको बचाउ, संरक्षण, विकास र सहभागिता सम्बन्धी आयोजना तथा कार्यक्रमलाई विशेष प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।
१४. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा संघीय सरकार तथा प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष, उद्देश्य, समयसीमा र प्रक्रियासँग अनुकूल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद्

व्यवस्थापन, लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयहरूलाई ध्यान दिनु पर्नेछ ।

१४. विकास निर्माण आयोजनाको हकमा ठोस तथा उपलब्धिमूलक आयोजना तथा कार्यक्रम छनोट गर्नुपर्नेछ । महिला, पिछडिएको वर्ग, विस्थापित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति लक्षित कार्यक्रम महत्व र प्राथमिकता साथ छनोट गर्नुपर्नेछ ।

१५. छनोट भएका आयोजना तथा कार्यक्रम वातावरणीय, सामाजिक, प्राविधिक र साँस्कृतिक रुपमा संभाव्य हुनु पर्नेछ । त्यस्ता आयोजना तथा कार्यक्रमको बजेटको श्रोत समेत खुलाई प्रस्ताव गर्नु पर्नेछ । यसबाट आयोजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा समयमा संचालन गर्न र बजेट अपुग हुन पाउँदैन ।

१६. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा चालु आर्थिक वर्षको खरिद गुरुयोजनालाई समेत ध्यान दिनु पर्नेछ ।

१७. आयोजना तथा कार्यक्रम प्रस्ताव गर्नु अगावै सो आयोजना तथा कार्यक्रमबाट लाभान्वित तथा प्रभावित वर्ग तथा समुदाय, साभेदार तथा सहयोगी निकायहरूसँग परामर्श लिई जग्गा लगायतका विषयमा सहमती भएको अवस्थामा मात्र आयोजना तथा कार्यक्रम प्रस्ताव तथा छनोट गर्नु पर्नेछ ।

१८. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा उपलब्ध बजेट सीमा र मार्गदर्शन अनुसार आयोजना तथा कार्यक्रमगत र विषयगत उपक्षेत्रअनुसार छुट्याछुट्टै रुपमा तर्जुमा गर्नु पर्नेछ ।

१९. उपभोक्ता समिति, नागरिक तथा सामुदायिक संस्था, गैसससँग साभेदारी गर्न र सो मार्फत कार्यान्वयन गर्न सकिने आयोजना तथा कार्यक्रमलाई विशेष प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।

२०. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को व्यवस्था अनुसार बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको लक्ष, उद्देश्य, समयसीमा प्रक्रियासँग अनुकूल हुने गरी दिगो विकासका लक्ष लगायत वातावरण, सुशासन, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् जोखिम व्यवस्थापन, लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनु पर्नेछ ।

२१. स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शनमा उल्लेखित ढाँचा तथा फाराममा आयोजना र कार्यक्रम विवरण तयार गर्नु पर्नेछ ।

२२. योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा यस गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र (प्रोफाइल) ले लक्षित गरे अनुसारका क्षेत्र तथा सवाललाई सम्बोधन गर्नु पर्नेछ ।

२३. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष, उद्देश्य, समयसीमा र प्रक्रियासँग अनुकूल हुने गरी सुशासन, वातावरण, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् व्यवस्थापन, लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण विषयहरूलाई ध्यान दिनु पर्नेछ ।

१४. विकास निर्माण आयोजनाको हकमा ठोस तथा उपलब्धिमूलक आयोजना तथा कार्यक्रम छनोट गर्नुपर्नेछ । महिला, पिछडिएको वर्ग, विस्थापित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति लक्षित कार्यक्रम महत्व र प्राथमिकीकरण गरी छनोट गर्नुपर्नेछ ।

१५. छनोट भएका आयोजना तथा कार्यक्रम वातावरणीय, सामाजिक, प्राविधिक र साँस्कृतिक रुपमा सम्भव भएका हुनु पर्नेछ । त्यस्ता आयोजना तथा कार्यक्रमको बजेटको श्रोत समेत खुलाई प्रस्ताव गर्नु पर्नेछ । यसबाट आयोजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दा समयमा संचालन हुनसक्ने र बजेट अपुग हुन पाउँदैन ।

१६. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा चालु आर्थिक वर्षको खरिद गुरुयोजनालाई समेत ध्यान दिनु पर्नेछ ।

१७. आयोजना तथा कार्यक्रम प्रस्ताव गर्नु अगावै सो आयोजना तथा कार्यक्रमबाट लाभान्वित तथा प्रभावित वर्ग तथा समुदाय, साभेदार तथा सहयोगी निकायहरूसँग परामर्श गरी जग्गा लगायतका विषयमा सहमती भएको अवस्थामा मात्र आयोजना तथा कार्यक्रम प्रस्ताव तथा छनोट गर्नु पर्नेछ ।

१८. बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा उपलब्ध बजेट सीमा र मार्गदर्शन अनुसार आयोजना तथा कार्यक्रमगत र विषयगत उपक्षेत्रअनुसार छुट्टाछुट्टै रुपमा तर्जुमा गर्नु पर्नेछ ।
१९. उपभोक्ता समिति, नागरिक तथा सामुदायिक संस्था, गैसससँग साभेदारी गर्न र सो माफत कार्यान्वयन गर्न सकिने आयोजना तथा कार्यक्रमलाई विशेष प्राथमिकता दिनु पर्नेछ ।
२०. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ मा व्यवस्था भए अनुसार बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा संघीय सरकार र प्रदेश सरकारको लक्ष, उद्देश्य, समयसीमा प्रक्रियासँग अनुकुल हुने गरी दिगो विकासका लक्ष लगायत वातावरण, सुशासन, बालमैत्री, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, विपद् जोखिम न्यूनिकरण, लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनु पर्नेछ ।
२१. स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शनमा उल्लेखित ढाँचा तथा फाराममा आयोजना र कार्यक्रम विवरण तयार गर्नु पर्नेछ ।
२२. योजना तथा बजेट तर्जुमा गर्दा यस गाउँ पालिका को स्थिति पत्र (प्रोफाइल) ले लक्षित गरे अनुसारका क्षेत्र तथा सवाललाई सम्बोधन गर्नु पर्नेछ ।

अनुसूची ३ :

तीन आर्थिक वर्षको खर्च तथा श्रोतको अनुमान, कार्यक्रम तथा आयोजनागत बजेट,
प्राथमिकीकरण र सांकेतिकरण

कार्यक्रम/ आयोजनाको नाम	तिन वर्षमा कुल विनियोजित रकम	प्राथमिकीकरण	दिगो विकासको लक्ष संकेत	लैङ्गिक संकेत	जलवायु संकेत
आर्थिक क्षेत्र	५५१७२				
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	१५०७२				
कृषि भूमी चक्काबन्दी, टनेल खेती र यान्त्रीकरण कार्यक्रम	९०००	P1	२	२	३
कृषक वर्गिकरण, विउ वैक मार्फत सामुहिक विउ उत्पादन कार्यक्रम र व्यावसायिक कृषि प्रवर्द्धन	२०००	P1	२	३	२
कृषि उत्पादनको बजारीकरण, हाट बजार स्थापना र आपूर्ति शृंखला सवलिकरण कार्यक्रम	२०००	P2	१२	१	२
कृषि प्रसार, संचार, प्रविधि हस्तान्तरण तथा नियमन कार्यक्रम	१०००	P2	८	३	३
रैथाने वाली संरक्षण, चिया खेती कार्यक्रम तथा प्रांगारिक र वातावरणमैत्री वाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१०७२	P1	१३	१	१
सिंचाई	११२००२				
कोत्रवाड सिंचाई , भूयाप्रे खोला विसाउने सिंचाई कुलो सहित सालबसाली अन्य सिंचाई कुलो निर्माण तथा मर्मत सम्भार कार्यक्रम	११२००२	P1	१	२	२
पशुपंक्षी सेवा	७६३५				
पशुपालन व्यवसायको आधुनिकीकरण कार्यक्रम (तश्ल सुधार, ल्याव स्थापना	३०००	P1	१	२	२
पशुपक्षी रोग नियन्त्रण, बीमा, क्षमता अभिवृद्धि लगायत नियमित पशु सेवा कार्यक्रम	२०००	P1	१६	२	३
पकेटक्षेत्र विस्तार र पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	२६३५	P2	९	१	२
उद्योग व्यवसाय तथा व्यापार	२४७२				
लघु, घरेलु तथा साना उद्योग प्रवर्द्धन र सम्बर्द्धनका लागि उद्यमशिलता, सीप विकास तालिम, उपयुक्त प्रविधिको व्यवस्था र बजारीकरणमा सहयोग कार्यक्रम	७००	P1	८	१	१
उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय विकास र नियमन कार्यक्रम	१०००	P1	८	२	३
एक वडा एक औद्योगिक/हस्तकला ग्राम कार्यक्रम	७७२	P1	९	२	२
पर्यटन तथा संस्कृती	२६९				
पर्यटन गुरुयोजना तयारी	१५०	P1	१०	३	३
पर्यटन प्रवर्द्धन अन्य सालबसाली कार्यक्रम	५०	P1	१७	२	१
होमस्टे कार्यक्रम	६९	P2	११	३	२
भूमी व्यवस्था सहकारी तथा वित्तीय सेवा	४४८७				
एक सहकारी एक उत्पादन कार्यक्रम	४८७	P1	१	२	२
वित्तीय साक्षरता तथा पहुँच प्रवर्द्धन कार्यक्रम	३००	P2	४	२	३
भूमि व्यवस्थापन सुदृढिकरण कार्यक्रम	३७००	P1	१५	२	२

कार्यक्रम/ आयोजनाको नाम	तिन वर्षमा कुल विनियोजित रकम	प्राथमिकरण	दिगो विकासको लक्ष संकेत	लैङ्गिक संकेत	जलवायु संकेत
श्रम रोजगार तथा गरिवी निवारण	१४२३६				
प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम	१००००	P1	८	२	१
सुरक्षित वैदेशिक रोजगार (आप्रवासन) कार्यक्रम	२०००	P1	१०	२	३
श्रम बजार व्यवस्थापन तथा स्वरोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२२३६	P2	११	२	२
सामाजिक क्षेत्र	५४०४७९				
शिक्षा कला भाषा तथा साहित्य	४८८६७०				
प्रारम्भिक बाल विकास कार्यक्रम	४५६७३	P1	४	२	३
आधारभूत शिक्षा कार्यक्रम	१७७५३०	P1	४	२	३
माध्यमिक शिक्षा कार्यक्रम	१३०८५५	P1	४	२	३
प्रविधिक शिक्षा कार्यक्रम	२५६८८	P1	४	२	३
अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त सिकाइ कार्यक्रम	४६०६	P2	४	२	३
भाषा कला तथा साहित्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२०६७८	P2	४	२	३
शैक्षिक प्रशासन सुधार तथा क्षमता विकास कार्यक्रम	२६४३	P2	४	२	३
महेन्द्र रत्न मा.वि.को छात्रावास निर्माण तथा अन्य सालवसाली कार्यक्रम	१०७५५०	P2	४	२	३
मंगला शिक्षा क्याम्पस भौतिक पूर्वाधार निर्माण र अन्य सहयोग	५०५६	P2	४	२	३
वहुउद्देश्यीय खेल मैदान	३०६४	P2	४	२	३
राष्ट्रपति रनिङ्ग शिल्ड खेलकुद कार्यक्रम	१०००	P2	४	२	३
स्वास्थ्य तथा पोषण	१७७१६				
आमा सुरक्षा, गर्भवती उत्प्रेरणा सेवा, न्यानो भोला र निःशुल्क गर्भपतन कार्यक्रम	३०००	P1	३	२	३
क्षयरोग नियन्त्रण कार्यक्रम	१२००	P1	३	२	३
पोषण कार्यक्रम	२०१६	P2	३	२	३
परिवार नियोजन किशोर किशोरी तथा प्रजनन स्वास्थ्य कार्यक्रम	१०००	P2	३	२	३
खोप कार्यक्रम	२०००	P1	३	२	३
महामारीजन्य रोग नियन्त्रण कार्यक्रम	२०००	P1	३	२	३
विद्यालय स्वास्थ्य तथा नर्सिङ्ग सेवा कार्यक्रम	१५००	P2	३	२	३
विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन	१५००	P1	३	२	३
महिला स्वास्थ्य स्वयम्सेविका तथा स्वास्थ्यसम्बन्धी अन्य नियमित कार्यक्रम	३०००	P2	३	२	३
खानेपानी तथा सरसफाई	१९९०८				
खानेपानी तथा सरसफाई सुविधा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१९९०८	P1	६	१	१
महिला बालबालिका सामाजिक सुरक्षण तथा समावेसीकरण					
महिला तथा लक्षित समुदाय आर्थिक सशक्तीकरण कार्यक्रम	२००	P1	५	१	३
बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक संरक्षण कार्यक्रम	२००	P1	५	१	३
अपाङ्गता भएका व्यक्ति संरक्षण तथा सशक्तीकरण कार्यक्रम	२००	P1	५	१	३
दलित, अल्पसंख्यक, सिमान्तकृत र जनजाति उत्थान कार्यक्रम	२०६	P1	५	१	३
युवा खेलकुद तथा नवप्रवर्तन	१३३७९				
युवा सृजनशिलता तथा उद्यमशीलता विकास कार्यक्रम	२५४१	P1	१	२	२

कार्यक्रम/ आयोजनाको नाम	तिन वर्षमा कुल विनियोजित रकम	प्राथमिकरण	दिगो विकासको लक्ष संकेत	लैङ्गिक संकेत	जलवायु संकेत
खेलकुद विकास तथा खेलाडीको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	६८३८	P2	३	२	२
संस्थागत क्षमता विकास कार्यक्रम	४०००	P1	१७	२	३
पूर्वाधार क्षेत्र	४७०२१६				
बस्ती विकास, भवन आवास तथा शहरी विकास	१७३४८५				
गाउँपालिकाको प्रशासकीय भवन प्रशासकीय भवन निर्माण	७३४८५	P1	११	२	३
आवास, भवन तथा शहरी विकास अन्य कार्यक्रम	१०००००	P1	११	२	३
सडक तथा यातायात					
सडक सञ्जाल स्तरोन्नती आयोजना	१९००००	P1	११	२	२
सडक बाहेकका यातायात पूर्वाधार (बसपार्क, बसस्टेशन) निर्माण तथा स्तरोन्नती आयोजना	५००००	P2	११	२	२
पुल तथा कल्भर्ट निर्माण आयोजना	४००००	P1	११	२	२
सडक, पुल तथा नाला निर्माण र मर्मत संभार कार्यक्रम	११२८८	P1	११	२	२
जलस्रोत, विद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	१२४४				
सघन विद्युतीकरण प्रवर्द्धन र उज्यालो गाउँ कार्यक्रम	६००	P1	७	२	१
घरयासी, व्यवसायिक र सवारी साधनमा स्वच्छ उर्जा (विद्युत) उपयोग प्रवर्द्धन कार्यक्रम	६४४	P2	७	२	१
सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	२९५५				
सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमैत्रि शासन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१२४४	P1	१७	२	२
वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र	१०१५५				
वन पार्क हरियाली र भूसंरण, नदी नियन्त्रण	१४१८				
वन, पार्क तथा हरियाली संरक्षण र संवर्द्धन कार्यक्रम	१०००	P1	१३	२	१
जलाधार तथा भू-संरण कार्यक्रम	४१८	P2	१३	२	१
वातावरण व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन					
वातावरण संरक्षण र प्रदुषण नियन्त्रण कार्यक्रम	६००	P1	१५	२	१
फोहोरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	६४४	P1	१५	२	१
विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन	७४९३				
विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	१०००	P1	११	२	१
विपद् जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रम	१०००	P1	११	२	१
प्राकृतिक सम्पदा तथा बस्ती संरक्षण कार्यक्रम	४०००	P2	११	२	१
जोखिम संवेदनशील भूउपयोग योजना तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन	१०००	P2	११	२	१
जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी जनचेतनामूलक र अन्य नियमित कार्यक्रम	४९२	P2	१३	२	१
संस्थागत विकास र सेवा प्रवाह	६२२०				
नीति, कानून, न्याय तथा सुशासन	२४०७				
नीति कानून सुशासन तथा न्याय प्रवर्धन कार्यक्रम	१०००	P2	१६	२	२
न्यायिक समितिको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	१४०७	P1	१६	२	२
संगठन, मानव संसाधन र क्षमता विकास	२३९१				

कार्यक्रम/ आयोजनाको नाम	तिन वर्षमा कुल विनियोजित रकम	प्राथमिकिकरण	दिगो विकासको लक्ष संकेत	लैङ्गिक संकेत	जलवायु संकेत
कार्यालय सञ्चालन, व्यवस्थापन र कर्मचारी तथा पदाधिकारीको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	१४९१	P1	१६	२	२
सूचनाको हकको प्रवर्द्धन	९००	P1	१६	२	२
राजस्व तथा स्रोत परिचालन	१५५५				
आन्तरिक राजस्व तथा स्रोत सुदृढीकरण कार्यक्रम	१५५५	P1	१०	३	३
तथ्यांक, योजना तथा विकास परिचालन	१३१२				
तथ्याङ्क, योजना तथा विकास व्यवस्थापन कार्यक्रम	१३१२	P1	५	२	२
कार्यालय संचालन तथा प्रशासनिक	३०११८२				
जम्मा	१३८३४२८				